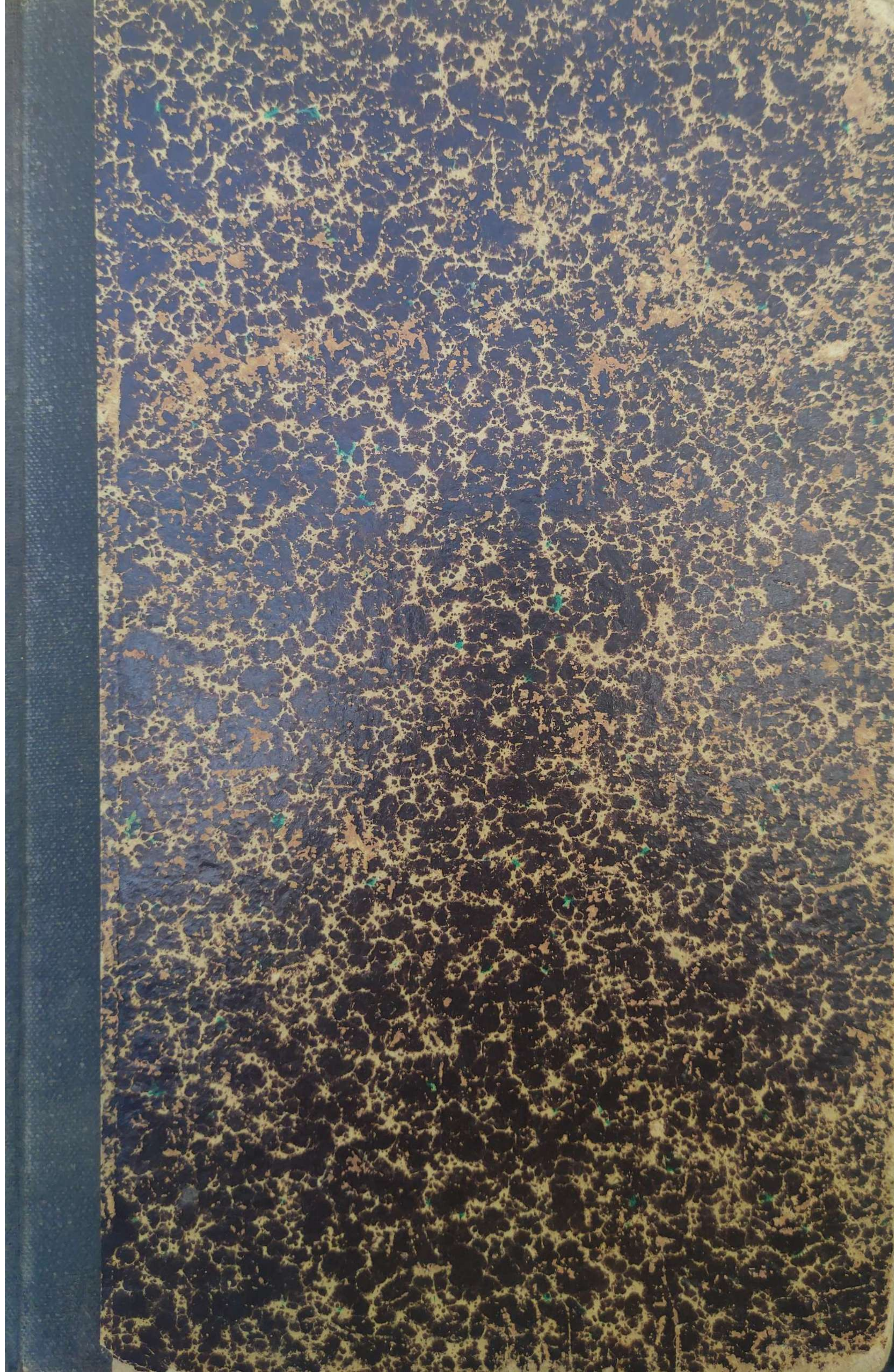
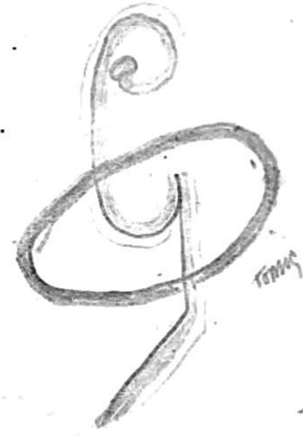

27—

27918

FEDOR TOMIC
uč. 6. raz. gimn.

GRČKI I RIMSKI PISCI S HRVATSKIM KOMENTAROM ZA SREDNJE ŠKOLE.

IZABRANI
PLINIJEVI LISTOVI.

PRIREDIO

DR. JULIJE GOLIK.

Ukoričena stoji 1 ~~K 40~~ fil.

U ZAGREBU.

TROŠAK I NAKLADA KR. HRV.-SLAV. DALM. ZEM. VLADE.

1909.

Ova se knjiga ne smije prodavati skuplje nego za cijenu naznačenu na prednjoj strani.

Kr. zemaljska tiskara

C. Plinius Caecilius Secundus.

Rodno mu je mjesto Comum u transpadanskoj Galiji. U jednom listu (VI, 20; u ovoj zbirci 18.) kaže, da je za provale Vezuva (24. kolovoza 79. god. posl. K.) bio u osamnaestoj godini, pa se potom rodio između 24. kolovoza 61. i 24. kolovoza 62. godine posl. K. Isprva se zvao P. Caecilius L. f. Oufentinus Secundus, a kad ga je ujak C. Plinius Secundus, pisac znatnoga djela »historia naturalis[1]«, posinio, prozvao se C. Plinius L. f. Ouf. Caecilius Secundus. Oca je rano izgubio, a štitnikom mu je bio čestiti Verginije Rufo. Više je škole polazio u Rimu, gdje su mu učitelji bili Kvintilijan i Nicetes Sacerdos, ali je na obrazovanje njegovo znatno utjecao i ujak Plinije stariji. Učeći retoriku ugledao se po primjeru učitelja svoga Kvintilijana u M. Tulija Cicerona. Mladić se lijepo razvijao, pa je, kad mu je bilo 14 godina, napisao tragediju grčkim jezikom, a u 19. godini (g. 80. posl. K.) stupio je prvi put u javnost kao branitelj na sudu i doskora došao na glas. Vršio je različne državne časti. Tako je bio vojnički tribun u Siriji, gdje je upotrijebio zgodu, da se naobrazi drugujući s filozofima Eufratom i Artemidorom. Od 1. lipnja 89. god. do 31. ožujka 90. bio je kvestor, i to, kako sam tvrdi, quaestor Caesaris, znak, da je bio u milosti Domicijanovoj. Pučki tribun bio je od 10. prosinca 91. do 9. prosinca 92. god., pa nam sam pripovijeda, kako se te godine nije bavio odvjetničkim poslovima, da ne bi povrijedio tribunsku čast, do koje je mnogo držao (I, 23, u zbirci 4. list). Pretorom je bio 93. godine, kad su iz Rima prognani filozofi, a neki znatniji ljudi kao Se-

[1]) O njegovim djelima isp. III, 4 (u zbirci 9. list).

necijon, Helvidije ubiti. Godine 94.—96. ili 95.—97. vršio je praefecturam aerarii militaris, a od 98. godine praefecturam aerarii Saturni. Godine 100. bio je konzul. Po običaju i on je u senatu zahvalio caru, što mu je dao konzulsku čast. Taj je govor sačuvan: panegyricus. Trajan je veoma cijenio Plinija, pa mu je 103. ili 104. god. podijelio čast augura. Ovom se čašću Plinije silno ponosio, jer je i uzor njegov M. Tulije Ciceron bio augur. Od 105.—107. god. vršio je službu: cura alvei Tiberis et riparum et cloacarum urbis.

Kako je Trajan imao u njega povjerenja, pošalje ga god. 111. ili 112. kao carskoga namjesnika u provinciju Bitiniju, gdje je na zadovoljstvo carevo ostao dvije godine. Ne zna se pouzdano, je li umr'o u provinciji ili kad se vratio kući, ali po jednom se natpisu zna, da je umr'o prije 114. godine.

Od ostalih prilika iz njegova života znamo, da se tri puta oženio, a kako nije imao djece, podijelio mu je car Trajan 98. god. ius trium liberorum. Bio je osobit prijatelj povjesničaru Tacitu, kojemu je pisao više listova. Plinije je bio imućan čovjek, imao je više imanja i vila, ali je bio i darežljiv. Tako je svojem rodnom mjestu darovao knjižnicu i uredio zakladu za njezino uzdržavanje; uredio je zakladu za prehranu djece slobodnih roditelja, oporučno je ostavio znatnu svotu, da se sagrade i uzdržavaju terme, pa omašnu glavnicu, da se od nje uzdržava stotina njegovih slobodnjaka, a kasnije da se upotrijebi, da se svake godine narodu priredi gozba. Kad se udavala kćerka Kvintilijanova (nije sigurno, da bi taj Kvintilijan bio poznati pisac i učitelj njegov), dao joj je 50.000 sesteraca. Uopće se iz njegovih listova razabira, da je svagda i svagdje potpomagao nauke, a zaštićivao i preporučivao ljude, koji su se oko njih bavili.

Plinije je bio čovjek, koji je živo težio, da mu ime bude slavno. Ta želja za slavom poticala ga je i na književni rad. Ni jednim duševnim zanimanjem nije Rimljanin mogao steći toliko priznavanja kao govorništvom, pa se zato i Plinije najviše bavio odvjetništvom, koje mu je, kako svjedoče listovi, donijelo veliku slavu. Ali on nije bio tim zadovoljan, nego je htio, da njegovi govori ne budu poznati samo onima, koji su ga slušali na sudbenoj raspravi, nego i širemu svijetu. Zato

je stao govore, što ih je na sudu besjedio, javno čitati. Ali to mu još nije bilo dosta, jer ne bi za njih znali kasniji naraštaji, pa zato nakani, da ih izdade. Najprije bi zabilježio govor, što ga je govorio, onda bi ga čitao znancima, da vidi, kako će ih se govor dojmiti. Zatim bi ga poslao prijateljima, da izreknu o njem svoj sud, a ako je bilo potrebno, još bi se porazgovorio s njima o njihovim prigovorima. Nato bi tako dotjerani govor čitao pred velikim brojem slušatelja i onda ga, ako je trebalo, još popravio i izdao. Sasvijem je razumljivo, da se kod takova rada izdani govor znatno razlikovao od onoga, koji je doista besjedio. Plinije je, kako sam priznaje, išao u prvom redu zatim, da govor proširi. Od njegovih sudbenih govora nije se ni jedan sačuvao, a od ostalih samo panegirik Trajanu. U njem na široko i na daleko, više puta i pretjerano, hvali djela Trajanova. Govor nas se neugodno doima u jednu ruku poradi naduvena i suviše iskićena stila i laskanja, a u drugu poradi ljute mržnje na Domicijana.

Kako je obrazovanje rimskih mladića crplo svoju snagu iz retorike i pjesništva, ne treba se čuditi, što su mladi ljudi veoma rano stali graditi stihove, a i stariji su se obrazovani ljudi rado zabavljali pišući pjesme. I Plinije se poveo za tim običajem, pa nam u 4. listu 7. knjige pripovijeda o svom pjesničkom radu. U četrnaestoj godini već je napisao grčku tragediju, zatim elegiju o moru i otoku Ikariji (gdje su ga na povratku iz Sirije bili zadržali nepovoljni vjetrovi) pa pjesme u herojskom mjerilu. Tih je mladenačkih pokušaja nestalo bez traga. Ali i u zrelijim godinama privlačile su ga muze; pisao je elegije i epigrame. Pjesnički rad njegov za nas je propao, a sudeći po dva epigrama, koji su u listovima sačuvani, ne treba za njim žaliti.

Do nas su došli njegovi listovi, kojih ima 9 knjiga, a posvećeni su prijatelju Septiciju, koji ga je potakao, da ih izdade. Već prije Plinija nalazimo u rimskoj književnosti zbirku Ciceronovih listova, ali je golema razlika između Ciceronovih i Plinijevih. Cicerona nije nagonila na pisanje listova kakva vanjska pobuda, nego potreba, da ili on koga o čem obavijesti ili drugi obavijeste njega, da prijatelju ili znancu saopći svoj sud o događajima ili mu javi same događaje. Kako Ciceronovi listovi nijesu bili određeni za javnost, oni su istinita slika

*

njegove duše; Ciceron ništa ne prešućuje ni ne prikriva, nego piše ono, što je mislio i u duši osjećao; ne nastoji svoje misli umjetnički zaodjeti, nego ih izriče, kako mu u dušu dolaze. Zato su Ciceronovi listovi veoma znatan izvor i za život njegov i za povijest onoga doba. Drukčiji su Plinijevi listovi. On hoće, da u njima pokaže svoju stilističku vještinu; već onda, kad ih je pisao, imao je pred očima, da će doći u ruke javnosti. Razumljivo je, da u tim prilikama nije moglo biti u njima one prostodušnosti, iskrenosti i prirodnosti, kojima se odlikuju Ciceronovi listovi. Ali mimo sve to listovi su njegovi veoma znatni, jer iz njih učimo poznavati političke prilike onoga vremena, privatni život u doba carsko, mnoga znatna lica pa književne i uopće kulturne prilike. Listovi tih 9 knjiga napisani su između 97. i 109. ili 110. godine posl. K., a po svoj prilici nijesu izdani u jedan mah.

Drukčiji su opet listovi, što ih je Plinije pisao caru Trajanu, a ovaj njemu. To su pravi listovi, koji nijesu bili određeni za javnost. Iz njih se razabira, kako je bio lijep snošaj između cara i Plinija. Listovi su zanimljivi, jer su znatan prilog za poznavanje uprave u provincijama i ličnosti Trajanove i Plinijeve. Plinije je doduše revan i zdušan upravnik, koji ima mnogo dobre volje, ali ne baš odviše sposobnosti; cara pak Trajana upoznajemo kao čovjeka bistra uma, koji umije svaki događaj zrelo prosuditi i s malo riječi zgodno ga riješiti. Pored službenih listova, koji izvješćuju o javnim prilikama u provinciji, ima ih i privatnih, u kojima Plinije cara ili što moli ili mu koga preporučuje. Veoma su zanimljiva dva lista (96. i 97.), koji govore o kršćanima, te su neki bez razloga tvrdili, da su podmetnuti.

Listovi su se Plinijevi svagda rado čitali, a k njima je privlačila ljude već sama ličnost Plinijeva, koja osvaja razumnim shvaćanjem života, velikom dobrotom, blagim prosuđivanjem ljudi, oduševljenjem za sve, što je lijepo i dobro, ljubavlju k prirodi i jakom težnjom za trajnom slavom. Držeći, da će Tacitova djela biti vječna, želi, da ga Tacit u njima spomene, jer će onda i njegovo ime živjeti.

Svagdje hvali i preporučuje čestitost, vjeru, poštenje, pače je po njegovu mišljenju osobito potrebno, da upravnike u

javnom radu vodi čestitost, jer teže strada država, ako su moralno bolesni oni, koji njom upravljaju: utque in corporibus sic in imperio gravissimus est morbus, qui a capite diffunditur (ep. IV, 22. 7).

Gdje se u komentaru kaže: bilj. 1 ili 20, to znači, da valja potražiti spomenuti broj straga u bilješkama o jeziku Plinijevu. Gdje se pak ovako spominje: isp. 3. 2, to znači, da valja potražiti u ovoj zbirci 3. list i u komentaru § 2.

1.

C. Plinius Cornelio Tacito suo s. (I, 6.)

Javlja Tacitu, da je ulovio tri vepra, premda je bio više zabavljen razmišljanjem i bilježenjem negoli čekanjem divljači.

1 Ridebis, et licet rideas. Ego Plinius ille, quem nosti, apros tres et quidem pulcherrimos cepi. Ipse? inquis. Ipse; non tamen ut omnino ab inertia mea et quiete discederem. Ad retia sedebam; erat in proximo non venabulum aut lancea, sed stilus et pugillares; meditabar aliquid enotabamque, ut, si manus
2 vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non est, quod contemnas hoc studendi genus. Mirum est ut animus agitatione motuque corporis excitetur. Iam undique silvae et solitudo ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogita-
3 tionis incitamenta sunt. Proinde, cum venabere, licebit auctore me ut panarium et laguncalam sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus quam Minervam inerrare. Vale.

1. *et quidem,* često u Plinijevo vrijeme, u Cicerona *et eos quidem.* — *inertia* = *otium,* a znači često znanstveni i književni rad. — *stilus,* držak, pisaljka na jednom kraju šiljata, da se može pisati po voštanim pločicama, na drugom plosnata, da se slova mogu zamazati i vosak izgladiti. — *pugillares,* pisaće tablice, bilježnica, koja se sastojala od više drvenih tablica prevučenih voskom, koje su bile na jednoj strani svezane. Vid. bilj. 11. — *enotabam,* vidi bilj. 7. — **2.** *non est quod,* v. Pavec-Golik, Lat. gr. §. 329. 3. — *studere* = *studere litteris* učiti (učenje). — *ut,* kako. — *iam,* kad se prelazi na što novo = a onda, nadalje (= *deinde*). — **3.** *laguncalam,* vidi bilj. 5. — *montibus inerrare,* vidi bilj. 18.

2.

C. Plinius Minicio Fundano suo s. (I, 9.)

Život na selu ugodniji je od života u gradu.

Mirum est, quam singulis diebus in urbe ratio aut constet 1
aut constare videatur, pluribus iunctisque non constet. Nam 2
si quem interroges: »Hodie quid egisti?«, respondeat: »Officio togae virilis interfui, sponsalia aut nuptias frequentavi, ille me ad signandum testamentum, ille in advocationem, ille in consilium rogavit.« Haec quo die feceris, necessaria, eadem, 3
si cotidie fecisse te reputes, inania videntur, multo magis cum secesseris. Tunc enim subit recordatio: »Quot dies quam frigidis rebus absumpsi!« Quod evenit mihi, postquam in Lauren- 4
tino meo aut lego aliquid aut scribo aut etiam corpori vaco,

1. *ratio constet,* račun se slaže. — *pluribus iunctisque,* t. j. *et pluribus iunctis,* za više dana zajedno (opreka od *singulis*); drugi pišu *pluribus cunctaque* za više dana i u svem, u cijelosti. — **2.** *officio togae virilis: officium* je usluga, što je tko iskaže prijatelju kod svečanih zgoda, na pr. praćenjem na for, poklonom kod kuće i t. d.; ovdje bi se moglo reći: obred. *Toga virilis,* obična neporubljena *(pura)* toga. Kad bi mladi Rimljanin imao 15—17 godina, svukao bi dječačku, grimiznim trakom porubljenu togu, a obukao bi običnu bez grimiznog traka, što su je nosili punoljetni građani. Taj dan (svetkovina *Liberalia* u čast bogu Liberu, 17. ožujka) bio je u obiteljima svečan. Kod kuće bi žrtvovali larima, onda bi u pratnji prijateljâ odveli dječaka na for, a odavle na Kapitol, gdje bi žrtvovali. Tada bi mladić dobio potpuno građansko ime (praenomen, nomen gentile, cognomen) te bi se pridružio ili kojemu vojskovođi, da se uputi u vojničku službu *(tirocinium militare)* ili pravniku ili govorniku, da se uputi u državne poslove *(tirocinium fori).* — *ad signandum testamentum.* Da oporuka bude pravno valjana, morali su kod sastavljanja biti nazočni svjedoci. — *in advocationem,* pomoć kod suda. S optuženikom došli bi na sud odlični ljudi, da mu svojom nazočnošću i zagovorom pomognu. — *in consilium.* Znači pomoćnike ili *prisjednike,* koje bi magistrati, u prvom redu suci, uzimali kao savjetnike, kad se radilo o znatnijoj stvari *(assessores, consiliarii)*; ali znači i *vijeće,* što ga privatnici u znatnijim stvarima pitaju za savjet, na pr. kad otac sudi djeci, muž ženi i t. d. Čini se, da se ovdje misli ovakovo privatno vijeće. — **3.** *secedere* sc. *ab urbe,* ostaviti grad, otići na selo. — *frigidus,* dosadan, suhoparan, *pust.* — **4.** *postquam,* kad god, vidi bilj. 27. — *Laurentinum,* imanje njegovo, koje opširno opisuje u 17. listu II. knjige (u ovoj knjizi 7.). — *corpori vaco,* nastojati oko tijela t. j. obavljati tje-

5 cuius fulturis animus sustinetur. Nihil audio quod audisse, nihil dico quod dixisse paeniteat: nemo apud me quemquam sinistris sermonibus carpit, neminem ipse reprehendo, nisi tamen me, cum parum commode scribo; nulla spe, nullo timore sollicitor, nullis rumoribus inquietor: mecum tantum et cum
6 libellis loquor. O rectam sinceramque vitam, o dulce otium honestumque ac paene omni negotio pulchrius! O mare, o litus, verum secretumque μουσεῖον, quam multa invenitis, quam
7 multa dictatis! Proinde tu quoque strepitum istum inanemque discursum et multum ineptos labores, ut primum fuerit occa-
8 sio, relinque, teque studiis vel otio trade. Satius est enim, ut Atilius noster eruditissime simul et facetissime dixit, otiosum esse quam nihil agere. Vale.

3.

C. Plinius Sosio Senecioni suo s. (I, 13.)

Plinije se tuži, što općinstvo ne sluša rado javna čitanja (recitacije).

1 Magnum proventum poëtarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis. Iuvat me, quod vigent studia, proferunt se ingenia hominum et
2 ostentant, tametsi ad audiendum pigre coitur. Plerique in stationibus sedent tempusque audiendi fabulis conterunt ac subinde sibi nuntiari iubent, an iam recitator intraverit, an dixerit praefationem, an ex magna parte evolverit librum: tunc demum, ac tunc quoque lente cunctanterque veniunt; nec tamen permanent, sed ante finem recedunt, alii dissimulanter et furtim, alii simpliciter et libere.

lesne vježbe. — 5. *carpit*, čupati: rešetati, grditi, ružiti. — *inquietor*, vidi bilj. 7. — 6. μουσεῖον, svetište, sijelo Muza. — *quam multa dictatis*, kako mi mnogo kazujete t. j. vama treba da sam zahvalan za mnoge dobre misli. — 7. *inanem discursum*, zaludno, nekorisno trčkaranje. — 8. *nihil agere*, t. j. raditi zaludnje, nekorisne poslove, vidi bilj. 44.

1. *recitaret*. U Augustovo doba zaveo je Azinije Polijon običaj, da pisac čita svoje proizvode ili pred prijateljima ili javno pred svijetom. Isprva je to bivalo u kući piščevoj ili u najmljenim prostorijama, kasnije u kazalištima, hramovima, trijemovima, na foru, u vrtovima, kupeljima. Kako je pristup bio besplatan, isprva je dolazilo mnogo svijeta. Ta čitanja bila su isprva povoljna za razvitak književnosti, jer je pisac prije

At hercule memoria parentum Claudium Caesarem ferunt, 3
cum in Palatio spatiaretur audissetque clamorem, causam requisisse, cumque dictum esset recitare Nonianum, subitum recitanti inopinatumque venisse. Nunc otiosissimus quisque 4
multo ante rogatus et identidem admonitus aut non venit aut, si venit, queritur se diem, quia non perdiderit, perdidisse. Sed 5
tanto magis laudandi probandique sunt, quos a scribendi recitandique studio haec auditorum vel desidia vel superbia non retardat.

Equidem prope nemini defui. Erant sane plerique amici: neque enim est fere quisquam, qui studia, ut non simul et nos amet. His ex causis longius, quam destinaveram, tempus 6
in urbe consumpsi. Possum iam repetere secessum et scribere aliquid, quod non recitem, ne videar, quorum recitationibus adfui, non auditor fuisse, sed creditor. Nam ut in ceteris rebus ita in audiendi officio perit gratia, si reposcatur. Vale.

4.

C. Plinius Pompeio Falconi suo s. (I, 23.)

Tribun treba da čuva svoju čast.

Consulis, an existimem te in tribunatu causas agere 1
debere. Plurimum refert, quid esse tribunatum putes, inanem

nego je djelo izdao, mogao saznati nedostatke njegove pa ga dotjerati. Kasnije se ta uredba izvrgla u zlo, jer su plaćeni ljudi sve odobravali slavičnim piscima i tako kvarili smisao za dobru knjigu. — 2. *stationes*, sijela. To su bila javna mjesta, gdje su se ljudi sastajali na razgovor, na pr. u trijemovima, gdje je bilo i klupa. — *fabulis*, razgovor (*fari*). — *subinde*, vidi bilj. 36. — *nuntiari*, *an*, vidi bilj. 38. — *evolverit*, odmotati, razviti, ovdje: *pročitati*. Knjige su se pisale na dugačkoj prugi papira, koja bi se smotala. Kad je trebalo čitati, odmatali bi je. — 3. *Claudius Caesar*, poznat poradi ljubavi k znanostima, a i sam je književno radio. — *Palatium*, Palatin, gdje je bila carska palača (*palatium*). — *recitanti* (= *recitatori*), dativ zavisan od *subitum inopinatumque*. — 4. *perdidisse*. Tvrdi, da je izgubio dan, jer ga nije proveo u razgovoru *in stationibus*. — 5. *nos* = *me*. — 6. *creditor*, ne će, da oni drže, da je zato došao na njihovo čitanje, da i oni dođu njega slušati i tako mu dug vrate.

1. *consulis, an*, vidi bilj. 38. — *in tribunatu*, pučki tribunat, jedna od najznatnijih časti u republici, bio je u carsko doba doista samo sjena

umbram et sine honore nomen an potestatem sacrosanctam et quam in ordinem cogi ut a nullo ita ne a se quidem deceat.
2 Ipse cum tribunus essem, (erraverim fortasse qui me aliquid putavi, sed tamquam essem), abstinui causis agendis: primum, quod deforme arbitrabar, cui adsurgere, cui loco cedere omnis oporteret, hunc omnibus sedentibus stare; et, qui iubere posset tacere quemcumque, huic silentium clepsydra indici; et, quem interfari nefas esset, hunc etiam convicia audire, et, si inulta
3 pateretur, inertem, si ulcisceretur, insolentem videri. Erat hic quoque aestus ante oculos, si forte me appellasset vel ille, cui adessem, vel ille, quem contra, intercederem et auxilium ferrem an quiescerem sileremque et quasi eiurato magistratu
4 privatum ipse me facerem. His rationibus motus malui me tri-
5 bunum omnibus exhibere quam paucis advocatum. Sed tu, iterum dicam, plurimum interest, quid esse tribunatum putes, quam personam tibi imponas, quae sapienti viro ita aptanda est, ut perferatur. Vale.

5.

C. Plinius Romano suo s. (II, 1.)

Smrt Verginija Rufa.

1 Post aliquot annos insigne atque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Ver-

negdašnje moći i ugleda. Što Plinije o njem govori, to je bilo samo po imenu. — *in ordinem cogere,* u red stjerati, ovdje: poniziti. — **2.** *clepsydra,* vodeni sat; zakon je i tužitelju i optuženiku određivao stalno vrijeme, koje smiju govoriti, a to se vrijeme mjerilo klepsidrom. Redovno bi voda iz sata iscurila 4 puta u jedan sat. — *quem interfari,* prekidati u govoru, vidi bilj. 20.; Icilijev zakon iz 5. vijeka pod teškom je kaznu svakomu branio, da tribuna u govoru prekida, zato to Plinije i zove zločinom, *nefas.* — **3.** *aestus,* kolebanje, od ove imenice zavisi pitanje. — *ille cui adessem,* moj štićenik (klijenat); *ille quem contra* protivnik. — *quasi eiurato magistratu,* odreći se časti pod zakletvom, da ju je zakonito obavljao. — **5.** *ut . . . perferatur,* ulogu, što je preuzmemo, valja tako udesiti, da je možemo izvesti, *doigrati,* ako nastanu i zapreke.

1. *spectaculum,* prizor. Pogreb odličnih ljudi, osobito onih, koji se pokapali na državni trošak (publicum funus), bio je u Rimu sjajan. Naprijed bi išli svirači i žene, koje su za plaću za pokojnikom naricale (naricaljke = *neniae*). Pred mrtvačkom nosiljkom (feretrum, lectica) išli

gini Rufi, maximi et clarissimi civis et perinde felicis. Triginta annis gloriae suae supervixit. Legit scripta de se carmina, legit 2
historias et posteritati suae interfuit. Perfunctus est tertio consulatu, ut summum fastigium privati hominis impleret, cum principis noluisset. Caesares, quibus suspectus atque etiam in- 3
visus virtutibus fuerat, evasit, reliquit incolumem optimum atque amicissimum, tamquam ad hunc ipsum honorem publici funeris reservatus. Annum tertium et octogensimum excessit 4
in altissima tranquillitate, pari veneratione. Usus est firma valitudine, nisi quod solebant ei manus tremere, citra dolorem tamen. Aditus tantum mortis durior longiorque, sed hic ipse laudabilis. Nam cum vocem praepararet acturus in 5
consulatu principi gratias, liber quem forte acceperat grandiorem, et seni et stanti ipso pondere elapsus est. Hunc dum sequitur colligitque, per leve et lubricum pavimentum fallente vestigio cecidit coxamque fregit, quae parum apte collocata reluctante aetate male coiit. Huius viri exequiae magnum 6
ornamentum principi, magnum saeculo, magnum etiam foro et rostris attulerunt. Laudatus est a consule Cornelio Tacito: nam hic supremus felicitati eius cumulus accessit, laudator eloquentissimus. Et ille quidem plenus annis abiit, plenus ho- 7

su ljudi imajući na licu voštane obrazine pređâ, svaki s onim izvanjskim znacima (insignia), što pripadaju časti pojedinih pređâ. Za nosiljkom stupali su rodbina i prijatelji pokojnikovi u žalobnu odijelu (vestes atrae sordidae). Na foru bi se povorka zaustavila, ljudi s voštanim obrazinama posijedali bi na kurulske stolice, a koji rođak, prijatelj ili magistrat određen od senata držao bi nadgrobnu besjedu (laudatio funebris). — *supervixit,* t. j. već je pred 30 godina bio slavan čovjek, a tu je slavu od prvoga časa 30 godina uživao; *gloriae suae supervixit,* vidi bilj. 7. — **2.** *posteritati suae interfuit,* vidio je svoju slavu kod potomstva; dok druge slave tek poslije smrti, njega su slavili već za života. — *principis,* isp. kazalo imena „Verginius Rufus". — **3.** *Caesares,* t. j.: Neronu, Domicijanu; *Caesares evasit,* vidi bilj. 20. — *optimum,* misli Nervu. — **4.** *annum . . . excessit,* vidi bilj. 20. — *citra,* vidi bilj. 33. — *aditus mortis . .,* polazak u smrt. — **5.** *vocem praepararet,* spremati se da govori. Kad bi konzuli nastupali svoju službu, morali su osobitom besjedom zahvaliti caru. Takva je besjeda i Plinijev panegirik. — *acceperat,* primio u ruke. — *et stanti,* koji je još i stajao. — *ipso pondere,* od same težine, jer su mu ruke bile slabe i drhtave. — *hunc dum sequitur,* poseći za čim. — *fallente vestigio,* jer mu se oskliznula noga na glatkom i skliskom podu. — *coire,* zarasti. — **6.** *laudatus est,* nadgrobni govor

noribus, illis etiam, quos recusavit: nobis tamen quaerendus ac
desiderandus est ut exemplar aevi prioris, mihi vero praecipue,
qui illum non solum publice quantum admirabar tantum dili-
gebam; primum quod utrique eadem regio, municipia finitima,
8 agri etiam possessionesque coniunctae, praeterea quod ille mihi
tutor relictus adfectum parentis exhibuit. Sic candidatum me
suffragio ornavit, sic ad omnes honores meos ex secessibus
accucurrit, cum iam pridem eiusmodi officiis renuntiasset, sic
illo die, quo sacerdotes solent nominare, quos dignissimos sa-
9 cerdotio iudicant, me semper nominabat. Quin etiam in hac no-
vissima valitudine veritus, ne forte inter quinqueviros creare-
tur, qui minuendis publicis sumptibus iudicio senatus consti-
tuebantur, cum illi tot amici senes consularesque superessent,
me huius aetatis, per quem excusaretur, elegit, his quidem ver-
10 bis: »Etiam si filium haberem, tibi mandarem.« Quibus ex
causis necesse est tamquam inmaturam mortem eius in sinu
tuo defleam, si tamen fas est aut flere aut omnino mortem
vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita quam vita est.
11 Vivit enim vivetque semper atque latius in memoria hominum
12 et sermone versabitur, postquam ab oculis recessit. Volui tibi
multa alia scribere, sed totus animus in hac una contempla-
tione defixus est. Verginium cogito, Verginium video, Vergi-
nium iam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, adloquor,
teneo; cui fortasse cives aliquos virtutibus pares et habemus
et habebimus, gloria neminem. Vale.

govorio je Tacit, nasljednik Verginijev u konzulatu. — **7.** *plenus* s abl. mjesto genit. dolazi poslije Cicerona. — *publice*, u javnom životu. — *adfectum exhibere*, iskazivati ljubav; *adfectus* u ovom značenju nije klasički. — **8.** *suffragio ornare*, odlikovao me preporukom. — *accucurrit*, vidi bilj. 13. — *officia*, isp. 2, 2. — *nominare*, predlagati. — Car kao *pontifex maximus* popunjao je po svojoj volji ispražnjena svećenička mjesta. Iz ovoga se mjesta razabira, da su svečenićki zborovi caru predlagali prikladne ljude. — **9.** *quinqueviros*; rasipnošću Domicijanovom bile su poremećene državne financije. Kad je na carski prijestol stupio Nerva, odredio je komisiju od 5 ljudi, koji će financije urediti umanjivši izdatke. Članove komisije birao je senat između najuglednijih i najčestitijih ljudi. — *superessent illi*, imao je izobila. — *huius aetatis*, tako mlada; Pliniju je tada bilo otprilike 36 godina, jer je list pisan na koncu 97. ili na početku 98. godine. — *excusaretur*; *excusari per aliquem*, dati se po kom zastupati. — **10.** *mortalitas*, prolaznost. **12.** *recens*, svjež, *živ*.

6.

C. Plinius Maximo suo s. (II, 14.)

Razlaže prijatelju, kako propada sudbeno govorništvo.

Verum opinaris: distringor centumviralibus causis, quae 1
me exercent magis quam delectant. Sunt enim pleraeque par-
vae et exiles: raro incidit vel personarum claritate vel negotii
magnitudine insignis. Ad hoc perpauci, cum quibus iuvet di- 2
cere: ceteri audaces atque etiam magna ex parte adulescentuli
obscuri ad declamandum huc transierunt, tam inreverenter et
temere, ut mihi Atilius noster expresse dixisse videatur, sic in
foro pueros a centumviralibus causis auspicari, ut ab Homero
in scholis. Nam hic quoque ut illic primum coepit esse, quod
maximum est. At hercule ante memoriam meam (ita maiores
natu solent dicere) ne nobilissimis quidem adulescentulis lo-
cus erat nisi aliquo consulari producente: tanta veneratione
pulcherrimum opus colebatur. Nunc refractis pudoris et reve- 3
rentiae claustris omnia patent omnibus, nec inducuntur sed
inrumpunt. Secuntur auditores actoribus similes, conducti et

1. *centumviralibus causis. Centumviri* potječu iz kasnijega republikanskog vremena. Ovaj je sud sudio samo u civilnim (privatnim) parnicama, osobito poradi obiteljskog prava, prava vlasništva i baštine. Članovi su se birali po tribusima, iz svakoga po tri. Potom je sud imao isprva 105 članova, a za Trajanovo vrijeme do 180. Rasprave su bile javne i usmene. Sijelo je sudu Rim. Centumviri bili su podijeljeni u 4 sudišta (tribunala), a kod znatnijih bi stvari znali i svi zajedno suditi. Sudištu je predsjedao kvestor, a od Augustova vremena predsjedaju im decemviri stlitibus iudicandis, a neki vrhovni nadzor ima pretor. U carsko doba sudilo se u bazilici Julijevoj, koja je bila na foru između hrama Saturnova i hrama Kastorâ. Ta 4 sudišta znala su u njoj u isti mah suditi, a odijeljena su bila zastorima (vela), pa se krepak glas iz jednog mogao čuti u drugima. — *exercere*, mučiti. — *incidit* sc. causa. — **2.** *cum quibus iuvet dicere*, s kojima bi bilo veselje govoriti, t. j. kao s protivnicima. — *obscuri*, nepoznat. — *ad declamandum* podrugljivo o školskim govorničkim vježbama. — *ab Homero*, elementarna se obuka započinjala čitanjem Homerovih pjesama. — *hic* t. j. na sudu. — *producente*. Kad bi u republikansko doba mladi Rimljanin postao punoljetan i htio se posvetiti govorništvu, onda bi ga otac ili koji rođak odveo kojemu iskusnomu državniku i pravniku, s kojim bi dolazio na for i na sud i tako se očigledno upućivao u javne poslove; on bi ga dakle *uveo* u javni život. — *pulcherrimum opus*, t. j. biti govornik, a to su Rimljani

redempti: manceps convenitur in media basilica: tam palam
sportulae quam in triclinio dantur; ex iudicio in iudicium pari
4 mercede transitur. Inde iam non inurbane σοφοκλεῖς vocantur;
isdem Latinum nomen impositum est laudiceni.

5 Et tamen crescit in dies foeditas utraque lingua notata.
Here duo nomenclatores mei (habent sane aetatem eorum, qui
nuper togas sumpserunt) ternis denariis ad laudandum trahebantur. Tanti constat, ut sis disertissimus. Hoc pretio quamlibet numerosa subsellia implentur, hoc ingens corona colligitur, hoc infiniti clamores commoventur, cum mesochorus
7 dedit signum: opus est enim signo apud non intellegentes,
ne audientes quidem; nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando transibis per basilicam et voles scire, quo modo quisque dicat, nihil est, quod tribunal ascendas, nihil, quod praebeas aurem; facilis divinatio: scito eum pessime dicere, qui laudabitur maxime.

8 Primus hunc audiendi morem induxit Larcius Licinius,
9 hactenus tamen, ut auditores corrogaret: ita certe ex Quin-
tiliano, praeceptore meo, audisse memini. Narrabat ille: »Adsectabar Domitium Afrum: cum apud centumviros diceret graviter et lente (hoc enim illi actionis genus erat), audiit ex proximo inmodicum insolitumque clamorem. Admiratus reticuit. Ubi silentium factum est, repetiit, quod abruperat.
10 Iterum clamor, iterum reticuit, et post silentium coepit idem
tertio. Novissime, quis diceret, quaesivit. Responsum est: »Licinius«. Tum intermissa causa: »Centumviri« inquit, »hoc artificium periit««.

držali veoma časnim zanimanjem, koje pribavlja najveće časti i ugled. — 3. *actoribus similes*, t. j. slušatelji su jednaki govornicima. — *manceps convenitur*. Obratili bi se na kojega poduzetnika, koji bi se pobrinuo za najmljene pljeskače. — *in basilica*. Bazilike su bile velike četverokutne zgrade, iznutra imale galerije, a upotrebljavale se za trgovinu, burzu, zabavu i za sudnice. Prvu je sagradio u Rimu cenzor Katon (bas. Porcia), a još se danas vide na foru ostaci bazilika Emilijeve i Julijeve. Kasnije su bazilike bile uzorom za građenje kršćanskih crkvi. — *sportulae*, zapravo: košarice s jelom, što bi ih klijenti dobivali od patrona, što su ga ujutru došli pozdraviti i druge mu časti iskazivali; kasnije davan je mjesto hrane i novac. — *in triclinio*, blagovalište. — 4. σοφοκλεῖς, od σοφῶς καλεῖν t. j. vikati živio i ujedno aluzija na velikog tragika grčkoga. — *laudiceni*, hvaligozbe (Divković rječnik s. v.), koji su za ručak plje-

Quod alioqui perire incipiebat, cum perisse Afro vide- 11
retur, nunc vero prope funditus extinctum et eversum est.
Pudet referre, quae quam fracta pronuntiatione dicantur, qui-
bus quam taetris clamoribus excipiantur. Plausus tantum ac po- 12
tius sola cymbala et tympana illis canticis desunt: ululatus qui-
dem (neque enim alio vocabulo potest exprimi theatris quoque
indecora laudatio) large supersunt. Nos tamen adhuc et utilitas 13
amicorum et ratio aetatis moratur ac retinet: veremur enim, ne forte non has indignitates reliquisse, sed laborem fugisse videamur. Sumus tamen solito rariores, quod initium est gradatim desidendi. Vale.

C. Plinius Gallo suo s. (II, 17.)

Plinije opisuje svoju vilu u Laurentu.

Miraris, cur me Laurentinum vel, si ita mavis, Laurens 1
meum tanto opere delectet: desines mirari, cum cognoveris
gratiam villae, opportunitatem loci, litoris spatium. Decem et 2
septem milibus passuum ab urbe secessit, ut peractis, quae agenda fuerint, salvo iam et composito die possis ibi manere.

skali govorniku na sudu (laudo i cena), a ujedno aluzija na stanovnike grada Laodice (Laodiceni). — 5. *nomenclatores*, kazivači imenâ, to su robovi, koji su gospodara pratili izvan kuće i kazivali mu imena, ljudi, što bi ih sreli, da ih može kao znance po imenu pozdraviti i tako steći kod izbora njihov glas. — 6. *mesochorus* (ili κοροφαῖος) je vođa zbora u tragediji, ovdje vođa pljeskača, koji bi im dao znak, kad treba vikati. — 10. poređaj: *novissimme quaesivit, quis diceret*. — *hoc artificium*, t. j. govorništvo. — 11. *fracta pronuntiatione*, prekinut, slabačak glas, jer kako su govornici još veoma mladi, nije im se još glas razvio. — 12. *theatris*. U rimskim kazalištima gledaoci bi burno odobravali, a još češće za znak neodobravanja žviždali i vikali. — 13. *ratio aetatis*, jer je još dosta mlad, da se okani govorništva. — *solito*, nego obično, abl. comparationis.

1. *Laurentinum*, imanje Plinijevo kod Laurenta, primorskog gradića u Laciju, danas po svoj prilici Torre Paterno; imanje se protezalo daleko uz more. — 2. *passuum*. Rimljani su mjerili veće udaljenosti koracima. Svakih 1000 koračaja označivao je na vojničkim cestama kamen miljokaz (lapis, sc. milliarius, milliarium). — *ab urbe*, t. j. Rima, gdje je na foru stajao milliarium aureum, pozlaćen mjedeni stup, što ga je

Aditur non una via; nam et Laurentina et Ostiensis eodem ferunt, sed Laurentina a quarto decimo lapide, Ostiensis ab undecimo relinquenda est. Utrimque excipit iter aliqua ex parte harenosum, iunctis paulo gravius et longius, equo breve et
3 molle. Varia hinc atque inde facies: nam modo occurrentibus silvis via coartatur, modo latissimis pratis diffunditur et patescit; multi greges ovium, multa ibi equorum, boum armenta, quae montibus hieme depulsa herbis et tepore verno nitescunt.

4 Villa usibus capax, non sumptuosa tutela. Cuius in prima parte atrium frugi nec tamen sordidum, deinde porticus in D litterae similitudinem circumactae, quibus parvula sed festiva area includitur. Egregium hae adversus tempestates receptaculum: nam specularibus ac multo magis imminentibus tectis muniuntur.

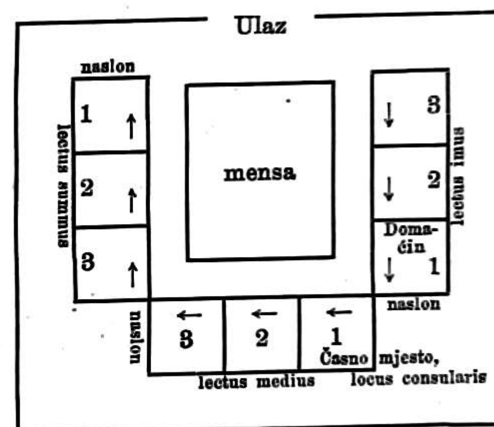
5 Est contra medias cavaedium hilare, mox triclinium satis pulchrum, quod in litus excurrit, ac, si quando Africo mare impulsum est, fractis iam et novissimis fluctibus leviter adluitur. Undique valvas aut fenestras non minores valvis habet, atque ita a lateribus, a fronte quasi tria maria prospectat; a tergo ca-

August postavio. Na njem su bila popisana imena i duljine cesta, što su izlazile iz Rima; od njega se računala udaljenost. Vojničke ceste započinjale su se od vrata nekadašnjeg Servijevog zida. — *secessit*, personificirano: udaljila se t. j. vila. — *salvo iam et composito die*, ne izgubivši i ne poremetivši dan, t. j. imanje leži tako zgodno, da Plinije može obavivši poslove u Rimu biti ondje prije, nego je dan poodmakao i nego ga je neuredno sproveo (*compositus* = *ordinatus*); moglo bi se zajedno prevesti: ne mijenjajući dnevnoga reda (koji bi morao mijenjati, da je imanje bilo udaljenije). — *utrimque excipit iter*, od obadviju nastavlja se put. — *iunctis, kola*, koja su vozila dvije mazge, dakle: *na kolima* (opreka = *equo*). — *mollis* lak. — **3.** *hinc atque inde*, vidi bilj. 34. — *occurrentibus silvis*, jer se šume s obadvije strane približuju. — *usibus capax*, za porabu dosta prostran; *non sumptuosa tutela*, uzdržavanje nije preskupo. — **4.** *prima pars* (= pars antica, opreka: postica) prednji dio do ceste. — *atrium*, nekada glavni dio rimske kuće, gdje je bilo ognjište, gdje se jelo, žrtvovalo, radilo; kasnije raskošno uređena dvorana, u kojoj se primali posjeti. — *receptaculum*, zaklon. — *specularia*, prozori. Mjesto staklenih prozora imali su isprva zavjese ili daske, kasnije se upotrebljavali tanki listovi *lapidis specularis* (gospino staklo), ali u carsko doba upotrebljavali su i staklo (*vitrum*), kako potvrđuju iskopine u Pompejima. — **5.** *contra medias* sc. *porticus*, u sredini nasuprot trijemovima. — *cavaedium*, vidi bilj. 1.; u starije doba je to drugo ime za

vaedium, porticum, aream, porticum rursus, mox atrium, silvas et longinquos respicit montes.

Huius a laeva retractius paulo cubiculum est amplum, 6
deinde aliud minus, quod altera fenestra admittit orientem, occidentem altera retinet, hac et subiacens mare longius quidem, sed securius intuetur. Huius cubiculi et triclinii illius obiectu 7
includitur angulus, qui purissimum solem continet et accendit. Hoc hibernaculum, hoc etiam gymnasium meorum est: ibi omnes silent venti exceptis, qui nubilum inducunt et serenum, ante quam usum loci eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum 8
in hapsida curvatum, quod ambitum solis fenestris omnibus sequitur. Parieti eius in bibliothecae speciem armarium insertum est, quod non legendos libros sed lectitandos capit. Adhaeret dor- 9

atrij, u carsko doba imala je rimska kuća redovno 2 atrija, a unutrašnji se zvao *cavaedium*. — *triclinium* t. j. stol, oko kojega su 3 κλῖναι, *lecti*

(*lectus*, divan s 3 sjedala), onda: blagovalište. — **6.** Opisavši glavni dio zgrade prelazi na opisivanje lijevoga krila (6—9). — *retinet*, jedan prozor ima jutarnje sunce (*orientem*), a drugi ga tako reći zadržava, dok ne zapane: drugi ga zadržava do zapada. — *subiacere*, vidi bilj. 7. — *securius*, mirnije, zadovoljnije, vidi bilj. 12. — **7.** *accendit*, u kutu se zrake zaustavljaju i kao u prizmi skupljaju, pa se pojačavaju, ražaruju. — *exceptis* sc. *iis*. — *nubilum*, oblaci, naoblačeno nebo; *serenum* sc. *caelum*, vedrina, vedro nebo; prije negoli nevrijeme samo može ih odanle protjerati tmina, kad se prije oluje zamrači. — **8.** *adnectitur*, nadovezuje se, *naslanja se*. — *in hapsida curvatum*, savinuta kao luk t. j. eliptičnog oblika (a nije soba sa svodom), vidi bilj. 10. i 11. — *lectitandos*, u ormar se spremaju knjige, koje ne čita jedamput, nego često. — **9.** *dormitorium*

mitorium membrum transitu interiacente, qui suspensus et tubulatus conceptum vaporem salubri temperamento huc illuc digerit et ministrat. Reliqua pars lateris huius servorum libertorumque usibus detinetur, plerisque tam mundis, ut accipere hospites possint.

10 Ex alio latere cubiculum est politissimum; deinde vel cubiculum grande vel modica cenatio, quae plurimo sole, plurimo mari lucet; post hanc cubiculum cum procoetone, altitudine aestivum, munimentis hibernum: est enim subductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud et procoeton communi pariete iunguntur.

11 Inde balnei cella frigidaria spatiosa et effusa, cuius in contrariis parietibus duo baptisteria velut eiecta sinuantur, abunde capacia, si mare in proximo cogites. Adiacet unctorium, hypocauston, adiacet propnigeon balinei, mox duae cellae magis elegantes quam sumptuosae: cohaeret calida piscina
12 mirifica, ex qua natantes mare aspiciunt, nec procul sphaeri-

membrum, spavaća odaja. — *transitu interiacente,* između sobe na uglu i spavaće odaje je hodnik, pod kojim je svod (*suspensus*) s cijevima (*tubulatus*) za grijanje. On vodi i podjeljuje amo tamo sakupljenu toplinu u mjeri povoljnoj za zdravlje (*salubri temperamento*). — *plerisque tam mundis,* abl. absol.; sc. *cubiculis* ili *membris.* — **10.** Počinje opisivati desno krilo; *cenatio* vidi bilj. 5. — *plurimo sole, plurimo mari lucet,* veoma je svijetla od sunca i mora. — *procoeton,* vidi bilj. 9; soba s predsobljem, koja je poradi svoje visine i zračnosti prikladna za ljeto, a poradi zaštićena položaja za zimu. — *subductum,* zaklonjen od. — *huic cubiculo . . . iunguntur,* vidi bilj. 17. — **11.** *baptisteria,* vidi bilj. 9. — *velut eiecta sinuantur,* u zavoju, u luku se izbočile. — *abunde capacia, si mare in proximo cogites.* Mjesto je teško; po svoj prilici se razumijeva: bazeni su dosta prostrani, kad pomisliš, da je more dosta blizu te se mogu lako napuniti i onda se može u njima plivati. Drugi mijenjaju *si* u *ni* t. j. dosta veliki, ako baš ne pomišljaš na blisko more. — *hypocauston,* vidi bilj. 10., u njem je uredba za grijanje zraka. — *propnigeon balinei* kupališna ložionica, uredba za grijanje vode. — *piscina,* veći bazen za plivanje. — *sphaeristerium,* dvorana za loptanje. Kako su se Rimljani rado kupali (bar jedamput na dan, ponajviše oko 2—3 sata poslije podne), javne su kupelji bile raskošno uređene. Pored bazena za hladnu i toplu vodu imale su sjajne dvorane za razgovor i zabavu, galerije slika, trijemove, dvorane za loptanje, vrtove itd. Prije kupanja pozabavili bi se ljudi loptanjem. — **12.** *calidissimo soli . . . occurrit,* koja je za najveće vrućine izvrgnuta suncu, kad dan već naginje k zapadu. — *diaeta,* vidi bilj. 10.; toranj je na sprat, gore i dolje su po dvije sobe. —

sterium, quod calidissimo soli inclinato iam die occurrit. Hic turris erigitur, sub qua diatae duae, totidem in ipsa, praeterea cenatio, quae latissimum mare, longissimum litus, villas amoenissimas prospicit. Est et alia turris: in hac cubiculum, 13
in quo sol nascitur conditurque: lata post apotheca et horreum: sub hoc triclinium, quod turbati maris non nisi fragorem et sonum patitur eumque iam languidum ac desinentem; hortum et gestationem videt, qua hortus includitur. Gestatio buxo aut 14
rore marino, ubi deficit buxus, ambitur: nam buxus, qua parte defenditur tectis, abunde viret; aperto caelo apertoque vento et quamquam longinqua aspergine maris inarescit. Adiacet 15
gestationi interiore circumitu vi[ne]a tenera et umbrosa nudisque etiam pedibus mollis et cedens. Hortum morus et ficus frequens vestit, quarum arborum illa vel maxime ferax terra est, malignior ceteris. Hac non deteriore quam maris facie cenatio remota a mari fruitur: cingitur diaetis duabus a tergo, quarum fenestris subiacet vestibulum villae et hortus alius pinguis et rusticus.

Hinc cryptoporticus prope publici operis extenditur. 16
Utrimque fenestrae, a mari plures, ab horto pauciores, sed alternis singulae. Hae, cum serenus dies et inmotus, omnes,

13. *in quo sol nascitur conditurque,* u kojoj je sunce (kamo dopire) od jutra do večera, od ishoda do zapada. — *post,* pril.: straga. — *aphotheca.* Mlado vino metnulo bi se u glinenim posudama u sobe okrenute prema sjeveru, da iskipi. Onda bi ga metnuli u vrčeve, koje bi začepili i smolom zamazali. Na njih bi prilijepili cedulju (etiketu), koje je vrste vino i iz koje godine. Na to bi ih spremili u apoteku (spremnica, pivnica), kamo bi napuštali dim, da vino prije dozrije. — *quod . . . patitur,* do kojega dopire samo . . . — *gestatio,* šetalište, drvored, kojim bi se Rimljani nosili, vozili ili šetali. — **14.** *deficit,* ne uspijeva. — *aperto caelo apertoque vento,* pod vedrim nebom i izvrgnut vjetru; *quamquam longinqua aspergine maris,* poškropljen makar i izdaleka morem. — **15.** Pored tvrde ceste u drvoredu išao je s unutrašnje strane (*interiore circumitu*) mek put (*tenera via*). Rukopisno *vinea* (vinograd) ne daje pravoga značenja. — Put je morao biti posut finim muljem, jer se (*mollis et cedens*) elastično podavao i čovjeku bosonogu. Sjenu je dobivao od stabala drvoreda. — *malignior ceteris,* nepovoljniji za druge vrste. — *hac non deteriore quam maris facie,* taj pogled, koji ne zaostaje za pogledom na more. — *hortus rusticus,* seoski uređen vrt za povrće; *pinguis,* rodan, plodan, bujan. — **16.** *cryptoporticus,* vidi bilj. 9.; dugački pokriveni hodnik; *prope publici operis,* gotovo kao javna građe-

*

cum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quiescunt, sine
17 iniuria patent. Ante cryptoporticum xystus violis odoratus:
teporem solis infusi repercussu cryptoporticus auget, quae ut
tenet solem sic aquilonem inhibet summovetque, quantumque
caloris ante, tantum retro frigoris. Similiter Africum sistit,
atque ita diversissimos ventos alium alio latere frangit et finit.
18 Haec iucunditas eius hieme, maior aestate. Nam ante meri-
diem xystum, post meridiem gestationis hortique proximam
partem umbra sua temperat, quae, ut dies crevit decrevitve,
19 modo brevior, modo longior hac vel illa cadit. Ipsa vero
cryptoporticus tum maxime caret sole, cum ardentissimus
culmini eius insistit. Ad hoc patentibus fenestris favonios ac-
cipit transmittitque, nec umquam aëre pigro et manente ingra-
20 vescit. In capite xysti deinceps [cryptoporticus horti] diaeta
est, amores mei; re vera amores: ipse posui. In hac helioca-
minus quidem alia xystum, alia mare, utraque solem, cubi-
culum autem valvis cryptoporticum, fenestra prospicit mare.

21 Contra parietem medium zotheca perquam eleganter re-
cedit, quae specularibus et velis obductis reductisve modo
adicitur cubiculo, modo aufertur. Lectum et duas cathedras
capit: a pedibus mare, a tergo villae, a capite silvae:
tot facies locorum totidem fenestris et distinguit et miscet.
22 Iunctum est cubiculum noctis et sommi. Non illud voces

vina, t. j. tako velik, te bi ga mogao držati za javnu građevinu; *publ. operis*, vidi bilj. 14. — *alternis singulae*, na vrt je bio po jedan prozor prema dvama na more; tim se tumači samo *pauciores*, t. j. po jedan na po dva, na svaki drugi. — *inmotus*, miran, bez vjetra. — *omnes*, sc. *patent*. — *hinc vel inde*, vidi bilj. 34. — *sine iniuria* = *sine damno* bez opasnosti za zdravlje. — **17.** *xystus*, terasa. — *repercussu*, vidi bilj. 5.; pojačava toplinu tim, što odbija sunčane zrake, koje onamo dopiru. — *ante* sprijeda, *retro* straga, na stražnjoj strani. — **19.** *transmittit* t. j. na prozore duvaju u nj zapadni vjetrovi i propuhavaju ga, pa je tako zrak čist. — *aëre pigro et manente ingravescit*, nikad ne dotešča (pritisne) zagušljivim i neizmijenjenim zrakom. — **20.** *diaeta*, kućica u vrtu, ljetnikovac. — *amores*, vidi bilj. 40. — *heliocaminus*, vidi bilj. 9.; soba prema suncu, prisojna, za zimsko boravište. — **21.** *zotheca*, vidi bilj. 9.; *recedit* odmiče se, odmakla je. — *velum*, zastor. — *a capite*, sprijeda, pred tobom (kad ležiš na divanu). — *tot facies locorum . . . miscet*, sobica združuje različne (*distinguit et miscet*) poglede, vidike, jer svaki prozor daje drugi pogled. — **22.** *noctis*, do nje je soba za noć i za spa-

servulorum, non maris murmur, non tempestatum motus, non
fulgurum lumen ac ne diem quidem sentit, nisi fenestris
apertis. Tam alti abditique secreti illa ratio, quod interiacens
andron parietes cubiculi hortique distinguit atque ita omnem
sonum media inanitate consumit. Adplicitum est cubiculo hy- 23
pocauston perexiguum, quod angusta fenestra suppositum
calorem, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet. Procoeton
inde et cubiculum porrigitur in solem, quem orienten statim
exceptum ultra meridiem obliçum quidem, sed tamen servat.
In hanc ego diaetam cum me recepi, abesse mihi etiam 24
a villa mea videor, magnamque eius voluptatem praecipue
Saturnalibus capio, cum reliqua pars tecti licentia dierum
festisque clamoribus personat: nam nec ipse meorum lusibus
nec illi studiis meis obstrepunt.
Haec utilitas, haec amoenitas deficitur aqua salienti, 25
sed puteos ac potius fontes habet: sunt enim in summo. Et
omnino litoris illius mira natura: quocumque loco moveris
humum, obvius et paratus umor occurrit, isque sincerus ac
ne leviter quidem tanta maris vicinitate corruptus. Suggerunt 26
adfatim ligna proximae silvae: ceteras copias Ostiensis colonia
ministrat. Frugi quidem homini sufficit etiam vicus, quem
una villa discernit: in hoc balinea meritoria tria, magna com-
moditas, si forte balineum domi vel subitus adventus vel bre-
vior mora calfacere dissuadeat. Litus ornant varietate gratis- 27

vanje. — *motus*, buka. — *ratio*, to je razlog. — *consumit*, oslabi. — **23.** *adplicitum est cubiculo*, vidi bilj. 18. — *ratio*, potreba. — *oblicum*, sa strane. — **24.** *Saturnalibus*, svečanost Saturnova od 17.—24. prosinca, koja se s velikim veseljem slavila, a i robovi su se u to vrijeme smjeli sasvijem slobodno vladati prema gospodarima. — *obstrepunt* smetati, mutiti. — **25.** *deficitur aliquis aliqua re*, nedostaje komu čega, ne dotječe komu čega; *aqua saliens* potok, ali i šedrvan (vodoskok), a kako su Rimljani u vrtovima voljeli šedrvane, bit će zgodnije uzeti ovdje ovu riječ. — *puteos ac pòtius fontes*, bunari ili bolje reći izvori. *Puteus* nije zgodan izraz, jer tu nije bunar iskopan, nego je voda odmah ispod površine (*in summò*). — *moveris*, otkopati. — *obvius et paratus umor occurrit*, svagdje se odmah nalazi voda ili svagdje odmah poteče voda. — *leviter*, malo. — **26.** *copiae*, potrebe, živež. — *frugi*, umjeren, bez velikih zahtjeva. — *meritoria*, u kojima se može okupati za novac. — *calfacere dissuadeat*, vidi bilj. 28. — **27.** *sive mari sive . . . utare* bilo da si na moru bilo baš na obali. — *contrarius fluctus:* jako talasanje; *mollit, indurat* u prenes. značenju; čini ugodnim, neugodnim; dok je more mirno, obala je

sima nunc continua, nunc intermissa tecta villarum, quae
praestant multarum urbium faciem, sive mari sive ipso litore
utare; quod non numquam longa tranquillitas mollit, saepius
28 frequens et contrarius fluctus indurat. Mare non sane pre-
tiosis piscibus abundat, soleas tamen et squillas optimas egerit.
Villa vero nostra etiam mediterraneas copias praestat, lac in
primis: nam illuc e pascuis pecora conveniunt, si quando aquam
umbramve sectantur.

29 Iustisne de causis iam tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum? quem tu nimis urbanus es nisi concupiscis. Atque utinam concupiscas! ut tot tantisque dotibus villulae nostrae maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

8.

C. Plinius Maurico suo s. (II, 18.)

Plinije piše, da će rado potražiti učitelja djeci Maurikova brata.

1 Quid a te mihi iucundius potuit iniungi, quam ut prae-
ceptorem fratris tui liberis quaererem? Nam beneficio tuo in
scholam redeo et illam dulcissimam aetatem quasi resumo:
sedeo inter iuvenes, ut solebam, atque etiam experior, quantum
2 apud illos auctoritatis ex studiis habeam. Nam proxime fre-
quenti auditorio inter se coram multis ordinis nostri clare
iocabantur: intravi, conticuerunt; quod non referrem, nisi ad
illorum magis laudem quam ad meam pertineret, ac nisi spe-
3 rare te vellem posse fratris tui filios probe discere. Quod su-
perest, cum omnes, qui profitentur, audiero, quid de quoque
sentiam, scribam efficiamque, quantum tamen epistula con-

ugodna za šetnju, a kad je nemirno, neugodna, jer baca svašta na obalu, što čovjeku smeta, i škropi ga vodom; držim, da je zgodnije prevesti: čini mekim, tvrdim. Tlo je obale, kad je dugo bilo more mirno, meko, a kad ga valovi pokriju muljem i pijeskom, otvrdne. — **28.** *mediterraneas copias*, proizvodi, što ih daje unutrašnjost zemlje. — **29.** *urbanus*, ljubitelj grada, gradski čovjek. — *ut . . . maxima commendatio ex tuo contubernio accedat*, da se tako znatnim ljepotama moje vile pridruži najveća milina: tvoje društvo.

1. *iniungere = demandare*, povjeriti. — *beneficio tuo*, po tebi. — *resumo*, ponavljam, opet proživljujem. — *ex studiis = propter studia.* — **2.** *auditorium*, vidi bilj. 5. — *ordinis nostri*, t. j. *senatorii*. — *clare*, glasno. — **3.** *quod superest*, u ostalom. — *qui profitentur = professores.*

sequi potero, ut ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi, 4
debeo memoriae fratris tui hanc fidem, hoc studium, prae-
sertim super tanta re. Nam quid magis interest vestra, quam
ut liberi (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares) digni illo
patre, te patruo reperiantur? quam curam mihi, etiam si non
mandasses, vindicassem. Nec ignoro suscipiendas offensas in 5
eligendo praeceptore, sed oportet me non modo offensas, verum
etiam simultates pro fratris tui filiis tam aequo animo subire
quam parentes pro suis. Vale.

9.

C. Plinius Corelliae Hispullae suae s. (III, 3.)

Plinije preporučuje Koreliji učitelja za sina i razlaže, kakav treba da je učitelj.

Cum patrem tuum, gravissimum et sanctissimum virum, 1
suspexerim magis an amaverim, dubitem teque et in memoriam
eius et in honorem tuum unice diligam, cupiam necesse est
atque etiam, quantum in me fuerit, enitar, ut filius tuus avo
similis existat, equidem malo materno: quamquam illi paternus
etiam clarus spectatusque contigerit, pater quoque et patruus
inlustri laude conspicui. Quibus omnibus ita demum similis 2
adolescet, si imbutus honestis artibus fuerit, quas plurimum
refert a quo potissimum accipiat. Adhuc illum pueritiae ratio 3
intra contubernium tuum tenuit, praeceptores domi habuit, ubi
est erroribus modica vel etiam nulla materia. Iam studia eius
extra limen proferenda sunt, iam circumspiciendus rhetor La-
tinus, cuius scholae severitas, pudor, in primis castitas con-

— **4.** *nunc*, t. j. poslije smrti očeve. — **5.** *offensas suscipere*, zamjeriti se, jer se oni, koji nijesu odabrani, uvrijede. — *simultates subire*, ne uklanjati se mržnji (zapravo: podnositi, trpjeti).

1. *suspicere*, gledati na koga, poštovati, cijeniti. — *in honorem tuum*, iz poštovanja prama tebi. — *quantum in me fuerit = pro viribus meis.* — *materno*, sc. *avo*. — **2.** *quas . . .*: poređaj: *plur. refert, a quo eas potiss. accipiat.* — **3.** *pueritiae ratio*, obzir na. — *intra contubernium*, pod nadzorom. — *materia*, povod, zgoda, jer je dječak pod nadzorom, pa ne vidi zlih primjera drugova. — *studia . . . proferenda sunt*, t. j. mora u javnu školu. — *cuius scholae . . . constet*, u čijoj je školi

4 stet. Adest enim adulescenti nostro cum ceteris naturae for-
tunaeque dotibus eximia corporis pulchritudo, cui in hoc lu-
brico aetatis non praeceptor modo, sed custos etiam rectorque
5 quaerendus est. Videor ergo demonstrare tibi posse Iulium
Genitorem. Amatur a me; iudicio tamen meo non obstat cari-
tas hominis, quae ex iudicio nata est. Vir est emendatus et
gravis, paulo etiam horridior et durior, ut in hac licentia tem-
porum. Quantum eloquentia valeat, pluribus credere potes;
6 nam dicendi facultas aperta et exposita statim cernitur: vita
hominum altos recessus magnasque latebras habet; cuius pro
Genitore me sponsorem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus
audiet nisi profuturum, nihil discet, quod nescisse rectius fuerit,
7 nec minus saepe ab illo quam a te meque admonebitur, quibus
imaginibus oneretur, quae nomina et quanta sustineat. Proinde
faventibus dis trade eum praeceptori, a quo mores primum,
mox eloquentiam discat, quae male sine moribus discitur. Vale.

10.

C. Plinius Baebio Macro suo s. (III, 5.)

Plinije nabraja djela svojega ujaka Plinija starijega i razlaže njegov način života.

1 Pergratum est mihi quod tam diligenter libros avunculi
mei lectitas, ut habere omnes velis quaerasque, qui sint omnes.

pouzdano. — **4.** *in hoc lubrico aetatis,* u toj opasnoj dobi, gdje se lako može iznevjeriti kreposti i dati se zavesti. — **5.** *ut in hac licentia temporum,* za ova naša raspuštena vremena, jer da je živio u bolja, stroža, ne bi ga držali prestrogim. — **6.** *recessus,* zakutak. Čovjek je često u svojoj unutrašnjosti drukčiji, negoli se izvana pokazuje; *cuius* sc. *vitae.* — *nisi profuturum = nisi quod ei profuturum est.* — **7.** *quibus imaginibus . . . sustineat.* Imagines su voštane obrazine (zato: *cerae*) pređâ, što su ih rimski plemići (koji su postigli kurulsku čast) čuvali u ormarićima (*armaria*) u atriju (zato se zovu i *fumosae* po dimu, kojega je u starije doba bilo u atriju od ognjišta). Te su se slike nosile kod sprovoda svakoga plemića istoga roda. Svaka je obrazina imala natpis (*titulus*), koji je sadržavao ime pokojnikovo, časti, zasluge. Ovdje *imagines:* pređi; *oneretur,* kakvi pređi počivaju na njem, t. j. kakvih je pređa potomak i što oni od njega ištu, kakva i kolika slavna imena da sačuva, da ne propanu.

1. C. Plinius Secundus, za razliku od našega Plinija, nećaka i posinka njegova, nazvan stariji, rodio se 23. god. posl. K. u Novum Comum.

Fungar indicis partibus atque etiam, quo sint ordine scripti, 2
notum tibi faciam: est enim haec quoque studiosis non iniu-
cunda cognitio.
»De iaculatione equestri unus« hunc, cum praefectus 3
alae militaret, pari ingenio curaque composuit.
»De vita Pomponi Secundi duo«; a quo singulariter
amatus hoc memoriae amici quasi debitum munus exsolvit.
»Bellorum Germaniae viginti«; quibus omnia, quae cum 4
Germanis gessimus bella, collegit. Inchoavit, cum in Ger-
mania militaret, somnio monitus: adstitit ei quiescenti Drusi
Neronis effigies, qui Germaniae latissime victor ibi periit;
commendabat memoriam suam orabatque, ut se ab iniuria
oblivionis adsereret.
»Studiosi tres«, in sex volumina propter amplitudinem 5
divisi, quibus oratorem ab incunabulis instituit et perficit.
»Dubii sermonis octo«: scripsit sub Nerone novissimis
annis, cum omne studiorum genus paulo liberius et erectius
periculosum servitus fecisset.
»A fine Aufidi Bassi triginta unus.« »Naturae histo- 6
riarum triginta septem«, opus diffusum, eruditum, nec minus
varium quam ipsa natura.
Miraris, quod tot volumina multaque in his tam scrupu- 7

God. 50. vojevao je u Germaniji kao zapovjednik konjaništva. God. 79. bio je zapovjednik brodovlja u Mizenu, gdje je za provale Vezuva nastradao (vidi list 20.). — **3.** *unus* sc. *liber.* — *alae.* Isprva je rimsko konjaništvo, po 300 konjanika na legiju, zaštićivalo *krila* pješaštvu. Kasnije je savezničko konjaništvo kao dio pomoćnih četa zaštićivalo krila rimske vojske. Te su čete bile podijeljene u odjele od 500, kasnije 1000 momaka, pa je tako riječ *ala* zadobila značenje konjaničkog odjela od 500—1000 momaka. — **4.** *latissime victor,* pjesnički izraz, isp. Verg. Aen. 1. 25: *populum late regem,* Horat. c. 3. 17. 9.: *late tyrannus.* — *iniuria oblivionis,* nezaslužen zaborav. — **5.** *studiosi,* genitiv. *Studiosus* supst. znači u Plinijevo vrijeme početnika u naucima i govorništvu: tri knjige o početniku (mladom) govorniku; danas bismo rekli: slušaču govorništva. — **6.** *A fine Aufidi Bassi.* To je bila savremena povjesnica, koja je nastavljala djelo Aufidija Basa, a pripovijedala je događaje za Kaligule, njegovih nasljednika i jedan dio Vespazijanova vladanja. — *naturae historiarum triginta septem,* jedino djelo starijega Plinija, koje se sačuvalo. To je u neku ruku enciklopedija prirodnih znanosti, koja se obazire i na druge znanosti, koje su s njima u svezi. — **7.** *causas actitare,* baviti se odvjetništvom; biti odvjetnik. — *medium tempus* t. j. kad

losa homo occupatus absolverit? magis miraberis, si scieris
illum aliquandiu causas actitasse, decessisse anno sexto et
quinquagensimo, medium tempus distentum impeditumque qua
8 officiis maximis qua amicitia principum egisse. Sed erat acre
ingenium, incredibile studium, summa vigilantia.

Lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi causa
sed studendi, statim a nocte multa, hieme vero ab hora septima
vel, cum tardissime, octava, saepe sexta. Erat sane somni
paratissimi, non numquam etiam inter ipsa studia instantis et
deserentis.

9 Ante lucem ibat ad Vespasianum imperatorem (nam
ille quoque noctibus utebatur), inde ad delegatum sibi officium.
Reversus domum, quod reliquum temporis, studiis reddebat.
10 Post cibum saepe, quem interdiu levem et facilem veterum
more sumebat, aestate, si quid otii, iacebat in sole, liber legebatur, adnotabat excerpebatque. Nihil enim legit, quod non
excerperet: dicere etiam solebat nullum esse librum tam
malum, ut non aliqua parte prodesset.

11 Post solem plerumque frigida lavabatur: deinde gustabat
dormiebatque minimum: mox quasi alio die studebat in cenae
tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur, et quidem
12 cursim. Memini quendam ex amicis, cum lector quaedam perperam pronuntiasset, revocasse et repeti coëgisse; huic avun-

je prestao baviti se odvjetništvom i kad je umr'o. — **8.** *Vulcanalibus*, svečanost Vulcanalia slavila se 23. kolovoza. Mnogi su od praznovjerja počinjali neki rad na određene dane, kao na 1. siječnja, na Vulcanalia, da im rad bude sretno započet, a onda bi se dali na posao kod svijeće prije zore. Plinije je započinjao raditi kod svijeće na Vulcanalia, kad je dan bivao kraći, i to ne iz praznovjerja, da rad bude sretno započet, nego poradi nauke same. — *sexta*, t. j. ponoć. — *somni paratissimi*, vidi bilj. 14.: mogao je veoma lako zaspati, t. j. u svako doba spavati. — **9.** *noctibus uti*, po noći raditi. — **10.** *cibum* nije ovdje objed, nego prandium, doručak. — **11.** *post solem*, sunčanje. Rimljani bi poradi zdravlja prije kupanja namazali tijelo uljem i natrli ga, a onda se sunčali; i liječnici su propisivali „sunčane kupelji"; *frigida* sc. *aqua*. — *gustabat*, založiti što. Rimljani bi oko podne uzimali *prandium* (neki bi još i ujutru jeli: *ientaculum*). a onda bi objed (*cena*) bio oko 2—3 sata. Kako je Plinije rano ustajao i ranije doručkovao, to bi još prije objeda što založio (*gustatio*). — *super hanc*, vidi bilj. 33.; kod stola. — **12.** *pronuntiasset*, recitovati, čitati. — *revocasse*, natrag pozvati, prekinuti. — *ver-*

culum meum dixisse: »Intellexeras nempe«, cum ille adnuisset:
»Cur ergo revocabas? decem amplius versus hac tua inter- 13
pellatione perdidimus.« Tanta erat parsimonia temporis.

Surgebat aestate a cena luce, hieme intra primam noctis,
et tamquam aliqua lege cogente. Haec inter medios labores 14
urbisque fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis
eximebatur: cum dico balinei, de interioribus loquor; nam
dum destringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat.
In itinere quasi solutus ceteris curis huic uni vacabat: ad 15
latus notarius cum libro et pugillaribus, cuius manus hieme
manicis muniebantur, ut ne caeli quidem asperitas ullum studiis
tempus eriperet; qua ex causa Romae quoque sella vehebatur. 16
Repeto me correptum ab eo, cur ambularem: »poteras«, inquit, »has horas non perdere«; nam perire omne tempus
arbitrabatur, quod studiis non impertiretur.

Hac intentione tot ista volumina peregit electorumque 17
commentarios centum sexaginta mihi reliquit, opisthographos
quidem et minutissime scriptos; qua ratione multiplicatur hic
numerus. Referebat ipse potuisse se, cum procuraret in Hispania, vendere hos commentarios Larcio Licinio quadringentis
milibus nummum, et tunc aliquanto pauciores erant. Nonne 18
videtur tibi recordanti, quantum legerit, quantum scripserit,
nec in officiis ullis nec in amicitia principis fuisse, rursus, cum
audis, quid studiis laboris impenderit, nec scripsisse satis nec
legisse? Quid est enim, quod non aut illae occupationes impe-

sus, redak. — **13.** *intra primam*, vidi bilj. 45. — *tamquam . . . lege cogente*, vidi bilj. 31. — **14.** *In secessu*, na selu, na imanju. — *de interioribus; interiora* sc. *balinei* su dijelovi kupališta, gdje se baš kupa, dakle cella frigidaria i calida piscina; kupelj t. j. dok je u vodi bio; drugi shvaćaju *de interioribus* sc. *studiis* (kao Cic. de nat. deor. 3. 16 *interiores et reconditae litterae*), ozbiljnije učenje, ozbiljnije nauke, ozbiljniji znanstveni rad; ovo drugo shvaćanje je i gramatički i po značenju prikladnije. — **15.** *notarius*, brzopisac, stenograf. Stari su poznavali stenografiju (*notae Tironianae*); vidi bilj. 5. — *pugillaribus*, vidi bilj. 11. — **17.** *electorum*, vidi bilj. 1. — *opisthographos*, napisan na naličju. Rimljani su na papiru pisali redovno samo na prednjoj strani, da se svitak (*volumen*) lakše čita; vidi bilj. 10. — *procuraret*, prokuratori su bili u provincijama ponajviše financijalni činovnici. — **18.** *nonne videtur . . . nec legisse?* Kad čovjek pomisli, koliko je napisao, držao bi, da nije vršio časti, a kad pak pomisli, koliko je radio oko nauka, da

19 dire aut haec instantia non possit efficere? Itaque soleo ridere,
cum me quidam studiosum vocant, qui si comparer illi, sum de-
sidiosissimus. Ego autem tantum, quem partim publica, partim
amicorum officia distringunt? quis ex istis, qui tota vita litteris
adsident, collatus illi non quasi somno et inertiae deditus
erubescat?

20 Extendi epistulam, cum hoc solum, quod requirebas, scri-
bere destinassem, quos libros reliquisset: confido tamen haec
quoque tibi non minus grata quam ipsos libros futura, quae
te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquid
elaborandum possunt aemulationis stimulis excitare. Vale.

11.

C. Plinius Caninio Rufo suo s. (III, 7.)

Smrt pjesnika Silija Italika.

1 Modo nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo
2 inedia finisse vitam. Causa mortis valetudo. Erat illi natus
insanabilis clavus, cuius taedio ad mortem inrevocabili con-
stantia decucurrit, usque ad supremum diem beatus et felix,
nisi quod minorem ex liberis duobus amisit, sed maiorem
melioremque florentem atque etiam consularem reliquit.
3 Laeserat famam suam sub Nerone (credebatur sponte accu-
sasse); sed in Vitelli amicitia sapienter se et comiter gesserat,
ex proconsulatu Asiae gloriam reportaverat, maculam veteris
4 industriae laudabili otio abluerat. Fuit inter principes civitatis
sine potentia, sine invidia: salutabatur, colebatur, multumque
in lectulo iacens cubiculo semper non ex fortuna frequenti

nije dosta napisao. — *instantia* neumornost, vidi bilj. 8. — **19.** *studiosus,* ovdje: marljiv, revan. — *quasi . . . deditus,* vidi bilj. 31.

1. *Neapolitanum* sc. *praedium,* Italikovo imanje kod Napulja. — **2.** *clavus,* čir, kurje oko. — *decucurrit,* vidi bilj. 13. — **3.** *sponte accusasse.* Tužiti koga na svoju ponuku držalo se kod Rimljana ogavnim i mrskim, a nije bila sramota tužiti koga na ponuku senatovu ili na molbu koje provincije. Od svoje volje tuživali su samo denuncijanti (*delatores*) i oni, koji su se htjeli carevima ulagivati. — *veteris industriae,* misli se njegova revnost kao tužitelja. — **4.** *salutabatur*; pohađali ga, dolazili k njemu na poklon. — *cubiculo . , . non ex fortuna frequenti,* u

doctissimis sermonibus dies transigebat, cum a scribendo
vacaret. Scribebat carmina maiore cura quam ingenio, non
numquam iudicia hominum recitationibus experiebatur.
Novissime ita suadentibus annis ab urbe secessit, seque in 6
Campania tenuit, ac ne adventu quidem novi principis inde
commotus est. Magna Caesaris laus, sub quo hoc liberum fuit, 7
magna illius, qui hac libertate ausus est uti.
Erat φιλόκαλος usque ad emacitatis reprehensionem. Plu- 8
res isdem in locis villas possidebat adamatisque novis priores
neglegebat. Multum ubique librorum, multum statuarum,
multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam
venerabatur, Vergili ante omnes, cuius natalem religiosius
quam suum celebrabat, Neapoli maxime, ubi monimentum eius
adire ut templum solebat. In hac tranquillitate annum quintum 9
et septuagensimum excessit, delicato magis corpore quam
infirmo; utque novissimus a Nerone factus est consul, ita po-
stremus ex omnibus, quos Nero consules fecerat, decessit. Illud 10
etiam notabile, ultimus ex Neronianis consularibus obiit, quo
consule Nero periit.
Quod me recordantem fragilitatis humanae miseratio
subit. Quid enim tam circumcisum, tam breve quam hominis 11
vita longissima? An non videtur tibi Nero modo modo fuisse?
cum interim ex iis, qui sub illo gesserant consulatum, nemo iam
superest. Quamquam quid hoc miror? nuper L. Piso, pater
Pisonis illius, qui a Valerio Festo per summum facinus in 12
Africa occisus est, dicere solebat neminem se videre in senatu,
quem consul ipse sententiam rogavisset. Tam angustis terminis
tantae multitudinis vivacitas ipsa concluditur, ut mihi non 13
venia solum dignae, verum etiam laude videantur illae regiae

njegovoj sobi svagda punoj, no ne poradi njegova bogatstva t. j. mnogobrojni posjetioci njegovi nijesu dolazili poradi bogatstva njegova, jer je imao sina baštinika, nego zato, što je bio priznat i kao književnik i kao učen čovjek. — **5.** *recitationibus,* ispor. list 3. 1. — **6.** *novi principis,* kad je Nerva 98. god. umr'o, Trajan je bio zapovjednikom vojske u Panoniji, a došao je u Rim 99. godine, gdje su ga s velikim slavljem dočekali. Kad bi car dolazio, sve mu je išlo ususret, da ga pozdravi. Da se Italik postrance držao na pr. za Nerona, Domicijana, bio bi zlo prošao. — *emacitatis,* vidi bilj. 5. — **9.** *annum . . . excessit,* vidi bilj. 20. — **10.** *obiit quo consule: obiit ille* (sc. *Silius*), *quo consule . . .* za čijega je konzulata. — **13.** *vivacitas,* vidi bilj. 5.; dugovječnost, ovdje:

lacrimae. Nam ferunt Xerxen, cum inmensum exercitum oculis
obisset, inlacrimasse, quod tot milibus tam brevi immineret
14 occasus. Sed tanto magis hoc, quidquid est temporis futtilis et
caduci, si non datur factis (nam horum materia in aliena
manu), certe studiis proferamus, et quatenus nobis denegatur
diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur.
15 Scio te stimulis non egere; me tamen tui caritas evocat, ut
currentem quoque instigem, sicut tu soles me. Ἀγαθὴ δ' ἔρις,
cum invicem se mutuis exhortationibus amici ad amorem inmortalitatis exacuunt. Vale.

12.

C. Plinius Messio Maximo suo s. (III, 20.)

Tajno glasovanje kao sredstvo protiv utjecaja kod izbora.

1 Meministine te saepe legisse, quantas contentiones excitarit lex tabellaria quantumque ipsi latori vel gloriae vel re-
2 prehensionis attulerit? At nunc in senatu sine ulla dissensione
hoc idem ut optimum placuit: omnes comitiorum die tabellas
3 postulaverunt. Excesseramus sane manifestis illis apertisque

život. Za Augusta imao je senat 600 članova. — **14.** *denegatur . . . vivere*, vidi bilj. 28. — *quatenus* = *quoniam, quandoquidem.* — **15.** ἀγαθὴ δ' ἔρις (citat iz Hezijoda: ἔργα καὶ ἡμέραι 24.) plemenito je natjecanje.

1. Nekad se u Rimljana glasovalo usmeno i javno, ali su pučki tribuni već u 2. vijeku prije Krsta prodrli s prijedlozima, da se uvede tajno glasovanje i tako stane na put nezakonitu utjecanju na narod. Najprije je 189. god. uvedeno *lege Gabinia* tajno glasovanje za izbore magistrata, a nešto kasnije i za stvaranje zakona i suđenje u narodnim skupštinama. Svakomu, koji je imao pravo glasa, dao bi sakupljač glasova (*rogator centuriae*) pločicu prevučenu voskom, na koju bi napisao potreban broj imena. Za glasovanje o zakonskom prijedlogu svaki bi dobio dvije pločice (glasovnice), jednu s natpisom A (*antiquo*, ne), drugu s natpisom VR (*uti rogas*, da), a kad se sudilo, po svoj prilici tri s natpisima A (*absolvo*), C (*condemno*), NL (*non liquet*). U carsko doba narod je sve više gubio svoja prava, pa je na pr. Tiberije uzeo narodu pravo izbora magistrata i predao ga senatu. — **2.** *hoc idem.* Kako je nekoć narod tajnim glasovanjem branio svoju slobodu od optimata, tako sada senat od careva, pa je i on poprimio tajno glasovanje. Izraz *comitia* upotrebljava se sada i za izbore magistrata u senatu. — *comitiorum die*, na dan izbora. — **3.** *licentiam contionum.* Dok se usmeno i

suffragiis licentiam contionum. Non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique sedendi dignitas custodiebatur.
Magni undique dissonique clamores, procurrebant omnes cum 4
suis candidatis, multa agmina in medio multique circuli et indecora confusio: adeo desciveramus a consuetudine parentum,
apud quos omnia disposita, moderata, tranquilla, maiestatem
loci pudoremque retinebant. Supersunt senes, ex quibus au- 5
dire soleo hunc ordinem comitiorum: citato nomine candidati
silentium summum; dicebat ipse pro se, explicabat vitam suam,
testes et laudatores dabat vel eum, sub quo militaverat, vel
eum, cui quaestor fuerat, vel utrumque, si poterat, addebat
quosdam ex suffragatoribus: illi graviter et paucis loque-
bantur. Plus hoc quam preces proderat. Non numquam candi- 6
datus aut natales competitoris aut annos aut etiam mores arguebat. Audiebat senatus gravitate censoria. Ita saepius digni
quam gratiosi praevalebant. Quae nunc inmodico favore cor- 7
rupta, ad tacita suffragia quasi ad remedium decucurrerunt;
quod interim plane remedium fuit: erat enim novum et subitum. Sed vereor, ne procedente tempore ex ipso remedio vitia 8
nascantur. Est enim periculum, ne tacitis suffragiis impudentia
inrepat. Nam quoto cuique eadem honestatis cura secreto quae
palam? Multi famam, conscientiam pauci verentur. Sed nimis 9
cito de futuris: interim beneficio tabellarum habebimus magistratus, qui maxime fieri debuerunt. Nam ut in reciperatoriis iu-

javno glasovalo, bila je u senatu još veća razvraćenost nego u narodnim skupštinama. — *tempus loquendi*, svaki bi govornik dobio određeno vrijeme za govor, a u to bi vrijeme ostali senatori imali šutjeti i na svojim mjestima mirno sjedjeti. — **4.** *cum suis candidatis*, t. j. da ih predstave i preporuče. Za republike je to smio samo predsjedatelj skupštine. — *in medio*, u sredini, gdje bi mjesto imalo biti prazno. — *retinebant.* Plinije se vara, jer su i za republike izborne skupštine znale biti veoma burne. — **6.** *mores.* Kadšto bi koji kandidat znao isticati nisko podrijetlo, loš život ili nedostatak godina svoga suparnika. Od god. 180. pr. K. određivao je zakon dob, kad se može polučiti koja javna čast. — **7.** *favore*, zaštićivanje (protekcija); — *decucurrerunt*, vidi bilj. 13.; *quae* stari dobri običaji, što ih je spomenuo; konstruirano lično: *quae . . . decucurrerunt*: budući da su se oni običaji pretjeranim zaštićivanjem iskvarili, utekoše se tajnomu glasovanju. — **8.** *palam*, mnogi se kod tajna glasovanja ne žaca dati svoj glas nevrijednu čovjeku, dok bi se kod javna glasovanja ustručavao to učiniti. — **9.** *nimis cito de futuris*, vidi

diciis sic nos in his comitiis quasi repente adprehensi sinceri
iudices fuimus.
10 Haec tibi scripsi primum, ut aliquid novi scriberem, deinde
ut non numquam de re publica loquerer, cuius materiae nobis
quanto rarior quam veteribus occasio tanto minus omittenda
11 est. Et hercule quousque illa vulgaria: »Quid agis? ecquid commode
vales?» Habeant nostrae quoque litterae aliquid non hu-
12 mile nec sordidum nec privatis rebus inclusum. Sunt quidem
cuncta sub unius arbitrio, qui pro utilitate communi solus omnium
curas laboresque suscepit; quidam tamen salubri temperamento
ad nos quoque velut rivi ex illo benignissimo fonte
decurrunt, quos et haurire ipsi et absentibus amicis quasi ministrare
epistulis possumus. Vale.

13.

C. Plinius Tacito suo s. (IV, 13.)

Plinije javlja Tacitu, kako je nagovarao svoje zemljake, neka djecu obrazuju kod kuće, i obećao im, da će ih novcem potpomoći. Moli Tacita, da bi se ogledao za vrsnim učiteljima.

1 Salvum te in urbem venisse gaudeo; venisti autem, si
quando alias, nunc maxime mihi desideratus. Ipse pauculis
adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opusculum, quod
2 est in manibus, absolvam. Vereor enim, ne, si hanc intentionem
iam in fine laxavero, aegre resumam. Interim, ne quid festinationi
meae pereat, quod sum praesens petiturus, hac quasi praecursoria
epistula rogo. Sed prius accipe causas rogandi.
3 Proxime cum in patria mea fui, venit ad me salutandum
municipis mei filius praetextatus. Huic ego: »Studes?« inquam.
Respondit: »Etiam«. »Ubi?« »Mediolani.« »Cur non hic?« Et
pater eius (erat enim una atque etiam ipse adduxerat puerum):

bilj. 45. — *in reciperatoriis iudiciis*; *recuperatores* sudili su u parnicama između rimskih građana i stranaca, kad se radilo, da tko „natrag dobije" (*recipero*) svoju stvar. Pretor bi iznenada (*repente adprehensi*) odabrao ove suce, da ih ne može nitko podmititi. — 10. *de re publica* o politici. — 12. *unius* t. j. cara.

1. *adhuc*, vidi bilj. 35. — *in Tusculano*, imanje Plinijevo. — 2. *praecursoria*, vidi bilj. 2.; kao pretečom, unaprijed (jer glavom sad ne može). — 3. *in patria*, u rodnom mjestu, zavičaju. — *praetextatus*, u pre-

»Quia nullos hic praeceptores habemus.« »Quare nullos? nam 4
vehementer intererat vestra, qui patres estis« (et opportune
complures patres audiebant) »liberos vestros hic potissimum
discere. Ubi enim aut iucundius morarentur quam in patria aut
pudicius continerentur quam sub oculis parentum aut minore
sumptu quam domi? Quantulum est ergo collata pecunia con- 5
ducere praeceptores, quodque nunc in habitationes, in viatica,
in ea, quae peregre emuntur, impenditis, adicere mercedibus?
Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum pro
re publica nostra, quasi pro filia vel parente, tertiam partem
eius, quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam polli- 6
cerer, nisi timerem, ne hoc munus meum quandoque ambitu
corrumperetur, ut accidere multis in locis video, in quibus praeceptores
publice conducuntur. Huic vitio occurri uno remedio 7
potest, si parentibus solis ius conducendi relinquatur, isdemque
religio recte iudicandi necessitate collationis addatur. Nam, 8
qui fortasse de alieno neglegentes, certe de suo diligentes erunt
dabuntque operam, ne a me pecuniam [non] nisi dignus accipiat,
si accepturus et ab ipsis erit. Proinde consentite, conspi- 9
rate maioremque animum ex meo sumite, qui cupio esse quam
plurimum, quod debeam conferre. Nihil honestius praestare
liberis vestris, nihil gratius patriae potestis. Educentur hic,
qui hic nascuntur, statimque ab infantia natale solum amare,
frequentare consuescant. Atque utinam tam claros praeceptores
inducatis, ut finitimis oppidis studia hinc petantur, utque
nunc liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum
confluant!«
Haec putavi altius et quasi a fonte repetenda, quo magis 10
scires, quam gratum mihi foret, si susciperes, quod iniungo.
Iniungo autem et pro rei magnitudine rogo, ut ex copia stu-

teksti (grimiznom prugom porubljenoj togi), dakle ispod 15 godina, kad bi obično dječaci odličnih roditelja dobili jednostavnu, mušku togu. Vidi 2. list. — *Mediolani*. Milan je bio duševno središte za gornju Italiju. Ondje je učio i Vergilije. — 5. *dare*. Plinije neodređeno obećava treći dio svote, što je oni saberu, da ih tako potakne, da što više sakupe. — 6. *ambitu*. Roditelji će brižnije birati učitelja, ako ga budu sami plaćali, nego ako se plaća dohocima kakve zaklade, gdje često odlučuju pletke i kortešacije (*ambitus*). — 7. *necessitate*, obveza. — 8. *non* je zališno, dovoljno je *nisi*. — 9. *finitimis oppidis*, vidi bilj. 19. — 10. *sollicitare*,

diosorum, quae ad te ex admiratione ingenii tui convenit, cir-
cumspicias praeceptores, quos sollicitare possimus, sub ea
tamen condicione, ne cui fidem meam obstringam. Omnia enim
libera parentibus servo. Illi iudicent, illi eligant: ego mihi
11 curam tantum et impendium vindico. Proinde, si quis fuerit re-
pertus, qui ingenio suo fidat, eat illuc ea lege, ut hinc nihil
aliud certum quam fiduciam suam ferat. Vale.

14.

C. Plinius Messio Maximo suo s. (IV, 25.)

U listu 11. (III, 20.) istakao je Plinije i ovu misao: „Est enim periculum, ne tacitis suffragiis impudentia irrepat“, a sada javlja prijatelju, da se nije prevario.

1 Scripseram tibi verendum esse, ne ex tacitis suffragiis vi-
tium aliquod existeret. Factum est. Proximis comitiis in qui-
busdam tabellis multa iocularia atque etiam foeda dictu, in una
vero pro candidatorum nominibus suffragatorum nomina in-
2 venta sunt. Excanduit senatus magnoque clamore ei, qui scrip-
sisset, iratum principem est comprecatus. Ille tamen fefellit et
3 latuit, fortasse etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus
domi facere, qui in tanta re tam serio tempore tam scurriliter
ludat, qui denique omnino in senatu dicax et urbanus et bellus
4 est? Tantum licentiae pravis ingeniis adicit illa fiducia: »Quis
enim sciet?« Poposcit tabellam, stilum accepit, demisit caput,
neminem veretur, se contemnit. Inde ista ludibria scaena et
pulpito digna.

5 Quo te vertas? quae remedia conquiras? ubique vitia re-
mediis fortiora. Ἀλλὰ ταῦτα τῷ ὑπὲρ ἡμᾶς μελήσει, cui multum
cotidie vigiliarum, multum laboris adicit haec nostra iners et
tamen effrenata petulantia. Vale.

nagovoriti, da dođe, pozvati. — *fidem . . . obstringam,* zadati komu riječ. — 11. *fiduciam,* uzdanje u samoga sebe, t. j. u svoju vrijednost.

1. *scripseram,* vidi list 12. — *comitiis tabellis,* vidi list 12, 1. — *suffragatorum nomina,* mjesto imena kandidata neki su bili na glasovnice napisali imena onih, koji su ih preporučali (kandidirali). — 2. *iratum principem comprecatus est,* zazvao je na njih srdžbu carevu. — *fefellit,* biti, ostati nepoznat; *latuit,* ostati sakriven. — 3. *scurriliter,* vidi bilj. 4. — 5. ἀλλὰ ταῦτα τῷ ὑπὲρ ἡμᾶς μελήσει od nepoznata pisca; onaj koji je nad njima, ovdje je car; isp. list 12., 12.

15.

C. Plinius Titio Aristoni suo s. (V, 3.)

Plinije opravdava, što piše lake pjesme i što ih javno čita.

Cum plurima officia tua mihi grata et iucunda sunt, tum 1
vel maxime, quod me celandum non putasti fuisse apud te de
versiculis meis multum copiosumque sermonem, eumque di-
versitate iudiciorum longius processisse, extitisse etiam quos-
dam, qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice
simpliciterque reprehenderent, quod haec scriberem recita-
remque.

Quibus ego, ut augeam meam culpam, ita respondeo; 2
facio non numquam versiculos severos parum, facio; etiam
comoedias audio et specto mimos et lyricos lego et Sotadicos
intellego; aliquando praeterea rideo, iocor, ludo, utque omnia
innoxiae remissionis genera breviter amplectar, homo sum.
Nec vero moleste fero hanc esse de moribus meis existima- 3
tionem, ut, qui nesciunt talia doctissimos, gravissimos, sanctis-
simos homines scriptitasse, me scribere mirentur. Ab illis au- 4
tem, quibus notum est, quos quantosque auctores sequar, facile
impetrari posse confido, ut errare me, sed cum illis sinant, quo-
rum non seria modo, verum etiam lusus exprimere laudabile
est. An ego verear (neminem viventium, ne quam in speciem 5
adulationis incidam, nominabo) sed ego verear, ne me non sa-
tis deceat, quod decuit M. Tullium, C. Calvum, Asinium Polio-
nem, M. Messallam, Q. Hortensium, M. Brutum, L. Sullam, Q.
Catulum, Q. Scaevolam, Servium Sulpicium, Varronem, Tor-
quatum, immo Torquatos, C. Memmium, Lentulum Gaetuli-
cum, Annaeum Senecam, Lucanum, et proxime Verginium Ru-
fum, et si non sufficiunt exempla privata, divum Iulium, divum
Augustum, divum Nervam, Tiberium Caesarem? Neronem 6
enim transeo, quamvis sciam non corrumpi in deterius, quae
aliquando etiam a malis, sed honesta manere, quae saepius a

2. *lyricos,* vidi bilj. 10. — *Sotadicos,* stihovi nazvani po grčkom pjesniku Sotadu, koji su bili i veoma bestidni. — 5. *Torquatos,* otac i sin. — 6. *sed sanctitas morum non distat ordinibus.* Ako su mogli ljudi nižih staleža pisati pjesme laka sadržaja, pa nijesu tim okaljali svoj značaj, onda ih smiju pisati i senatori, jer se ćudorednost ne razlikuje

bonis fiunt. Inter quos vel praecipue numerandus est P. Ver-
gilius, Cornelius Nepos, et prius Accius Enniusque. Non qui-
dem hi senatores, sed sanctitas morum non distat ordinibus.
7 Recito tamen, quod illi an fecerint, nescio. Etiam: sed illi iu-
dicio suo poterant esse contenti, mihi modestior constantia
8 est, quam ut satis absolutum putem, quod a me probetur. Ita-
que has recitandi causas sequor, primum quod ipse, qui reci-
tat, aliquanto acrius scriptis suis auditorum reverentia intendit,
deinde quod, de quibus dubitat, quasi ex consilii sententia sta-
9 tuit. Multa etiam, a multis admonetur et, si non admoneatur,
quid quisque sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manu,
murmure, silentio; quae satis apertis notis iudicium ab humani-
10 tate discernunt. Atque adeo, si cui forte eorum, qui interfuerunt,
curae fuerit eadem illa legere, intelleget me quaedam aut com-
mutasse aut praeterisse, fortasse etiam ex suo iudicio, quamvis
11 ipse nihil dixerit mihi. Atque haec ita disputo, quasi populum in
auditorium, non in cubiculum amicos advocarim, quos plures
habere multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

16.

C. Plinius Titinio Capitoni suo s. (V, 8.)

Potaknut od prijatelja, da piše povjesnicu, odgovora, da to i sam želi, ali dotjeruje svoje govore. Razlaže razliku između govora i povjesnice.

1 Suades, ut historiam scribam, et suades non solus: multi
hoc me saepe monuerunt, et ego volo, non quia commode
facturum esse confidam (id enim temere credas nisi exper-
tus), sed quia mihi pulchrum in primis videtur non pati occi-
dere, quibus aeternitas debeatur, aliorumque famam cum sua

po staležima, t. j. nije jedna za ovaj, druga za onaj stalež. — **7.** *constantia,* pouzdanje u samoga sebe. — **8.** *acrius alicui rei intendere,* oštrije pripaziti na što. — *reverentia,* abl. *causae.* — **9.** *humanitas,* uljudnost. Po svim spomenutim znacima može se raspoznati, je li to doista njihov sud ili je samo znak uljudnosti. — **10.** *qui interfuerunt,* sc. *mihi recitanti.* — **11.** *auditorium,* vidi bilj. 5.

1. *id enim . . . expertus,* jer bi to bilo drsko držati, ako nijesi prije pokušao. — *occidere* sc. *eos.* — *extendere*; povjesničar pripovije-

extendere. Me autem nihil aeque ac diuturnitatis amor et cu- 2
pido sollicitat, res homine dignissima, eo praesertim, qui nul-
lius sibi conscius culpae posteritatis memoriam non reformidet.
Itaque diebus ac noctibus cogito, si »qua me quoque possim tol- 3
lere humo«; id enim voto meo sufficit, illud supra votum »vi-
ctorque virum volitare per ora. Quamquam o!« Sed hoc satis
est, quod prope sola historia polliceri videtur. Orationi enim 4
et carmini parva gratia, nisi eloquentia est summa: historia
quoquo modo scripta delectat. Sunt enim homines natura cu-
riosi et quamlibet nuda rerum cognitione capiuntur, ut qui ser-
munculis etiam fabellisque ducantur. Me vero ad hoc studium
impellit domesticum quoque exemplum. Avunculus meus idem- 5
que per adoptionem pater historias et quidem religiosissime
scripsit. Invenio autem apud sapientes honestissimum esse
maiorum vestigia sequi, si modo recto itinere praecesserint.
Cur ergo cunctor? Egi magnas et graves causas. Has, 6
etiamsi mihi tenuis ex his spes, destino retractare, ne tantus ille
labor meus, nisi hoc, quod reliquum est studii, addidero, me-
cum pariter intercidat. Nam, si rationem posteritatis habeas, 7
quidquid non est peractum, pro non inchoato est. Dices: »Po-
tes simul et rescribere actiones et componere historiam«. Uti-
nam! Sed utrumque tam magnum est, ut abunde sit alterum
efficere. Unodevicensimo aetatis anno dicere in foro coepi et 8
nunc demum, quid praestare debeat orator, adhuc tamen per
caliginem video. Quid, si huic oneri novum accesserit? Habet 9
quidem oratio et historia multa communia, sed plura diversa
in his ipsis, quae communia videntur. Narrat illa, narrat haec,
sed aliter: huic pleraque humilia et sordida et ex medio petita,
illi omnia recondita, splendida, excelsa conveniunt: hanc sae- 10

dajući potomstvu tuđa djela, ovjekovječuje i svoje ime. — **3.** *si qua me quoque possim tollere humo* iz Vergilija Georg. III. 8 i 9. — *victorque virum* (mj. *virorum*) *volitare per ora,* iz Vergilija Georg. III. 9.; *quamqum o!* iz Vergilija Aen. V. 195. — **4.** *nisi eloquentia est summa,* pjesma i govor nemaju dražesti, ako nijesu oblikom savršeni. — *delectat.* S Plinijem se ne slaže Kvintilijan, koji kaže (inst. or. X. 1): „*est enim* (sc. *historia*) *proxima poetis et quodam modo carmen solutum*“. Isp. i Cic. de or. II. 9. — *quamlibet,* mj. *quamvis,* vidi bilj. 31. — **5.** *avunculus meus . . . scripsit,* isp. list 10, 6. — **9.** *illa* je povjesnica, koja piscu nije tako bliska. — *haec* je govorništvo, koje mu je blisko. — **10.** *hanc ossa, musculi, nervi, illam tori . . . decent.* Govornik često može

pius ossa, musculi, nervi, illam tori quidam et quasi iubae de-
cent: haec vel maxime vi, amaritudine, instantia, illa tractu et
suavitate atque etiam dulcedine placet. Postremo alia verba,
11 alius sonus, alia constructio. Nam plurimum refert, ut Thucy-
dides ait, κτῆμα sit an ἀγώνισμα; quorum alterum oratio, al-
terum historia est.

Ex his causis non adducor, ut duo dissimilia, et hoc ipso
diversa, quod maxima, confundam misceamque, ne tanta quasi
colluvione turbatus ibi faciam, quod hic debeo; ideoque interim
12 veniam, ne a meis verbis recedam, advocandi peto. Tu tamen
iam nunc cogita, quae potissimum tempora aggrediar. Vetera
et scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio: intacta
13 et nova? graves offensae, levis gratia. Nam praeter id, quod
in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt quam laudanda,
tum, si laudaveris, parcus, si culpaveris, nimius fuisse dicaris;
quamvis illud plenissime, hoc restrictissime feceris.

14 Sed haec me non retardant: est enim mihi pro fide satis
animi. Illud peto, praesternas, ad quod hortaris, eligasque ma-
teriam, ne mihi iam scribere parato alia rursus cunctationis et
morae iusta ratio nascatur. Vale.

17.

C. Plinius Paulino suo s. (V, 19.)

Skrb Plinijeva za slobodnjaka.

1 Video quam molliter tuos habeas: quo simplicius tibi con-
2 fitebor, qua indulgentia meos tractem. Est mihi semper in
animo et Homericum illud πατὴρ δ' ὣς ἤπιος ἦεν et hoc no-
strum »pater familiae«. Quod si essem natura asperior et du-
rior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi, cui
tanto maior humanitas exhibenda est, quanto nunc illa magis
eget. Homo probus, officiosus, litteratus; et ars quidem eius et 3
quasi inscriptio comoedus, in qua plurimum facit. Nam pro-
nuntiat acriter, sapienter, apte, decenter etiam; utitur et ci-
thara perite, ultra quam comoedo necesse est. Idem tam com-
mode orationes et historias et carmina legit, ut hoc solum di-
dicisse videatur. Haec tibi sedulo exposui, quo magis scires 4
quam multa unus mihi et quam iucunda ministeria praestaret.
Accedit longa iam caritas hominis, quam ipsa pericula auxe-
runt. Est enim ita natura comparatum, ut nihil aeque amorem 5
incitet et accendat quam carendi metus, quem ego pro hoc non
semel patior. Nam ante aliquot annos, dum intente instanterque 6
pronuntiat, sanguinem reiecit, atque ob hoc in Aegyptum mis-
sus a me, post longam peregrinationem confirmatus rediit nu-
per: deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, vete-
ris infirmitatis tussicula admonitus, rursus sanguinem reddidit.
Qua ex causa destinavi eum mittere in praedia tua, quae Foro 7
Iuli possides. Audivi enim te saepe referentem esse ibi et aëra
salubrem et lac eiusmodi curationibus accommodatissimum.
Rogo ergo scribas tuis ut illi villa, ut domus pateat, offerant 8
etiam sumptibus eius, si quid opus erit; erit autem opus mo-
dico. Est enim tam parcus et continens, ut non solum delicias 9
verum etiam necessitates valetudinis frugalitate restringat.
Ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficiat eunti
in tua. Vale.

podati samo okosnicu činjenica, a povjesničar se mora obazirati i na bujnost i kićenost stila. — **11.** κτῆμα *an* ἀγώνισμα (Tukidid I, 22), t. j. pišeš li za potomstvo, dakle nešto trajno, ili za sadašnjost, da polučiš časovit uspjeh. — *hoc ipso diversa, quod maxima,* baš zato, što su i povjesnica i govorništvo veoma znatni, to su različniji. — *veniam advocandi,* odgoda; riječ, što je Plinije upotrebljava kao odvjetnik (*meis verbis*). Optuženik je mogao tražiti od pretora odgodu postupka, da se za obranu pripravi. — **12.** *onerosa collatio,* poređenje sa starijim piscima nije ugodno. — **14.** *est enim mihi pro fide satis animi,* ima u mene dosta srčanosti, odvažnosti za nepristranost, za istinu.

2. πατὴρ δ'ὣς i t. d., Hom. Odyss. II. 47. — *libertus* se zove slobodnjak prema svojemu gospodaru, a *libertinus* prema državi. — **3.** *inscriptio,* misli na pločicu, koju bi gospodar objesio robu o vrat, kad ga je prodavao. Na njoj je bila zabilježena domovina, dob, zvanje i vještine robove. — *pronuntiat,* recitovati. — *utitur,* igrati. — **6.** *in Aegyptum,* već su u starini slali onamo ljude, koji su imali bolesnu pluću. — *confirmari,* oporaviti se. — *tussicula,* kašljucanje. — **8.** *rogo scribas* vidi bilj. 25. — **9.** *in tua,* sc. *praedia.*

18.

C. Plinius Albino suo s. (VI, 10.)

Plinije je bio pohodio svoju punicu, kad je boravila u vili, koja je prije pripadala Verginiju Rufu. Izriče svoju bol, što je spomenik ovoga čestitoga čovjeka zapušten i nedogotovljen.

1 Cum venissem in socrus meae villam Alsiensem, quae ali-
quando Rufi Vergini fuit, ipse mihi locus optimi illius et ma-
ximi viri desiderium non sine dolore renovavit. Hunc enim
incolere secessum atque etiam senectutis suae nidulum vocare
2 consueverat. Quocumque me contulissem, illum animus, illum
oculi requirebant. Libuit etiam monimentum eius videre, et
3 vidisse paenituit. Est enim adhuc imperfectum, nec difficultas
operis in causa, modici ac potius exigui, sed inertia eius, cui
cura mandata est. Subit indignatio cum miseratione, post de-
cimum mortis annum reliquias neglectumque cinerem sine ti-
tulo, sine nomine iacere, cuius memoria orbem terrarum gloria
4 pervagetur. At ille mandaverat caveratque, ut divinum illud
et immortale factum versibus inscriberetur:

Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam
imperium adseruit non sibi, sed patriae.

5 Tam rara in amicitiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut
ipsi nobis debeamus etiam conditoria exstruere omniaque here-
6 dum officia praesumere. Nam cui non est verendum, quod vi-
demus accidisse Verginio? cuius iniuriam ut indigniorem sic
etiam notiorem ipsius claritas facit. Vale.

1. *socrus,* Pompeja Celerina, koja je pripadala rodu Pompeja Magna, majka druge žene Plinijeve. — *Alsiensem.* Alsium grad u Etruriji, danas *Palo* (48 km. sjevernozapadno od Rima.). — **2.** *quocumque me contulissem,* vidi bilj. 26. — **3.** *in causa* sc. *est,* nije razlog. — *gloria,* abl. modi. — *non sibi, sed patriae.* Poslije poraza Vindeksova odbio je carsku čast, što su mu je vojnici bili ponudili. — **5.** *conditoria,* vidi bilj. 5. — *praesumere,* sam unaprijed izvršiti.

19.

C. Plinius Romano suo s. (VI, 15.)

Komičan prizor kod jednoga čitanja.

Mirificae rei non interfuisti: ne ego quidem; sed me re- 1
cens fabula excepit. Passennus Paullus, splendidus eques Ro-
manus et in primis eruditus, scribit elegos. Gentilicium hoc
illi: est enim municeps Properti atque etiam inter maiores suos
Propertium numerat. Is cum recitaret, ita coepit dicere: »Prisce 2
iubes«. Ad hoc Iavolenus Priscus (aderat enim ut Paullo ami-
cissimus): »ego vero non iubeo«. Cogita, qui risus hominum,
qui ioci. Est omnino Priscus dubiae sanitatis, interest tamen 3
officiis, adhibetur consiliis atque etiam ius civile publice re-
spondet. Quo magis, quod tunc fecit, et ridiculum et notabile
fuit. Interim Paullo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. 4
Tam sollicite recitaturis providendum est, non solum ut sint
ipsi sani, verum etiam ut sanos adhibeant. Vale.

20.

C. Plinius Tacito suo s. (VI, 16.)

Plinije zahvaljuje Tacitu, što hoće da sačuva u povjesnici uspomenu na njegova ujaka, pa mu pripovijeda provalu Vezuva 79. godine i smrt ujakovu.

Petis, ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tra- 1
dere posteris possis. Gratias ago: nam video morti eius, si ce-
lebretur a te, immortalem gloriam esse propositam. Quamvis 2

1. *sed me recens fabula excepit,* t. j. kad je Plinije došao u grad, još se o toj stvari govorilo. — *splendidus = illustris.* — **2.** *recitaret,* isp. 3. 1.; kad je Paulo htio da započne čitati svoje pjesme, zapita najuglednijega među slušateljima onako iz uljudnosti: *Prisce, iubes* (sc. *me recitare*)? mogu li započeti? U svojoj naučenjačkoj rastresenosti Prisko je držao, da baš njemu govori, pa odgovori: „*ego vero non iubeo*". — **3.** *dubiae sanitatis,* nije sasvijem pri zdravoj pameti, nijesu mu svi kotači u redu. — *officiis,* isp. 2. 2. — *consiliis,* isp. 2. 2. — *ius . . . respondet,* daje mnijenja u pravnim pitanjima. — **4.** *aliquantum frigoris attulit,* prilično ohladi Paula, pa nije imao više volje za čitanje.

2. *memorabili casu,* abl. causae: te će kao i pučanstvo, kao i gradovi (Pompeji, Herkulanum i Stabije) poradi ove znamenite nezgode

enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, me-
morabili casu quasi semper victurus occiderit, quamvis ipse
plurima opera et mansura condiderit; multum tamen perpetui-
3 tati eius scriptorum tuorum aeternitas addet. Equidem beatos
puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda aut
scribere legenda, beatissimos vero, quibus utrumque. Horum
in numero avunculus meus et suis libris et tuis erit. Quo liben-
tius suscipio, deposco etiam, quod iniungis.

4 Erat Miseni classemque imperio praesens regebat. Nonum
Kal. Septembres, hora fere septima mater mea indicat ei appa-
5 rere nubem inusitata et magnitudine et specie. Usus ille sole,
mox frigida, gustaverat iacens studebatque: poscit soleas, ascen-
dit locum, ex quo maxime miraculum illud conspici poterat.
Nubes, incertum procul intuentibus, ex quo monte (Vesuvium
fuisse postea cognitum est), oriebatur, cuius similitudinem et
6 formam non alia magis arbor quam pinus expresserit. Nam
longissimo velut trunco elata in altum quibusdam ramis diffun-
debatur, credo, quia recenti spiritu evecta, dein senescente eo
destituta aut etiam pondere suo victa in latitudinem vanesce-
bat: candida interdum, interdum sordida et maculosa, prout
terram cineremve sustulerat.

7 Magnum propiusque noscendum, ut eruditissimo viro, vi-
sum. Iubet Liburnicam aptari: mihi, si venire una vellem, facit
copiam: respondi studere me malle, et forte ipse, quod scri-

tako reći zavavijek živjeti. — *mansura*, trajan. — *condiderit*: *scripserit, confecerit*. — *aeternitas* = *immortalitas*. — **3.** *datum est aut facere aut scribere*, vidi bilj. 28. — *quo libentius suscipio, deposco etiam, quod iniungis*. Plinije se to radije prihvaća onoga, što mu je Tacit povjerio, pače ga moli za ono, što on od njega ište, t. j. da opis njegov primi u svoje djelo. — **4.** *Miseni*. Misenum i Ravenna bile su u carsko doba ratne luke u Italiji. Misenum je po tradiciji dobio ime po Mizenu, Enejinu drugu (Verg. Aen. VI. 234). — **5.** *usus sole*, na suncu se grijati, sunčati se. — *frigida* sc. *aqua usus*, hladno se okupati. — *incertum* sc. *erat*. — *ex quo monte . . . oriebatur*, vidi bilj. 23. — *pinus*; Plinije zgodno poređuje oblik dima piniji, koja ima u visini široku krošnju naliku kišobranu. — *expresserit, coni. potentialis*. — **6.** *efferri in altum*, dići se u vis. — *ramis diffundi*, razgranati se. — *recenti spiritu*, zračna struja ima isprva najveću snagu. — *evecta*, sc. *nubes*. — *pondere victa*, težina ga pritisla. — **7.** *Liburnicam*, sc. *navem*, laka lađa hitroplovka (Liburnia, današnja obala hrvatska i dalmatinska). — *facit copiam si . .*

berem, dederat. Egrediebatur domo: accipit codicillos Rectinae 8
Tasci imminenti periculo exterritae (nam villa eius subiacebat,
nec ulla nisi navibus fuga): ut se tanto discrimini eriperet, ora-
bat. Vertit ille consilium et, quod studioso animo inchoaverat, 9
obit maximo. Deducit quadriremes, ascendit ipse, non Rectinae
modo sed multis (erat enim frequens amoenitas orae) laturus
auxilium. Properat illuc, unde alii fugiunt, rectumque cursum, 10
recta gubernacula in periculum tenet adeo solutus metu, ut
omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprenderat oculis,
dictaret enotaretque.

Iam navibus cinis incidebat, quo propius accederent, ca- 11
lidior et densior, iam pumices etiam nigrique et ambusti et
fracti igne lapides, iam vadum subitum ruinaque montis litora
obstantia. Cunctatus paulum an retro flecteret, mox guberna-
tori, ut ita faceret, monenti: »Fortes«, inquit, »fortuna iuvat.
Pomponianum pete«. Stabiis erat diremptus sinu medio; nam 12
sensim circumactis curvatisque litoribus mare infunditur. Ibi,
quamquam nondum periculo adpropinquante, conspicuo tamen
et, cum cresceret, proximo sarcinas contulerat in naves, certus
fugae, si contrarius ventus resedisset; quo tunc avunculus meus
secundissimo invectus complectitur trepidantem, consolatur,
hortatur, utque timorem eius sua securitate leniret, deferri in
balineum iubet: lotus accubat, cenat aut hilaris aut, quod est
aeque magnum, similis hilari.

Interim e Vesuvio monte pluribus locis latissimae flam- 13

ostavi na volju, hoću li . . . — **8.** *Rectinae Tasci* sc. *uxori*, žene Taskove. — *subiacebat*, na podnožju Vezuva, vidi bilj. 7. — **9.** *vertit* = *mutat*. Što je kao učenjak započeo, to je najvećom srčanošću izvršio (*maximo*, sc. *animo*). — *deducit*, porinuti brod (s obale u vodu). — *frequens amoenitas orae*, prijatna je obala bila veoma napučena. — **10.** *malum*, strahota. — *dictaret enotaretque* = *notario dictaret*. — **11.** *navibus . . . incidebat*, vidi bilj. 18. — *quo propius accederent*, vidi bilj. 26. — *obstantia*, neprohodan. — *cunctatus, an*, vidi bilj. 38. — *fortes fortuna iuvat*, isp. Vergilija Aen. X. 284. — **12.** *Stabiis*. Stabiae leži naprama Mizenu na drugoj strani kumanskog (napuljskog) zaliva između ušća Sarna i Sorrenta, danas *Castellamare*. — *litoribus . . . infunditur*, vidi bilj. 18.; more se zaliva u obale, koje polagano naokolo zakreću i savijaju se. — *quamquam nondum periculo adpropinquante*, vidi bilj. 31. — *certus fugae*, vidi bilj. 15.; pripravan, odlučivši pobjeći. — *quo . . . secundissimo*, vjetar nepovoljan za Pomponijana bio je veoma povoljan za Plinija, te je mogao brzo doći k njemu. — *similis hilari*, na oko veseo, vidi bilj. 16. — **13.** *excitabatur*, povećavati se. —

mae altaque incendia relucebant, quorum fulgor et claritas te-
nebris noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione ignes re-
lictos desertasque villas per solitudinem ardere in remedium
formidinis dictitabat. Tum se quieti dedit, et quievit verissimo
quidem somno. Nam meatus animae, qui illi propter amplitudi-
nem corporis gravior et sonantior erat, ab iis, qui limini obver-
14 sabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diaeta adibatur, ita iam
cinere mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut, si longior in
cubiculo mora, exitus negaretur. Excitatus procedit seque
15 Pomponiano ceterisque, qui pervigilaverant, reddit. In com-
mune consultant, intra tecta subsistant an in aperto vagentur.
Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant et quasi emota
sedibus suis nunc huc nunc illuc abire aut referri videbantur.
16 Sub dio rursus quamquam levium exesorumque pumicum ca-
sus metuebatur; quod tamen periculorum collatio elegit. Et
apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor
vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt: id mu-
nimentum adversus incidentia fuit.
17 Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densior-
que; quam tamen faces multae variaque lumina solabantur.
Placuit egredi in litus et ex proximo aspicere, ecquid iam mare
18 admitteret; quod adhuc vastum et adversum permanebat. Ibi
super abiectum linteum recubans semel atque iterum frigidam
aquam poposcit hausitque. Deinde flammae flammarumque
praenuntius odor sulpuris alios in fugam vertunt, excitant

in remedium formidinis, da ublaži strah i ljude primiri, govorio je, da su seljaci od straha ostavili svoje kuće bez paske (*per solitudinem*), a nijesu pogasili vatre, pa sada te kuće gore. — *meatus animae,* disanje. — *sonantior,* glasniji (hrkanje), vidi bilj. 12. — **14.** *diaeta,* soba, stan, vidi bilj. 10. — *se alicui reddere,* povratiti se ka komu. — **16.** *quamquam* spoji s *levium et exesorum,* vidi bilj. 31.; *exesus,* izjeden, šupljikast. — *collatio elegit,* t. j. poredeći pogibli odabrali su ovo t. j. da budu pod vedrim nebom. — *ratio rationem,* vidi bilj. 38.; u Plinija jedan je razlog nadvladao drugi (on je dakle promišljavao i razborito radio), a kod drugih jedan strah drugi (t. j. bili su kao bez glave). — *cervicalia,* vidi bilj. 5. — *constringunt,* svezati. — *incidentia,* što je padalo, ovdje: kamenje. — **17.** *solabantur,* tješiti, ublažiti; ovdje: malko rasvjetljivati. — *ecquid iam mare admitteret,* da li već more što dopušta = može li se već morem otploviti, ali je još bilo burno i užasno. — **18.** *abiectum*

illum. Innitens servulis duobus adsurrexit, et statim concidit, 19
ut ego colligo, crassiore caligine spiritu obstructo clausoque
stomacho, qui illi natura invalidus et angustus et frequenter
aestuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem novissime vi- 20
derat tertius), corpus inventum integrum, illaesum opertumque,
ut fuerat indutus: habitus corporis quiescenti quam defuncto
similior.

Interim Miseni ego et mater. Sed nihil ad historiam, nec 21
tu aliud quam de exitu eius scire voluisti. Finem ergo faciam.
Unum adiciam: omnia me, quibus interfueram, quaeque statim, 22
cum maxime vera memorantur, audieram, persecutum. Tu po-
tissima excerpes. Aliud est enim epistulam, aliud historiam,
aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

21.

C. Plinius Tacito suo s. (VI, 20.)

Plinije pripovijeda svoje doživljaje za provale Vezuva.

Ais te adductum litteris, quas exigenti tibi de morte avun- 1
culi mei scripsi, cupere cognoscere, quos ego Miseni relictus
(id enim ingressus abruperam) non solum metus, verum etiam
casus pertulerim. »Quamquam animus meminisse horret, . . .
incipiam.«

Profecto avunculo ipse reliquum tempus studiis (ideo 2
enim remanseram) impendi: mox balineum, cena, somnus in-
quietus et brevis.

Praecesserat per multos dies tremor terrae minus formi- 3
dolosus, quia Campaniae solitus. Illa vero nocte ita invaluit,
ut non moveri omnia, sed verti crederentur. Inrumpit cubicu- 4

prostrt. — **19.** *aestuans,* jedni drže stomachus za dušnik, a *aestuans* shvaćaju u značenju nadušljiv, sipljiv, drugi drže stomachus za jednjak, želudac, a *aestuans* shvaćaju u značenju: koji trpi od grčeva. — **21.** *ad historiam,* sc. *pertinet.* — **22.** *cum maxime vera memorantur,* kad se još najvjernije istina pripovijeda, jer što je čovjek po vremenu bliži događaju, može ga istinitije pripovijedati. — *persecutum,* ispripovijedati, opisati. — *potissima,* najznatnije, glavno.

1. *adductum litteris,* vidi list 20. — *id ingressus abruperam,* isp. list 20. 21. *Interim Miseni ego et mater. Sed nihil ad historiam.* — *quamquam animus meminisse horret . . . incipiam* iz Vergilija Aen. II. 11 i 12. — **4.** *quiescerit = dormiret*; *excitaturus* sc. *eam,* za partic. fut.

lum meum mater: surgebam, invicem, si quiesceret, excitaturus.
Resedimus in area domus, quae mare a tectis modico spatio di-
5 videbat. Dubito, constantiam vocare an imprudentiam debeam;
agebam enim duodevicensimum annum: posco librum Titi Livi,
et quasi per otium lego atque etiam, ut coeperam, excerpo.
Ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hispania venerat,
ut me et matrem sedentes, me vero etiam legentem videt, illius
patientiam, securitatem meam corripit: nihilo segnius ego in-
tentus in librum.

6 Iam hora diei prima, et adhuc dubius et quasi languidus
dies. Iam quassatis circumiacentibus tectis quamquam in aperto
7 loco, angusto tamen, magnus et certus ruinae metus. Tum de-
mum excedere oppido visum: sequitur vulgus attonitum, quod-
que in pavore simile prudentiae, alienum consilium suo prae-
fert ingentique agmine abeuntes premit et impellit. Egressi
8 tecta consistimus. Multa ibi miranda, multas formidines pa-
timur. Nam vehicula, quae produci iusseramus, quamquam in
planissimo campo, in contrarias partes agebantur ac ne lapi-
9 dibus quidem fulta in eodem vestigio quiescebant. Praeterea
mare in se resorberi et tremore terrae quasi repelli videbamus.
Certe processerat litus multaque animalia maris siccis harenis
detinebat. Ab altero latere nubes atra et horrenda ignei spi-
ritus tortis vibratisque discursibus rupta in longas flammarum
figuras dehiscebat: fulguribus illae et similes et maiores erant.

10 Tum vero idem ille ex Hispania amicus acrius et instan-
tius: »Si frater«, inquit, »tuus, tuus avunculus vivit, vult esse
vos salvos: si periit, superstites voluit: proinde quid cessatis
evadere?« Respondimus non commissuros nos, ut de salute illius

vidi bilj. 32. — **5.** *patientia,* ravnodušnost. — *nihilo segnius* = *nihilo setius.* — **6.** *quamqam,* vidi bilj. 31. — *certus,* razložit, opravdan. — **7.** *abeuntes* sc. *nos.* — **8.** *patimur,* doživjeti (*miranda*). — *produci,* sc. *ex urbe.* — *in contrarias partes,* naprijed i natrag, amo tamo. — **9.** *processerat litus,* obala se bila naprijed pomakla, jer se more natrag povuklo. – *ignei spiritus tortis vibratisque discursibus.* Na drugoj se strani raskine crn i strašan oblak, iz kojega su na sve strane (*discursibus*) sijali (*vibratis*) krivuljasti (*tortis*), žarki plinovi (*ignei spiritus*) i razjapljeno se otvorao (*dehiscebat*) u dugačke plamene oblike, koji su bili naliki na strijele, samo su bili veći. — **10.** *instantius,* odlučnije, vidi bilj. 12. — *non moratus . . . aufertur:* prijatelj iz Hispanije nije više časa

incerti nostrae consuleremus. Non moratus ultra proripit se 11
effusoque cursu periculo aufertur. Nec multo post illa nubes
descendere in terras, operire maria: cinxerat Capreas et ab-
sconderat: Miseni quod procurrit, abstulerat. Tum mater orare, 12
hortari, iubere, quoquo modo fugerem; posse enim iuvenem,
se et annis et corpore gravem bene morituram, si mihi causa
mortis non fuisset. Ego contra salvum me nisi una non futu-
rum: deinde manum eius amplexus addere gradum cogo. Paret
aegre incusatque se, quod me moretur.

Iam cinis, adhuc tamen rarus: respicio; densa caligo ter- 13
gis imminebat, quae nos torrentis modo infusa terrae seque-
batur. »Deflectamus«, inquam, »dum videmus, ne in via strati
comitantium turba in tenebris obteramur«.

Vix consederamus, et nox, non qualis illunis aut nubila, 14
sed qualis in locis clausis lumine extincto. Audires ululatus
feminarum, infantium quiritatus, clamores virorum: alii pa-
rentes, alii liberos, alii coniuges vocibus requirebant, vocibus
noscitabant: hi suum casum, illi suorum miserabantur: erant,
qui metu mortis mortem precarentur: multi ad deos manus 15
tollere, plures nusquam iam deos ullos, aeternamque illam et
novissimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt,
qui fictis mentitisque terroribus vera pericula augerent. Ade-
rant, qui Miseni illud ruisse, illud ardere falso, sed credenti-
bus nuntiabant. Paulum reluxit; quod non dies nobis, sed ad- 16

časio, nego je odjurio i brzim bijegom umakao pogibli. — **11.** *Capreae* otok u napuljskom zalivu, danas Capri. — *Miseni quod procurrit,* rt Mizenov, danas Punta di Miseno. — *abstulerat,* oteti ispred očiju. — **12.** *orare, hortari, iubere,* vidi bilj. 43. — *fugerem,* vidi bilj. 25. — *posse enim iuvenem*: mlad sam, pa mogu. — *se et annis et corpore gravem,* njoj su dotešćale i godine i tijelo, pa će . . . *bene* = *libenter, aequo animo.* — *addere gradum,* sc. *eam*; požuriti se. — **13.** poređaj: *quae infusa terrae torrentis modo nos sequebatur.* — *deflectamus,* sc. *de via.* — *strati . . . obteramur,* da nas ne bi oborila . . . i pogazila. — **14.** *et* mj. *cum,* vidi bilj. 37. — *nox,* sc. *appetit, appropinquat, supervenit.* — *illunis,* vidi bilj. 6. — **15.** *aeternam illam et novissimam noctem,* isp. Verg. Georg. I. 468.: *impiaque aeternam timuerunt saecula noctem*; bojali se, da će svijet propasti i vratiti se u kaos. — *mentitis,* partic. perf. u pasivnom značenju. — poređaj: *qui falso sed credentibus nuntiabant Miseni illud ruisse, illud ardere,* javljali su krivo (ali se vjerovalo); *illud . . . illud* ova, ona zgrada. — **16.** *alioqui,* vidi bilj. 36.

ventantis ignis indicium videbatur. Et ignis quidem longius
substitit, tenebrae rursus, cinis rursus multus et gravis. Hunc
identidem adsurgentes excutiebamus: operti alioqui atque
17 etiam oblisi pondere essemus. Possem gloriari non gemitum
mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidisse,
nisi me cum omnibus, omnia mecum perire misero, magno ta-
18 men mortalitatis solacio credidissem. Tandem illa caligo te-
nuata quasi in fumum nebulamve discessit: mox dies verus,
sol etiam effulsit, luridus tamen, qualis esse, cum deficit, so-
let. Occursabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia alto-
19 que cinere, tamquam nive, obducta. Regressi Misenum, cura-
tis utcumque corporibus suspensam dubiamque noctem spe ac
metu exegimus. Metus praevalebat: nam et tremor terrae per-
severabat et plerique lymphati terrificis vaticinationibus et sua
20 et aliena mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem,
quamquam et expertis periculum et exspectantibus, abeundi
consilium, donec de avunculo nuntius.

Haec nequaquam historia digna non scripturus leges et tibi, scilicet qui requisisti, imputabis, si digna ne epistula quidem videbuntur. Vale.

22.

C. Plinius Fusco suo s. (VII, 9.)

Plinije razlaže prijatelju sredstva, kojima se može vježbati u stilu.

1 Quaeris, quemadmodum in secessu, quo iam diu frueris,
2 putem te studere oportere. Utile in primis, et multi praeci-

— 17. *misero* ne valja spojiti s *mihi*, nego s *magno . . . solacio*, dativ; u prijevodu bit će najzgodnije metnuti u parentezu u nominativ: kukavna, a ipak velika utjeha svijetu; *mortalitas* apstraktno ime mjesto konkretnoga: *mortales*. — 18. *tenuata*, vidi bilj. 21. — *cum deficit*, kad pomrča. — *occursabant*, dolaziti ususret, ovdje: pokazivalo se očima. — 20. *quamquam . . . expertis*, vidi bilj. 31. — *donec . . . nuntius*, sc *veniret*. — *nequaquam historia digna*; ovo će Tacit čitati, ali ne će u povjesnici prikazati, jer nije vrijedno; *non leges, ut scribas*. — *requisisti*, vidi bilj. 23. — *tibi . . . imputabis*, upisati u krivnju; kriviti koga.

1. *putem*. Dvije rečenice stegnute u jednu; *putem* prevedi: po mom mišljenju, a *oportere* neka bude određen glagol. — 2. *multi*, na pr. Cic. de or. I. 34, Quint. X. 5. — *proprietas*, osobito značenje riječi. — *quae*

piunt, vel ex Graeco in Latinum vel ex Latino vertere in Grae-
cum: quo genere exercitationis proprietas splendorque verbo-
rum, copia figurarum, vis explicandi, praeterea imitatione op-
timorum similia inveniendi facultas paratur: simul quae le-
gentem fefellissent, transferentem fugere non possunt. Intelle-
gentia ex hoc et iudicium adquiritur.

Nihil offuerit, quae legeris hactenus, ut rem argumentum- 3
que teneas, quasi aemulum scribere lectisque conferre ac sedulo
pensitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si
non nulla tu, magnus pudor, si cuncta ille melius. Licebit in-
terdum et notissima eligere et certare cum electis. Audax haec, 4
non tamen improba, quia secreta contentio: quamquam multos
videmus eiusmodi certamina sibi cum multa laude sumpsisse,
quosque subsequi satis habebant, dum non desperant, ante-
cessisse.

Poteris et quae dixeris, post oblivionem retractare, multa 5
retinere, plura transire, alia interscribere, alia rescribere. La- 6
boriosum istud et taedio plenum, sed difficultate ipsa fructuo-
sum, recalescere ex integro et resumere impetum fractum omis-
sumque, postremo nova velut membra peracto corpori intexere
nec tamen priora turbare.

Scio nunc tibi esse praecipuum studium orandi; sed non 7
ideo semper pugnacem hunc et quasi bellatorium stilum sua-
serim. Ut enim terrae variis mutatisque seminibus, ita ingenia
nostra nunc hac nunc illa meditatione recoluntur. Volo inter- 8
dum aliquem ex historia locum adprehendas, volo epistulam
diligentius scribas. Nam saepe in orationes quoque non histo-
rica modo sed prope poëtica descriptionum necessitas incidit,

. . . *fefellissent*, . . . *fugere non possunt*, što nije čovjek opazio, kad čita, opazit će, kad prevodi. — 3. *nihil offuerit . . . commodius*. Jesi li što tako pročitao, da ti je poznata stvar i sadržaj, ne će škoditi, ako to u neku ruku natječući se s piscem napišeš, te porediš s onim, što si pročitao, i pomnjivo prosudiš, što si ti, a što je on zgodnije prikazao; *commodius*, sc. *scripserit*. — 4. poređaj: *et dum non desperant, antecessisse eos, quos subsequi satis habebant (= optabant), contenti erant*. — 5. *quae dixeris*, misli se: *orationem habitam et scriptam*. — *post oblivionem*, kad je neko vrijeme proteklo. — *interscribere*, vidi bilj. 3. — *rescribere*, promijeniti. — 6. *impetus*, polet. — 7. *quasi* upotrebljava, da opravda neobičnu riječ *bellatorius*, vidi bilj. 2. — 8. *non historica . . . necessitas*, zapravo: *non historiae modo, sed prope poëticae de-*

9 et pressus sermo purusque ex epistulis petitur. Fas est et car-
mine remitti, non dico continuo et longo (id enim perfici nisi
in otio non potest), sed hoc arguto et brevi, quod apte quantas
10 libet occupationes curasque distinguit. Lusus vocantur; sed hi
lusus non minorem interdum gloriam quam seria consequuntur;
atque adeo (cur enim te ad versus non versibus adhorter?)

11 ut laus est cerae, mollis cedensque sequatur
si doctos digitos iussaque fiat opus,
et nunc informet Martem castamve Minervam,
nunc Venerem effingat nunc Veneris puerum;
utque sacri fontes non sola incendia sistunt,
saepe etiam flores vernaque prata iuvant:
sic hominum ingenium flecti ducique per artes
non rigidas docta mobilitate decet.

12 Itaque summi oratores, summi etiam viri sic se aut exercebant
13 aut delectabant, immo delectabant exercebantque. Nam mirum
est, ut his opusculis animus intendatur, remittatur. Recipiunt
enim amores, odia, iras, misericordiam, urbanitatem, omnia
denique, quae in vita atque etiam in foro causisque versantur.
14 Inest his quoque eadem quae aliis carminibus utilitas, quod,
metri necessitate devincti, soluta oratione laetamur et, quod
facilius esse comparatio ostendit, libentius scribimus.

Habes plura etiam fortasse quam requirebas, unum tamen
omisi; non enim dixi, quae legenda arbitrarer: quamquam dixi,
cum dicerem, quae scribenda. Tu memineris sui cuiusque gene-
ris auctores diligenter eligere. Aiunt enim multum legendum
16 esse, non multa. Qui sint hi, adeo notum probatumque est, ut de-
monstratione non egeat; et alioqui tam immodice epistulam ex-
tendi, ut, dum tibi, quemadmodum studere debeas, suadeo, stu-
dendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis et ali-
quid ex his vel istud ipsum, quod coeperas, scribis? Vale.

scriptionis necessitas. — *pressus sermo purusque,* jer se listovi redovno pišu zbito, a govor im je prirodan, nekićen. — **9.** *remitti,* odmoriti se, razvedriti se; vidi bilj. 14. — **13.** *intendatur, remittatur.* Ovi glagoli odgovaraju spomenutim *exercebant, delectabant.* — *recipiunt,* u pjesmama se izriču najrazličnija čuvstva i događaji. — **14.** *utilitas,* od pjesama se radije povraćamo k prozi, jer nas kod nje ne stežu zakoni metrike. — *metri,* vidi bilj. 10. — **15.** *auctores,* vidi bilj. 8. — *multum legendum esse, non multa,* isp. Quint. inst. or. x. 1. — **16.** *alioqui,* vidi bilj. 36. — *pugillares,* vidi bilj. 11.

23.

C. Plinius Prisco suo s. (VII, 19.)

Bolest čestite Fanije zadaje Pliniju bol. Ističe njezine vrline.

Angit me Fanniae valetudo. Contraxit hanc, dum adsidet 1
Iuniae virgini sponte primum (est enim adfinis), deinde etiam
ex auctoritate pontificum. Nam virgines, cum vi morbi atrio 2
Vestae coguntur excedere, matronarum curae custodiaeque
mandantur. Quo munere Fannia dum sedulo fungitur, hoc dis-
crimine implicita est. Insident febres, tussis increscit, summa 3
macies, summa defectio: animus tantum et spiritus viget Hel-
vidio marito, Thrasea patre dignissimus; reliqua labuntur me-
que non metu tantum, verum etiam dolore conficiunt. Doleo 4
enim feminam maximam eripi oculis civitatis, nescio an aliquid
simile visuris. Quae castitas illi! quae sanctitas! quanta gra-
vitas! quanta constantia! Bis maritum secuta in exilium est,
tertio ipsa propter maritum relegata. Nam cum Senecio reus 5
esset, quod de vita Helvidi libros composuisset, rogatumque
se a Fannia in defensione dixisset, quaerente minaciter Mettio
Caro, an rogasset, respondit: »Rogavi«; an commentarios scrip-
turo dedisset: »Dedi«; an sciente matre: »Nesciente«; postre-
mo nullam vocem cedentem periculo emisit. Quin etiam illos 6
ipsos libros, quamquam ex necessitate et metu temporum aboli-
tos senatus consulto, publicatis bonis servavit, habuit, tulitque in
exilium exilii causam.

Eadem quam iucunda, quam comis, quam denique, quod 7
paucis datum est, non minus amabilis quam veneranda! Eritne
quam postea uxoribus nostris ostentare possimus? erit a qua
viri quoque fortitunidis exempla sumamus? quam sic cernentes
audientesque miremur ut illas, quae leguntur? Ac mihi domus 8

1. *adsideo,* biti kod bolesnika, bolesnika njegovati. — *virgini* sc. *Vestali.* — **3.** *febres,* plural, jer su groznice česte. — *defectio,* sc. *virium,* slaboća, vidi bilj. 45. — **5.** *commentarios,* zapisci, bilješke; *scripturo* = *ut scriberet.* — *cedentem periculo,* nije izustila ni jedne riječi, kojom bi uzmicala pred pogibli ili odavala strah. — **6.** *abolitos,* sva su djela najznatnijih umova bila na zapovijed cara Domicijana spaljena na Martovu polju; isp. Tac. Agric. 2. — *exilii causam* je apozicija k *eos,* sc. *libros.* — **7.** *quae leguntur,* zapravo bismo očekivali: *de quibus legimus.* — **8.** *domus,* sc. *eius.* — *quantis . . . virtutibus quantisque*

ipsa nutare convulsaque sedibus suis ruitura supra videtur, licet
adhuc posteros habeat. Quantis enim virtutibus quantisque fac-
tis adsequentur, ut haec non novissima occiderit?
9 Me quidem illud etiam adfligit et torquet, quod matrem
eius, illam (nihil possum illustrius dicere) tantae feminae ma-
trem, rursus videor amittere, quam haec, ut reddit ac refert
nobis, sic auferet secum meque et novo pariter et rescisso vul-
10 nere adficiet. Utramque colui, utramque dilexi; utram magis,
nescio, nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in se-
cundis, habuerunt in adversis. Ego solacium relegatarum, ego
ultor reversarum; non feci tamen paria, atque eo magis hanc
cupio servari, ut mihi solvendi tempora supersint.
11 In his eram curis, cum scriberem ad te; quas si deus aliquis
in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

24.

C. Plinius Tacito suo s. (VII, 20.)

Lično i književno prijateljstvo s Tacitom.

1 Librum tuum legi et, quam diligentissime potui, adnotavi,
quae commutanda, quae eximenda arbitrarer. Nam et ego ve-
rum dicere adsuevi et tu libenter audire. Neque enim ulli pa-
tientius reprehenduntur, quam qui maxime laudari merentur.
2 Nunc a te librum meum cum adnotationibus tuis exspecto. O

factis adsequentur, ut . . . occiderit: kolike će morati biti vrline, kolika djela njezinih potomaka, da se ne rekne, e je ona umrla kao posljednji član obitelji. — **9.** *matrem* t. j. *Caecina Arria.* — *reddit ac refert nobis*: ona je slika i prilika majčina. — **10.** *nec discerni volebant*, nijesu ni htjele, da ih se dijeli, da se pravi među njima razlika. — *in secundis . . . in adversis*, sc. *rebus.* — *non feci tamen paria*, sc. *acceptis expensa*, ne učiniti sve, što je tko dužan; ipak se još nijesam sasvijem odužio.

1. Ne zna se, koju je knjigu bio Tacit poslao Pliniju, ali kako Plinije, koji obiluje riječima, preporuča prijatelju, koji je u kasnijim svojim djelima jezgrovit i kratak, brisanje (*eximenda*), drži se, da će to biti *dialogus de oratoribus*, a ovo mišljenje potkrepljuje i to, što je govorništvo struka Plinijeva i što i on rado govori o uzrocima, zašto govorništvo propada. — *reprehenduntur* primaju prigovor; *patientius* strpljivije, mirnije. — *laudari merentur*, vidi bilj. 28. — **2.** *adnotationibus*,

iucundas, o pulchras vices! Quam me delectat, quod, si qua
posteris cura nostri, usquequaque narrabitur, qua concordia,
simplicitate, fide vixerimus! Erit rarum et insigne duos homi- 3
nes aetate, dignitate propemodum aequales, non nullius in lit-
teris nominis (cogor enim de te quoque parcius dicere, quia
de me simul dico), alterum alterius studia fovisse. Equidem 4
adulescentulus, cum iam tu fama gloriaque floreres, te sequi,
tibi longo sed proximus intervallo et esse et haberi concupi-
scebam. Et erant multa clarissima ingenia; sed tu mihi (ita
similitudo naturae ferebat) maxime imitabilis, maxime imitan-
dus videbaris. Quo magis gaudeo, quod, si quis de studiis ser- 5
mo, una nominamur, quod de te loquentibus statim occurro.
Nec desunt, qui utrique nostrum praeferantur. Sed nos, nihil 6
interest mea quo loco, iungimur: nam mihi primus, qui a te
proximus. Quin etiam in testamentis debes adnotasse: nisi
quis forte alterutri nostrum amicissimus, eadem legata et qui- 7
dem pariter accipimus. Quae omnia huc spectant, ut invicem
ardentius diligamus, cum tot vinculis nos studia, mores, fama,
suprema denique hominum iudicia constringant. Vale.

25.

C. Plinius Maximo suo s. (VII, 26.)

Najbolji smo, kad smo bolesni.

Nuper me cuiusdam amici languor admonuit optimos esse 1
nos, dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut

vidi bilj. 8. — **3.** *parcius*, čednije. — **4.** *tibi longo sed proximus intervallo*, ako i u velikoj udaljenosti, ali ipak najbliži tebi. Premda je u Plinija bilo veliko samoljublje i taština, ipak pravedno priznaje prijatelju, da kao pisac daleko zaostaje za njim. — **5.** *quod de te loquentibus statim occurro*, što onima, koji o tebi govore, odmah padam i ja na pamet. — **6.** *nos . . . iungimur*, ali nas — ne marim na kojem mjestu — spajaju; *primus* sc. *es*, *proximus* sc. *sum.* — *debes adnotasse* sc. *nos iungi*, morao si opaziti. — **7.** *suprema hominum iudicia*, posljednja volja. Rimljani bi, praveći oporuku, rado ostavljali zapise odličnim ljudima. Istinitost ovih riječi Plinijevih potvrđuje oporuka nekoga Dasumija (iz 109. god. posl. K.), u kojoj se među drugim baštinicima spominju Plinije i Tacit s jednakim zapisom.

2 libido sollicitat? Non amoribus servit, non adpetit honores,
opes neglegit et quantulumcumque ut relicturus satis habet.
Tunc deos, tunc hominem esse se meminit, invidet nemini, ne-
minem miratur, neminem despicit ac ne sermonibus quidem
malignis aut attendit aut alitur: balinea imaginatur et fontes.
3 Haec summa curarum, summa votorum, mollemque in poste-
rum et pinguem, si contingat evadere, hoc est innoxiam bea-
4 tamque destinat vitam. Possum ergo, quod plurimis verbis, plu-
rimis etiam voluminibus philosophi docere conantur, ipse bre-
viter tibi mihique praecipere, ut tales esse sani perseveremus,
quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

26.

C. Plinius Romano suo s. (VIII, 8.)

Opisuje vrelo Klitumno. Po ovom sjajnom opisu vidi se velika ljubav Plinijeva k prirodi.

1 Vidistine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum (et
puto nondum; alioqui narrasses mihi), vide, quem ego (paenitet
2 tarditatis) proxime vidi. Modicus collis adsurgit antiqua cu-
presso nemorosus et opacus. Hunc subter exit fons et expri-
mitur pluribus venis sed imparibus, eluctatusque, quem facit,
gurgitem lato gremio patescit purus et vitreus, ut numerare
3 iactas stipes et relucentes calculos possis. Inde non loci deve-

2. *opes*, bogatstvo, blago. — *quantulumcumque ut relicturus satis habet*, zadovoljan je onim, što ima, ma kako malo bilo, jer će i to morati ostaviti. — *sermonibus malignis* je dativ k *attendit*, a ablativ k *alitur*; *alitur* = *delectatur*. — *balinea imaginatur et fontes*, misli na kupališta i vrela, ne bi li ozdravio. — **3.** poređaj: *et si contingat evadere*, (da se izvuče, da uteče), *destinat in posterum* (unaprijed) *molem et pinguem, hoc est innoxiam beatamque vitam*.

1. *Clitumnum*, izvor i rijeka u Umbriji. Nedaleko današnjeg mjesta Trevi (staro Trebiae) je maleno mjesto Le Vene, a kod toga mjesta uz cestu nalazi se bistro i obilno vrelo *Clitumnus*. Često se spominju kod pjesnika bijela goveda, što pasu u njegovoj plodnoj dolini, pa još danas nije sasvijem nestalo tradicije, da stoka, koja ovu vodu pije, pobijeli. Isp. Verg. Georg. II. 146, Prop. II. 19, 25—26. — *nondum*, sc. *vidisti*. — *alioqui*, vidi bilj. 36. — **2.** *exprimitur*, šikljati. — *eluctatus* s mukom se protisnuvši; *gurges*, kotlina. — *iactas stipes*. Rimljani su običavali iz religioznih obzira bacati novac u neke vode. — **3.** *devexitate*

xitate, sed ipsa sui copia et quasi pondere impellitur fons ad-
huc et iam amplissimum flumen atque etiam navium patiens,
quas obvias quoque et contrario nisu in diversa tendentes
transmittit et perfet, adeo validus, ut illa, qua properat ipse,
quamquam per solum planum, remis non adiuvetur, idem aeger-
rime remis contisque superetur adversus. Iucundum utrumque 4
per iocum ludumque fluitantibus, ut flexerint cursum, laborem
otio, otium labore variare. Ripae fraxino multa, multa populo
vestiuntur, quas perspicuus amnis ut mersas viridi imagine ad-
numerat. Rigor aquae certaverit nivibus, nec color cedit.
Adiacet templum priscum et religiosum: stat Clitumnus ipse 5
amictus ornatusque praetexta: praesens numen atque etiam
fatidicum indicant sortes. Sparsa sunt circa sacella complura
totidemque di. Sua cuique veneratio, suum nomen, quibus-
dam vero etiam fontes. Nam praeter illum quasi parentem ce-
terorum sunt minores capite discreti; sed flumini miscentur,
quod ponte transmittitur. Is terminus sacri profanique. In su- 6
periore parte navigare tantum, infra etiam natare concessum.

vidi bilj. 5. — *impellitur*, teći, odmicati. — *adhuc*, čas prije. — *navium patiens*, plovan, vidi bilj. 15.; lađe, što se susreću i plove različnim smjerovima, mogu proći jedna pokraj druge. — *adversus*, uz vodu; *ut . . . adversus superetur*, kao Verg. Aen. VIII. 58.: *adversum remis superes ut amnem*; a uz vodu se može po njoj veoma teško ploviti veslima i motkama. — **4.** *ut flexerint cursum*: kako okrenu put, smjer, t. j. kad idu uz vodu, treba da se naprežu, a kako okrenu niz vodu, odmaraju se, jer lađa ide sama. — *ut mersas viridi imagine adnumerat*, što ih bistra rijeka, kao da su u nju uronjene, spuštene, u zelenoj slici jednu po jednu odbija, odrazuje. — *certaverit*, coni. potent.; vidi bilj. 17. — **5.** *templum*. Pred selom Le Vene i danas se nalazi lijepa malena zgrada, zvana hram Klitumnov, ali to nije ovaj hram, što ga Plinije spominje, nego je zgrada podignuta u IV. vijeku od ostataka starinskih grobova, kako pokazuju neki kršćanski simboli na njoj i natpisi. Danas je ta zgrada crkvica S. Salvatore. — *sortes*, proroštva napisana na listićima ili štapićima. — *circa*, adverb. naokolo. — *minores* (sc. *fontes*) *capite* (izvor) *discreti*, t. j. vrela, što izviru na različnim mjestima, a izlijevaju se u rijeku. — *flumini miscentur*, vidi bilj. 17. — *quod ponte transmittitur*, preko kojega vodi most. — **6.** *is*, sc. *pons*. — *natare*, golim tijelom dotaći se svete vode držalo se za oskvrnjenje. — *natare concessum*, vidi bilj. 28. — *Hispellates*, stanovnici naseobine *Hispellum* (ili *colonia Julia*), danas Spello blizu Foligna u Umbriji. — *publice*, na državni trošak. — *margini insistunt*, vidi bilj. 18.

Balineum Hispellates, quibus illum locum divus Augustus dono
dedit, publice praebent, praebent et hospitium. Nec desunt vil-
7 lae, quae secutae fluminis amoenitatem margini insistunt. In
summa, nihil erit, ex quo non capias voluptatem. Nam stude-
bis quoque; leges multa multorum omnibus columnis, omnibus
parietibus inscripta, quibus fons ille deusque celebratur. Plura
laudabis, nonnulla ridebis; quamquam tu vero, quae tua huma-
nitas, nulla ridebis. Vale.

27.

C. Plinius Aristoni suo s. (VIII, 14.)

Plinije pita Aristona za mnijenje u jednom pitanju senatskoga prava, a usput razlaže o starinskom uzgoju mladeži i o senatu za vlade Neronove i Domicijanove.

1 Cum sis peritissimus et privati iuris et publici, cuius pars
senatorium est, cupio ex te potissimum audire, erraverim in
senatu proxime necne, non ut in praeteritum (serum enim),
verum ut in futurum, si quid simile inciderit, erudiar.
2 Dices: »Cur quaeris, quod nosse debebas?« Priorum tem-
porum servitus ut aliarum optimarum artium sic etiam iuris se-
3 natorii oblivionem quandam et ignorantiam induxit. Quotus
enim quisque tam patiens, ut velit discere, quod in usu non sit
habiturus? Adde, quod difficile est tenere, quae acceperis, nisi
exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos et imperitos depre-
hendit; cuius dulcedine accensi cogimur quaedam facere ante
quam nosse.
4 Erat autem antiquitus institutum, ut a maioribus natu non
auribus modo, verum etiam oculis disceremus, quae facienda
mox ipsi ac per vices quasdam tradenda minoribus haberemus.
5 Inde adulescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur,

2. *priorum temporum*, misli vrijeme vladanja Neronova i Domicijanova. — **3.** *in usu habere*, u praksi trebati. — *adde quod* k tome. — *tenere* sc. *memoria*, pamtiti. — *acceperis* = *didicisti*. — *reducta*, povraćen. Povraćena sloboda zatekla ih je neuke i nevješte, a oduševljeni njezinom slašću prisiljeni su štošta činiti, što bi prije morali naučiti. — **4.** *per vices quasdam*, izmjenice, opet. — *facienda . . . tradenda . . . habemus*, vidi bilj. 30. — **5.** *castrensibus stipendiis*, službom u okolu. Već

ut imperare parendo, duces agere, dum sequuntur, adsuesce-
rent: inde honores petituri adsistebant curiae foribus et con-
silii publici spectatores, ante quam consortes erant. Suus cui- 6
que parens pro magistro aut, cui parens non erat, maximus
quisque et vetustissimus pro parente. Quae potestas referenti-
bus, quod censentibus ius, quae vis magistratibus, quae ceteris
libertas, ubi cedendum, ubi resistendum, quod silendi tempus,
quis dicendi modus, quae distinctio pugnantium sententiarum,
quae exsecutio prioribus aliquid addentium; omnem denique
senatorium morem, quod fidissimum praecipiendi genus, exem-
plis docebantur.
At nos iuvenes fuimus quidem in castris; sed cum suspecta 7
virtus, inertia in pretio, cum ducibus auctoritas nulla, nulla
militibus verecundia, nusquam imperium, nusquam obsequium,
omnia soluta, turbata atque etiam in contrarium versa, postre-
mo obliviscenda magis quam tenenda. Iidem prospeximus cu- 8
riam, sed curiam trepidam et elinguem, cum dicere, quod velles,
periculosum, quod nolles, miserum esset. Quid tunc disci potuit,
quid didicisse iuvit, cum senatus aut ad otium summum aut ad
summum nefas vocaretur et modo ludibrio, modo dolori reten-
tus numquam seria, tristia saepe censeret? Eadem mala iam se- 9
natores, iam participes malorum multos per annos vidimus tu-
limusque; quibus ingenia nostra in posterum quoque hebetata,
fracta, contusa sunt. Breve tempus (nam tanto brevius omne 10
quanto felicius tempus), quo libet scire, quid simus, libet exer-
cere, quod sumus.
Quo iustius peto, primum ut errori, si quis est error,

su za republike vojnički tribuni bili mladi ljudi. Uzimali se između mladih plemića, koji su služili ili kod konjaništva ili u pratnji vojskovođinoj. I u carsko je doba bio običaj, da bi mladi ljudi započinjali javno djelovanje kakvom vojničkom čašću. — *dum sequuntur*, vidi bilj. 23. — *consortes* = *participes*. — **6.** *maximus*, najugledniji. — *referentibus*, predlagati, izvješćivati. — *censentibus*, glasovati. — *distinctio*, razlučivanje. — *pugnantium*, protivan. — *exsecutio*, postupak. — **7.** *obliviscenda magis quam tenenda*, kad je trebalo prije sve zaboraviti nego zapamtiti. — **8.** *prospeximus curiam*, izvana, ispred vratiju gledao je u vijećnicu, kad još nije bio senatorom, opreka je: *iam senatores, iam participes malorum* (9). — **9.** *hebetata, fracta, contusa*, vidi bilj. 43. — **10.** *libet scire, quid simus, libet exercere, quod sumus*, vidi bilj. 44. — *medearis*, pomogneš, ispraviš. — *adsidua*, neprekidan, dakle: običan. —

tribuas veniam, deinde medearis scientia tua, cui semper fuit
curae sic iura publica ut privata, sic antiqua ut recentia, sic
11 rara ut adsidua tractare. Atque ego arbitror illis etiam, quibus
plurimarum rerum agitatio frequens nihil esse ignotum patie-
batur, genus quaestionis, quod adfero ad te, aut non satis
tritum aut etiam inexpertum fuisse. Hoc et ego excusatior, si
forte sum lapsus, et tu dignior laude, si potes id quoque do-
cere, quod in obscuro est an didiceris.
12 Referebatur de libertis Afrani Dextri consulis, incertum
sua an suorum manu, scelere an obsequio perempti. Hos alius
(»Quis?« inquis: ego: »sed nihil refert«) post quaestionem sup-
plicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte pu-
niendos arbitrabatur. Quarum sententiarum tanta diversitas
13 erat, ut non possent esse nisi singulae. Quid enim commune
habet occidere et relegare? non hercule magis quam relegare
et absolvere: quamquam propior aliquanto est sententiae rele-
gantis, quae absolvit, quam quae occidit; (utraque enim ex illis
vitam relinquit, haec adimit), cum interim, et qui morte pu-
niebant, et qui relegabant, una sedebant et temporaria simu-
14 latione concordiae discordiam differebant. Ego postulabam, ut
tribus sententiis constaret suus numerus, nec se brevibus in-
dutiis duae iungerent. Exigebam ergo, ut, qui capitali supplicio
adficiendos putabant, discederent a relegante, nec interim
contra absolventes mox dissensuri congregarentur, quia par-
vulum referret, an idem displiceret, quibus non idem placuisset.
15 Illud etiam mihi permirum videbatur eum quidem, qui libertos
relegandos, servos supplicio adficiendos censuisset, coactum esse
dividere sententiam, hunc autem, qui libertos morte multaret,

11. *tritum aut . . . inexpertum*, običan, poznat ili pače nepoznat. — *excusatior*, vidi bilj. 12. — *didiceris*, sc. *ipse*; *in obscuro est, an*, vidi bilj. 38. — **12.** *obsequio*, poslušnost, ovdje: na njegovu (t. j. Afranijevu) zapovijed. — *singulae*, svaka za sebe. — **13.** poređaj: *quamquam sententiae relegantis* (= *quae relegat*) *aliquanto est propior (sententia), quae absolvit, quam (sententia), quae occidit*. — *una sedebant*, na istoj klupi. Kod glasovanja *discessione* išli bi senatori, koji pristaju uz čiji prijedlog, k njegovoj klupi. — *temporaria simulatione . . . differebant.* Časovitom tobožnjom slogom uzrokovali su, da se nesloga njihova u mnijenjima kasnije opazila. — **14.** *ut tribus sententiis constaret suus numerus*, da svako od ova tri mnijenja ima svoj broj, t. j. da se napose broji. — *referret an*, vidi bilj. 38. — **15.** *diversa censentium*, ra-

cum relegante numerari. Nam, si oportuisset dividi sententiam
unius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam, quemad-
modum posset iungi sententia duorum tam diversa censentium.
Atque adeo permitte mihi sic apud te tamquam ibi, sic 16
peracta re tamquam adhuc integra rationem iudicii mei red-
dere, quaeque tunc carptim multis obstrepentibus dixi, nunc
per otium iungere. Fingamus tres omnino iudices in hanc cau- 17
sam datos esse, horum uni placuisse perire libertos, alteri re-
legari, tertio absolvi: utrumne sententiae duae collatis viribus
novissimam periment? an separatim una quaeque tantundem
quantum altera valebit, nec magis poterit cum secunda prima
conecti quam secunda cum tertia? Igitur in senatu quoque nu- 18
merari tamquam contrariae debent, quae tamquam diversae
dicuntur. Quod si unus atque idem et perdendos censeret et re-
legandos, num ex sententia unius et perire possent et relegari?
num denique omnino una sententia putaretur, quae tam diversa
coniungeret?
Quemadmodum igitur, cum alter puniendos, alter censeat 19
relegandos, videri potest una sententia, quia dicitur a duobus,
quae non videretur una, si ab uno diceretur?
Quid? lex non aperte docet dirimi debere sententias occi-
dentis et relegantis, cum ita discessionem fieri iubet: »Qui haec
sentitis, in hanc partem, qui alia omnia, in illam partem ite,
qua sentitis«? Examina singula verba et expende: »qui haec
sentitis« (hoc est qui relegandos putatis), »in hanc partem«, id
est in eam, in qua sedet, qui censuit relegandos. Ex quo ma- 20
nifestum est non posse in eadem parte remanere eos, qui inter-
ficiendos arbitrantur. »Qui alia omnia«: animadvertis, ut non
contenta lex dicere »alia« addiderit »omnia«. Num ergo dubium
est alia omnia sentire eos, qui occidunt, quam qui relegant?
»In illam partem ite, qua sentitis«: nonne videtur ipsa lex eos,
qui dissentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere?
non consul etiam, ubi quisque remanere, quo transgredi debeat,
non tantum sollemnibus verbis, sed manu gestuque demonstrat?

zlično glasovati. — **16.** *permitte . . . reddere*, vidi bilj. 28. — *ibi* = *in senatu*. — *tamquam adhuc integra*, sc. *re*, kao da se još nije ništa dogodilo, kao da još nije odlučeno. — *carptim*, prekidano. — *iungere* u svezi, suvislo razložiti. — **18.** *perdendos* = *occidendos*, pogubiti. — **20.** *contenta . . .* dicere, vidi bilj. 29. — *num . . . dubium est . . . sentire*

21 At enim futurum est ut, si dividantur sententiae interfi-
cientis et relegantis, praevaleat illa, quae absolvit. Quid istud
ad censentes? quos certe non decet omnibus artibus, omni ra-
tione pugnare, ne fiat, quod est mitius. Oportet tamen eos, qui
morte puniunt et qui relegant absolventibus primum, mox in-
ter se comparari. Scilicet ut in spectaculis quibusdam sors ali-
quem seponit ac servat, qui cum victore contendat, sic in se-
natu sunt aliqua prima, sunt secunda certamina, et ex duabus
22 sententiis eam, quae superior extiterit, tertia exspectat. Quid,
quod prima sententia comprobata ceterae peremuntur? Qua
ergo ratione potest esse nunc unus atque idem locus sententia-
23 rum, quarum nullus est postea? Planius repetam. Nisi dicente
sententiam eo, qui relegat, illi qui puniunt capite, initio statim
in alia discedant, frustra postea dissentient ab eo, cui paulo ante
consenserint.

24 Sed quid ego similis docenti? cum discere velim, an sen-
tentias dividi, an iri in singulas oportuerit. Obtinui quidem,
quod postulabam; nihilo minus tamen quaero, an postulare de-
buerim. Quemadmodum obtinui? Qui ultimum supplicium su-
mendum esse censebat, nescio an iure, certe aequitate postula-
tionis meae victus, omissa sententia sua accessit releganti; ve-
ritus scilicet, ne, si dividerentur sententiae, quod alioqui fore
videbatur, ea, quae absolvendos esse censebat, numero praeva-
leret. Etenim longe plures in hac una quam in duabus singulis
25 erant. Tum illi quoque, qui autoritate eius trahebantur, trans-
eunte illo destituti reliquerunt sententiam ab ipso auctore de-
sertam secutique sunt quasi transfugam, quem ducem seque-
26 bantur. Sic ex tribus sententiis duae factae, tenuitque ex duabus
altera, tertia expulsa, quae, cum ambas superare non posset,
elegit, ab utra vinceretur. Vale.

eos, vidi bilj. 28. — *vocare, cogere, impellere*, vidi bilj. 43. — **21.** *quid istud ad . . .*, što se to tiče . . . **24.** *discere, an*, vidi bilj. 38. — *acces sit releganti*, vidi bilj. 18. — **26.** *tenuit*, održati se, pobijediti.

28.

C. Plinius Paterno suo s. (VIII, 16.)

I rob je čovjek.

Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, et 1
quidem iuvenum. Solacia duo nequaquam paria tanto dolori,
solacia tamen: unum facilitas manumittendi (videor enim non
omnino inmaturos perdidisse quos iam liberos perdidi), alte-
rum, quod permitto servis quoque quasi testamenta facere
eaque ut legitima custodio. Mandant rogantque, quod visum; 2
pareo ut iussus. Dividunt, donant, relinquunt dumtaxat intra
domum. Nam servis res publica quaedam et quasi civitas domus
est. Sed, quamquam his solaciis adquiescam, debilitor et frangor 3
eadem illa humanitate, quae me, ut hoc ipsum permitterem, in-
duxit. Non ideo tamen velim durior fieri. Nec ignoro alios
eiusmodi casus nihil amplius vocare quam damnum eoque sibi
magnos homines et sapientes videri. Qui an magni sapientes-
que sint, nescio, homines non sunt. Hominis est enim adfici 4
dolore, sentire, resistere tamen et solacia admittere, non sola-
ciis non egere.

Verum de his plura fortasse, quam debui, sed pauciora, 5
quam volui. Est enim quaedam etiam dolendi voluptas, prae-
sertim si in amici sinu defleas, apud quem lacrimis tuis vel
laus sit parata vel venia. Vale.

1. *meorum*, t. j. robova. — *iuvenum*, još mladih. — *facilitas manumittendi*, Plinije im je olakšao, da dobiju slobodu. Gospodar može robu dati slobodu, t. j. pustiti ga (*mittere*) ispod svoje vlasti (*manu*). Na slobodu pušteni rob je prema gospodaru *libertus*, prema državi *libertinus*, ali ima još neke sveze s gospodarom, onakve otprilike, kakve *cliens* prema patronu. Da rob dođe lakše do slobode, gospodar bi mu predao kakav svoj posao, da ga samostalno vodi, pa bi dobio dio dobitka. Ušteđenim novcem (*peculium*) mogao je sebi pribaviti slobodu. — *testamenta facere*. Rob ne može praviti valjane oporuke, ali blagi Plinije im je to bar donekle dopuštao. — **2.** *quasi civitas*, po starinskom rimskom shvaćanju obitelj je malena država, a otac (*paterfamilias*) se ima za nju brinuti, kako se kralj brine za svoje podanike. — **3.** *durior fieri*, jer kad bi bio tvrda srca, ne bi ga se nevolje robova doimale. — *damnum*, drugi drže smrt robova samo *štetom, gubitkom* imetka, ali ne osjećaju sućuti za njih.

29.

C. Plinius Gemino suo s. (VIII, 22.)

Tuđe pogrješke valja blago prosuđivati.

1 Nostine hos, qui omnium libidinum servi sic aliorum vitiis
irascuntur, quasi invideant, et gravissime puniunt, quos maxime
imitantur? cum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, ni-
2 hil magis quam lenitas deceat. Atque ego optimum et emen-
datissimum existimo, qui ceteris ita ignoscit, tamquam ipse co-
tidie peccet, ita peccatis abstinet, tamquam nemini ignoscat.
3 Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitae genere tenea-
mus, ut nobis implacabiles simus, exorabiles istis etiam, qui
dare veniam nisi sibi nesciunt, mandemusque memoriae, quod
vir mitissimus et ob hoc quoque maximus, Thrasea, crebro di-
cere solebat: »Qui vitia odit, homines odit.« Quaeris fortasse,
4 quo commotus haec scribam. Nuper quidam — sed melius co-
ram; quamquam ne tunc quidem. Vereor enim, ne id, quod im-
probo, insectari, carpere, referre huic, quod cum maxime praeci-
pimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscumque, sileatur, quem
insignire exempli nihil, non insignire humanitatis plurimum
refert. Vale.

30.

C. Plinius Maximo suo s. (VIII, 24.)

Preporučuje Maksimu, da blago postupa s Grcima poradi slavne njihove prošlosti.

1 Amor in te meus cogit, non ut praecipiam (neque enim
praeceptore eges), admoneam tamen, ut quae scis, teneas et
observes aut scias melius.

1. *omnium libidinum servi*, kad su ljudi sami robovi svojih strasti, ljute se na tuđe mane, gotovo se čini, da su drugima zavidni, što i oni imaju pogrješaka. — 3. *teneamus*, držati se čega. — *qui vitia odit homines odit*, nijedan čovjek nije bez pogrješke, zato treba pogrješke, blago prosuđivati, jer bi nam drukčije omrznuli i ljudi. — 4. *nuper quidam* — prekida, jer bi jamačno morao koga koriti, a to bi se protivilo onomu, što je prije rekao.

Cogita te missum in provinciam Achaiam, illam veram et 2
meram Graeciam, in qua primum humanitas, litterae, etiam
fruges inventae esse creduntur; missum ad ordinandum statum
liberarum civitatum, id est, ad homines maxime homines, ad li-
beros maxime liberos, quod ius a natura datum virtute, meritis,
amicitia, foedere denique et religione tenuerunt. Reverere con- 3
ditores deos et numina deorum, reverere gloriam veterem et
hanc ipsam senectutem, quae in homine venerabilis, in urbibus
sacra. Sit apud te honor antiquitati, sit ingentibus factis, sit
fabulis quoque. Nihil ex cuiusquam dignitate, nihil ex libertate,
nihil etiam ex iactatione decerpseris. Habe ante oculos hanc 4
esse terram, quae nobis miserit iura, quae leges non victis, sed
petentibus dederit, Athenas esse, quas adeas, Lacedaemonem
esse, quam regas; quibus reliquam umbram et residuum liber-
tatis nomen eripere durum, ferum, barbarum est.

Vides a medicis, quamquam in adversa valitudine nihil 5
servi ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque
tractari. Recordare, quid quaeque civitas fuerit, non ut despi-
cias, quod esse desierit: absit superbia, asperitas. Nec timueris
contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet, 6
nisi humilis et sordidus et qui se primus ipse contemnit? Male
vim suam potestas aliorum contumeliis experitur, male terrore
veneratio adquiritur, longeque valentior amor ad obtinendum,
quod velis, quam timor. Nam timor abit, si recedas, manet
amor, ac sicut ille in odium, hic in reverentiam vertitur. Te 7
vero etiam atque etiam (repetam enim) meminisse oportet
officii tui titulum ac tibi ipsum interpretari, quale quantumque
sit ordinare statum liberarum civitatum. Nam quid ordina-

2. *provinciam Achaiam*. God. 27. pr. K. postala je srednja Grčka i Peloponez samostalnom provincijom Ahajom. — *meram Graeciam*, za razliku od Macedonije, Epira i t. d., koji su se također držali Grcima. — *missum*, sc. *cogita te*. — *ad homines maxime homines*, ljudi u pravom značenju riječi, vidi bilj. 39. — *ius*, t. j. sloboda. — *conditores deos*, jer su mnogi grčki gradovi držali, da potječu od bogova. — 3. *ex iactatione*, jer su Grci bili poznati kao veliki hvališe. — 4. *iura*; misli na poslanstvo, koje je po tradiciji (Liv. III. 31) išlo u Atenu, da prouči zakone, po kojima su onda sastavljeni zakoni XII ploča. — *durum, ferum, barbarum*, vidi bilj. 43. — 5. *quamquam . . . differant*, vidi bilj. 24. — 6. *humilis et sordidus*, vidi bilj. 41. — 7. *civilius*, vidi bilj. 12. —

8 tione civilius? quid libertate pretiosius? Porro quam turpe,
si ordinatio eversione, libertas servitute mutetur?
Accedit, quod tibi certamen est tecum: onerat te quae-
sturae tuae fama, quam ex Bithynia optimam revexisti, onerat
testimonium principis, onerat tribunatus, praetura atque haec
9 ipsa legatio quasi praemium data. Quo magis nitendum est, ne
in longinqua provincia quam suburbana, ne inter servientes
quam liberos, ne sorte quam iudicio missus, ne rudis et inco-
gnitus quam exploratus probatusque humanior, melior, peritior
fuisse videaris; cum sit alioqui, ut saepe audisti, saepe legisti,
multo deformius amittere quam non adsequi laudem.
10 Haec velim credas, quod initio dixi, scripsisse me admo-
nentem, non praecipientem; quamquam praecipientem quoque.
Quippe non vereor, in amore ne modum excesserim. Neque
enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet.
Vale.

31.

C. Plinius Sabiniano suo s. (IX, 21.)

Plinije moli prijatelja, da se ne ljuti na slobodnjaka.

1 Libertus tuus, cui suscensere te dixeras, venit ad me ad-
volutusque pedibus meis, tamquam tuis, haesit. Flevit multum,
multum rogavit, multum etiam tacuit, in summa, fecit mihi fi-
dem paenitentiae. Vere credo emendatum, quia deliquisse se
2 sentit. Irasceris, scio, et irasceris merito, id quoque scio: sed
tunc praecipua mansuetudinis laus, cum irae causa iustissima
3 est. Amasti hominem et, spero, amabis: interim sufficit, ut exo-
rari te sinas. Licebit rursus irasci, si meruerit, quod exoratus
excusatius facies. Remitte aliquid adulescentiae ipsius, remitte
lacrimis, remitte indulgentiae tuae: ne torseris illum, ne tor-
4 seris etiam te. Torqueris enim, cum tam lenis irasceris. Ve-

8. *certamen est tecum*, moraš se sam sa sobom natjecati. Maksim se već pokazao vrsnim, pa mora nastojati, da se ne pokaže bar gorim, nego prije što se pokazao.

1. *libertus*, isp. 28, 1. — *advolutus pedibus meis*, vidi bilj. 18. — *fecit mihi fidem paenitentiae*, uvjerio me je, da se kaje. — 3. *excusatius facies*, ako mu oprostiš, a on opet pogriješi, tvoja će srdžba biti to opravdanija. — 4. *tam lenis irasceris*, tko je drukčije blag, pa se ljuti, muči i samoga sebe.

reor, ne videar non rogare sed cogere, si precibus eius meas
iunxero. Iungam tamen tanto plenius et effusius, quanto ipsum
acrius severiusque corripui, destricte minatus numquam me
postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non
idem. Nam fortasse iterum rogabo, impetrabo iterum: sit modo
tale, ut rogare me, ut praestare te deceat. Vale.

32.

C. Plinius Traiano imperatori. (X, 96.)

Plinije pita cara za savjet, kako bi postupao protiv kršćana.

Sollemne est mihi, domine, omnia, de quibus dubito, ad te 1
referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam re-
gere vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis
interfui numquam: ideo nescio, quid et quatenus aut puniri so-
leat aut quaeri. Nec mediocriter haesitavi, sitne aliquod discri- 2
men aetatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus diffe-
rant, detur paenitentiae venia, an ei, qui omnino Christianus
fuit, desisse non prosit; nomen ipsum, si flagitiis careat, an fla-
gitia cohaerentia nomini puniantur.
Interim in iis, qui ad me tamquam Christiani deferebantur, 3
hunc sum secutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Chri-
stiani. Confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium mi-
natus: perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, quale-
cumque esset, quod faterentur, pertinaciam certe et inflexibi-
lem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentiae, 4
quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos.

1. *sollemne est mihi*, navikao sam. — *ignorantiam instruere*. Ovomu neznanju Plinijevu ne ćemo se čuditi, kad pomislimo, da prije nije imao prilike baviti se kršćanima i da i drugim poganima nije bilo kršćanstvo jasno. — 2. *quamlibet teneri* mj. *quamvis teneri*. — *nomen ipsum*. Po crkvenom ocu Tertulijanu znamo, da su pogani često najoštrije kažnjivali kršćane samo zato, što su se zvali kršćani (dakle poradi imena), ma da im se nije drukčije mogao dokazati nikakav prestupak. — 3. *duci*, sc. *ad supplicium*. — *inflexibilem*, vidi bilj. 6. — 4. *quia cives Romani erant*. Rimski je zakon (lex Porcia iz 299. god.) branio, da se rimski građanin tjelesno kazni, a drugi (lex Sempronia iz 123. god.) određivao je, da se građanin može na smrt osuditi samo zaključkom naroda (plebiscitom). I sv. Pavao pozvao se na to, da je rimski

Mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine plures
5 species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore multo-
rum nomina continens. Qui negabant esse se Christianos aut
fuisse, cum praeeunte me deos appellarent et imagini tuae,
quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum adferri,
ture ac vino supplicarent, praeterea male dicerent Christo, quo-
rum nihil posse cogi dicuntur, qui sunt re vera Christiani, di-
6 mittendos esse putavi. Alii ab indice nominati esse se Christia-
nos dixerunt et mox negaverunt; fuisse quidem, sed desisse,
quidam ante triennium, quidam ánte plures annos, non nemo
etiam ante viginti quoque. Hi quoque omnes et imaginem tuam
deorumque simulacra venerati sunt et Christo male dixerunt.
7 Adfirmabant autem hanc fuisse summam vel culpae suae
vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire
carmenque Christo quasi deo dicere secum invicem, seque sa-
cramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne
latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne

građanin, kad su ga htjeli bičevati. — **5.** *praeeunte me*, a ja sam im obrazac govorio. — *quorum nihil posse cogi . . . Christiani*, jer se, kažu, pravi kršćani ne mogu ni na koju od tih stvari prisiliti. — **6.** *indice* = *delatore*. — *mox negaverunt*, jamačno od straha pred mukama. — **7.** *summam vel culpae suae vel erroris*, tvrdili su, da je *sav* grijeh ili *sva* pogrješka njihova to . . . — *stato die*, subota, bolje nedjelja. — *ante lucem*, prije zore, od straha pred poganima i jer su mnogi kršćani morali zorom na posao, na pr. robovi. — *carmen*, ovdje: molitva, litanije; *secum invicem*, jer je svećenik naprijed pjevao, a vjernici su ponavljali i odgovarali. — *sacramento*. Plinije kao poganin shvaća riječ po rimskim nazorima: zakletva urotnička, pa su zato i držali kršćane za urotnike. Kršćani su pod tom riječju jamačno drugo razumijevali: zavjera, svečano obricanje, ili najvjerojatnije: sakramentalno posvećenje (isp. Tert. de cor. mil. 3.: *eucharistiae sacramentum . . . sublucanis coetibus nec de aliorum manu quam praesidentium suminus.*) — *ne depositum appellati abnegarent*, da ne zataje povjereno blago, kad ih se pozove, da ga vrate, t. j. da ne reknu, da ga nijesu primili. — *rursusque coeundi*. Kad bi to obavili, obično bi se razišli i opet se sastali, da blaguju, no ipak običnọ (umjereno) (*promiscuum*), i nedužno (*innoxium*). Prvi su kršćani zajednički blagovali darove (*oblationes*), što bi ih imućniji donijeli i zvali se ἀγάπαι: bratska blagovanja, blagovanja ljubavi. Ali to njihovo blagovanje nije, kako su pogani tvrdili, raskošno, nego obično, t. j. jedu obična jela, a kod toga blagovanja ne događaju se svi oni sramotni čini, koje su im pogani pripisivali, nego je nedužno, a nije be stidno. — *hetaerias*, vidi bilj. 9.; riječ ἑταιρία, potajno društvo s po-

depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi
discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, pro-
miscuum tamen et innoxium; quod ipsum facere desisse post
edictum meum, quo secundum mandata tua hetaerias esse ve-
tueram. Quo magis necessarium credidi ex duabus ancillis, quae 8
ministrae dicebantur, quid esset veri, et per tormenta quaerere.
Nihil aliud inveni quam superstitionem pravam, inmodicam.
Ideo dilata cognitione ad consulendum te decucurri. Visa 9
est enim mihi res digna consultatione, maxime propter pericli-
tantium numerum. Multi enim omnis aetatis, omnis ordinis,
utriusque sexus etiam vocantur in periculum et vocabuntur.
Neque civitates tantum, sed vicos etiam atque agros supersti-
tionis istius contagio pervagata est; quae videtur sisti et cor-
rigi posse. Certe satis constat prope iam desolata templa coe- 10
pisse celebrari et sacra sollemnia diu intermissa repeti pastum-
que venire victimarum, cuius adhuc rarissimus emptor invenie-
batur. Ex quo facile est opinari, quae turba hominum emen-
dari possit, si sit paenitentiae locus.

litičkom svrhom, a ovakova je društva Trajan zabranjivao. — **8.** *quo magis*, to više, jer se sumnjalo, da su političko društvo. — *ministrae* (grč. διακόνισσαι), službenice. To su u početku kršćanstva bile časne žene, koje su se posvetile službi Božjoj te se brinule za siromake, bolesnike i t. d. Plinije ih zove *ancillae*, ropkinje, a ropkinje valja mučenjem ispitati, ako ima njihovo svjedočanstvo vrijediti. — *superstitionem pravam, inmodicam*. Dok Plinije drži kršćanstvo za naopako i pretjerano praznovjerje, oštrije govore o njem drugi pisci. Tako ga Tacit (ann. XV. 44) zove *exitiabilis superstitio*, a Svetonije (Nero 16) *superstitio nova ac malefica*. — *decucurri*, vidi bilj. 13. — **10.** *Certe* = *saltem*. — *desolata templa*, opustjeli hramovi. Odatle se s pravom zaključuje, da je broj kršćana morao biti veoma velik. — *celebrari* u velikom broju polaziti, pohađati. — *pastumque venire victimarum*, da se prodaje hrana za žrtvene životinje. Kako su pogani mnogo žrtvovali životinjske žrtve, to su se mnogi bavili hranjenjem tih životinja, koje su morale biti dobro ugojene. Ovo se mjesto različno shvaća. Jedni kažu, da se ovo mjesto samo onda može dobro razumjeti, ako pomislimo, da je hrana za ove životinje bila osobita. Drugi drže, da za cara nije znatno, da zna, da se hrana za životinje prodaje, nego da se već same životinje prodaju (dakle: žrtvuju), pa zato mijenjaju ovako: *passimque venire victimas, quarum* . . .: na sve se strane prodavaju žrtvene životinje, za koje se dosad veoma rijetko mogao naći kupac. Držim, da se *pastum* dade razumjeti i opravdati. Plinije javlja caru, da se već hramovi polaze, počinje se već i žrtvovati, da će se još i više žrtvovati, uvjerava ga to, što se opet stala prodavati hrana za žrtvene životinje, t. j. počinju se opet gojiti životinje za žrtve.

33.

Traianus Plinio s. (X, 97.)

Trajan daje Pliniju uputu, kako će postupati s kršćanima.

1 Actum, quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat,
2 constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur et arguantur, puniendi sunt, ita tamen, ut qui negaverit se Christianum esse idque re ipsa manifestum fecerit, id est supplicando dis nostris, quamvis suspectus in praeteritum, veniam ex paenitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli in nullo crimine locum habere debent. Nam et pessimi exempli nec nostri saeculi est.

1. *Actum, quem debuisti . . . secutus es,* službeni stil; zapravo: slijedio si postupak, koji si morao: pravo si postupao. — *in excutiendis causis,* istraživanje. — *delati,* koji su upravo optuženi, ne oni, koji su prijavljeni od nepoznata tužitelja. — *in universum,* adverb. uopće, općeno. — 2. *conquirere,* potraživati. — *arguantur* = *convincantur,* i dokaže im se krivnja. — *puniendi sunt.* Crkveni otac Tertulijan opaža na to: *o sententiam necessitate confusam! negat inquirendos ut innocentes et mandat puniendos ut nocentes, parcit et saevit, dissimulat et animadvertit! . . . si damnas, cur non et inquiris? si non inquiris, cur non et absolvis?* — *libelli,* tužba. Na bezimene tužbe ne smije se obazirati (*locum habere debent*) ni kod koje osvade. — *nec nostri saeculi est,* a protivi se i našemu vremenu, t. j. vladanju. Tu se vidi blagost careva, koji je htio, da se tužbe protiv kršćana bar umanje, ali kako je odredba njegova nedosljedna i polovična, razabira se iz spomenutoga mjesta Tertulijanova.

Bilješke o jeziku u mlađega Plinija.*

Plinije mlađi povodio se u jeziku za Ciceronom, pa se zato od svih savremenih pisaca najmanje udaljio od jezika klasičnoga doba. Tim se ne misli reći, da bi se on bio sasvijem oteo načinu pisanja svoga vremena, ta i on je dijete toga vremena, pa se zato i u njega, ako i u manjoj mjeri, nalaze osobine onoga jezika, koji zovemo srebrnom latinštinom. Dok se u klasičko doba strogo razlikovao jezik proze od jezika poezije, sada se stale granice među njima sad jače sad slabije pomijerati. Baš zato, što se Plinije ugledao u Cicerona, ne zadaje čitanje njegovih listova takovih teškoća, kako ih zadaju na pr. Tacitovi historijski spisi.

Ovdje ćemo istaći samo najznatnije osobine Plinijeva jezika i stila, i to one, koje se nalaze u listovima ove zbirke.

Primjeri bilježe se brojem rimskim (broj knjige), arapskim (broj lista) i arapskim u zagradi (broj lista u ovoj zbirci).

I. Riječi.

Ma da Plinije nije bio bogzna kaki novotar u tvorbi riječi, ipak se neke javljaju prvi put u njega, na pr.

1. *imenice:* cavaedium (prije njega cavo aedium), II, 17 (7); *electa* (izvaci, ekscerpti) particip pas. kao imenica, III, 5 (10).

2. *pridjevi:* praecursorius (u listu IV, 9 izriče taj pojam još grčkom riječju: epistulam ut πρόδρομον), IV, 13 (13); bellatorius, VII, 9 (22).

3. *glagoli:* interscribere, VII, 9 (22).

---

* Po Waltzu: Pline le jeune. Choix de lettres. Paris, Hachette et C[ie] 1906.

4. *prilozi:* scurriliter, IV, 25 (14).

Ima u Plinija i njegovih savremenika riječi, koje se u klasičko doba nijesu upotrebljavale:

5. *imenice:* laguncula, I, 6 (1); cenatio, II, 17 (7); repercussus, II, 17 (7), auditorium, II, 18 (8); V, 3 (15); notarius, III, 5 (10); emacitas, III, 7 (11); vivacitas, III, 7 (11); conditorium (mjesto sepulcrum), VI, 10 (18); cervical (mjesto pulvinus), VI, 16 (20); devexitas (mjesto declivitas), VIII, 8 (26).

6. *pridjevi:* dormitorius, II, 17 (7); illunis, VI, 20 (21); inflexibilis, X, 96 (32).

7. *glagoli:* enotare, I, 6 (1); inquietare, I, 9 (2); supervivere, II, 1 (5); subiacere, II. 17 (7), VI, 16 (20); inhabitare (mjesto habitare), II, 17 (7).

Riječi upotrijebljene u novom značenju. Ne možemo ovdje nabrajati sve riječi, koje su u srebrno doba promijenile svoje značenje, kao na pr. *advocatio,* koja je postala sinonim riječi *patrocinium*, *editio* izdanje knjige, *publicare* izdati djelo i t. d., nego ćemo spomenuti samo one, koje se, kako se vjerojatno čini, prvi put nalaze u Plinija:

8. *imenice:* instantia, III, 5 (10); auctor, VII, 9 (22); adnotationes, VII, 20 (24).

9. *grčke riječi,* koje je on prvi uveo u knjigu: procoeton, II, 17 (7); baptisterium, II, 17 (7): cryptoporticus, II, 17 (7); heliocaminus, II, 17 (7); zotheca, II, 17 (7); hetaeria, X, 96 (32).

10. *grčke riječi,* koje su ušle u latinski jezik za vrijeme Plinijevo: hapsis, II, 17 (7); hypocauston, II, 17 (7); diaeta, II, 17 (7); VI, 16 (20); opisthographus, III, 5 (10); *lyricos* lego, V, 3 (15); metrum, VII, 9 (22).

II. Oblici.

Plinije se doduše povodi za klasičkim piscima, ali se ipak i u njega nađe amo tamo koji neobičniji oblik, na pr.:

11. *imenice:* pugillares (mjesto pugillaria), I, 6 (1); VII, 9 (22), grč. akuzativ sg. na — a: hapsida, II, 17 (7).

12. *pridjevi* i to rijetki komparativi: securius, II, 17 (7); sonantior, VI, 16 (20); instantius, VI, 20 (21); excusatior, VIII, 14 (27); civilius, VIII, 24 (30).

13. *glagoli:* accucurri, II, 1 (5); decucurri, X, 96 (32); decucurrit, III, 7 (11); decucurrerunt, III, 20 (12); illacrimasse, III, 7 (11).

III. Sintaksa padeža.

U porabi padeža Plinije je kadšto odstupio od pravila klasičkih pisaca povodeći se za Titom Livijem i pjesnicima. Neke sintaktičke pojave, koje su u njega češće, bile su u klasičkih pisaca tako reći veoma rijetki izuzeci. U ovoj zbirci nalaze se ove znatnije pojave:

14. *genitiv qualitatis:* cryptoporticus prope *publici operis*, II, 17 (7); *somni paratissimi*, III, 5 (10).

15. *genitiv uz pridjeve:* certus fugae, VI, 16 (20); navium patiens, VIII, 8 (26).

16. *similis* konstruira Plinije svagda s *dativom:* quiescenti similis, VI, 16 (20).

17. *dativ uz neke jednostavne glagole,* koji se u klasičkih pisaca redovno konstruiraju s prijedlogom: *iungere: huic cubiculo* aliud et procoeton communi pariete *iunguntur*, II, 17 (7); *certare:* rigor aquae *certaverit nivibus*, VIII, 8 (26), *miscere: flumini miscentur*, VIII, 8 (26).

18. *dativ uz neke složene glagole:* Dianam magis *montibus* quam Minervam *inerrare*, I, 6 (1); *adplicitum* est *cubiculo* hypocauston, II, 17 (7); *navibus* cinis *incidebat*, VI, 16 (20): *litoribus* mare *infunditur*, VI, 16 (20); *margini insistunt*, VIII, 8 (26); *accessit releganti*, VIII, 14 (27).

19. *dativ* uz pasivne glagole mjesto ablativa s prijedlogom *ab:* ut *finitimis oppidis* studia hinc petantur, IV, 13 (13).

20. *akuzativ* upotrebljava kadšto uz neke složene glagole: *quem* interfari nefas esset, I, 23 (4); Caesares evasit, II, 1 (5); *annum quintum* et *septuagesimum* excessit, III, 7 (11); III, 20 (12).

IV. Sintaksa glagola.

Značenje nekih glagola.

21. Plinije upotrebljava kadšto jednostavan glagol mjesto složenoga povodeći se za pjesnicima ili pučkim govorom: *tenuare* mjesto extenuare: caligo *tenuata* quasi in fumum nebulamve discessit, VI, 20 (21).

22. *pasiv* u refleksivnom značenju: remitti, VII, 9 (22).

Vremena i načini.

23. *indikativ* u zavisnim rečenicama (pa i u neupravnom govoru), u kojima se u klasičkom govoru redovno upotrebljava konjunktiv: tibi, scilicet *qui requisisti*, imputabis, si . . ., VI, 20 (21); ut duces agere, *dum sequuntur*, assuescerent, VIII, 14 (27).

24. *konjunktiv* uz *quamquam:* vides a medicis, *quamquam* in adversa valetudine nihil servi ac liberi *differant*, VIII, 24 (30).

25. *konjunktiv bez veznika ut*: licet videas i licebit feras, I, 6 (1); orare, hortari, . . . fugerem, VI, 20 (21).

26. *konjunktiv* uz *quo* (s komparativom ili bez njega): iam navibus cinis incidebat, *quo propius accederent*, calidior et densior, VI, 16 (20); uz *quocumque*: quocumque me contulissem, VI, 10 (18).

27. *prezens* upotrebljava neobično uz *postquam*, a znači ponavljanje radnje: *postquam* in Laurentino meo aut *lego* aliquid aut *scribo*, I, 9 (2).

28. *infinitiv*, gdje bi klasici upotrijebili ponajviše ut s konjunktivom: *valfacere dissuadeat*, II, 17 (7); nobis *denegatur* diu *vivere*. III, 7 (11); *datum est* aut *facere* scribenda aut *scribere* legenda, VI, 16 (20); *laudari merentur*, VII, 20 (24); *natare concessum*, VIII, 8 (26); *permitte* . . . rationem *reddere*, VIII, 14 (27); *num dubium* est alia omnia *sentire eos*, VIII, 14 (27).

29. *infinitiv* uz neke *pridjeve*: non *contenta* lex *dicere*, VIII, 14 (27).

30. poput ostalih pisaca carskoga doba i Plinije upotrebljava *gerundiv* uz *habere*; *facienda* ipsi ac *tradenda* minoribus *haberemus*, VIII, 14 (27).

31. pred *participima* i pridjevima rado upotrebljava riječce *quasi*, *quamquam* i neke druge (u Cicerona se već tako nalaze ut i quasi, u Tita Livija tamquam, quamvis, quippe): quis ex istis non *quasi* somno et inertiae *deditus* erubescat, III, 5 (10); *quasi* semper *victurus*, VI, 16 (20); *quamquam* nondum periculo *adpropinquante*, VI, 16 (20).

32. više puta upotrebljava kao već Livije *particip futura* u značenju kondicionalnom: surgebam invicem, si quiesceret, *excitaturus*, VI, 20 (21).

V. Sintaksa nesklonljivih riječi.

Prilozi.

33. Klasički jezik ne pozna super s akuz. u značenju: za, pri: super hanc (t. j. cenam), III, 5 (10); ni *citra* u značenju *sine* = bez, II, 1 (5).

34. *hinc atque inde* mjesto hinc — illinc: varia hinc atque inde facies, II, 17 (7); *hinc vel inde;* hinc vel inde ventus inquietus, II, 17 (7).

35. *adhuc* upotrebljava za budućnost; ipse pauculis adhuc diebus in Tusculano commorabor, IV, 13 (13).

36. *subinde*, koji se ne nalazi prije Tita Livija, I, 13 (3); *parvulum* mjesto paulum, VIII, 14 (27); rado upotrebljava kao i Livije *alioqui*, VI, 20 (21).

Veznici.

37. *et* mjesto *cum*: *vix* consideramus, *et* nox, VI, 20 (21).

38. *an* često mjesto *num* poslije nekih glagola: *nuntiare* I, 13 (3); *consulere*, I, 23 (4); *cunctari*, VI, 16 (20); *in obscuro est*, VIII, 14 (27); referre, VIII, 14 (27); discere, VIII, 14 (27).

VI. Stilističke osobine.

39. *Imenica kao atribut:* ad homines maxime homines, VIII, 24 (30).

40. plural apstraktnih imenica: amores, II, 17 (7).

41. pridjevi kao imenice: humilis et sordidus, VIII, 24 (30).

42. rado ponavlja ili meće u opreku iste riječi: apud illum quidem *ratio rationem*, apud alios *timorem timor* vicit, VI, 16 (20); tulitque in *exilium exilii* causa, VII, 19 (23); ad *liberos* maxime *liberos*, VIII, 24 (30).

43. rado zgrće sinonimne riječi: orare, hortari, iubere, VI, 20 (21); vocare, cogere, impellere, VIII, 14 (27).

44. igra riječima (oxymoron): libet scire, quid simus,

libet exercere, quod sumus, VIII, 14 (27); isp. i: satius est otiosum esse quam nihil agere, I. 9 (2).

45. Česta je u Plinija elipsa, koja je u svezi s listovnim stilom. Zato treba nerijetko popuniti glagol u istom ili drugom obliku iz onoga, što je već rekao ili što će tek da kaže. Veoma je često izostavljen glagol *esse* i to ne samo u glavnim, nego i u zavisnim rečenicama, pače i u zavisnim pitanjima. Primjera ima obilno, pa ih nije potrebno ni navoditi. Spomenut ćemo samo primjer, gdje treba dodati imenicu ili glagol; intra primam (pomisli: horam) noctis, III, 5 (10); nam nimis cito de futuris (dodaj: iudicamus ili querimur), III, 20 (12); summa defectio (dodaj: virium), VII, 19 (23); sed melius coram; quamquam ne tunc quidem, VIII, 22 (29).

Kazalo imenâ.

L. Accius, pjesnik tragedija, poučnih i ljubavnih pjesama, živio je od godine 170. do po prilici 86. pr. K. V. 3 (15).

Afer vidi Domitius.

Cn. *Afranius Dexter*, konzul suffectus 105. god. posl. K., kao designirani konzul govorio je govor u senatu, umr'o je kao konzul nasilnom smrću. VIII. 14 (27).

Albinus, znanac Plinijev. VI. 10 (18).

Annaeus vidi Lucanus.

L. Annaeus Seneca (4. pr. K. — 65. posl. K.), učitelj a kasnije savjetnik Neronov. Neron natjera ga u smrt, jer je bio upleten u Pizonovu urotu. Seneka je bio i pjesnik i prozaik: pisao je govore, pjesme, listove i filozofijske dijaloge, u kojima razlaže gotovo kršćanski moral. V, 3 (15).

Aristo vidi Titius.

Asinius Pollio (76. god. pr. K. -- 5 g. posl. K.), osnovao je prvu javnu knjižnicu u Rimu, uveo javna čitanja (recitationes). Bio je povjesničar, govornik, pisac tragedija, a na glasu je bio i kao kritik. V, 3 (15).

Asinius Gallus, sin Azinija Polijona, dobar govornik; radio je i literarno, tako je napisao spis, u kojem je poredio svoga oca s Ciceronom. Tacit ga više puta spominje. II, 17 (7).

Atilius Crescens, prijatelj Plinijev, veoma obrazovan i duhovit čovjek. I, 9 (2); II, 14 (6).

Aufidius Bassus, ugledan povjesničar za cara Tiberija. Kvintilijan (X. 1.103.) hvali njegovo djelo libri belli Germanici, koje je, kako se čini, samo dio glavnoga djela njegova, koje je sezalo od građanskih ratova do njegovih vremena. Ovo je djelo nastavio stariji Plinije. III, 5 (10).

Baebius Macer, 103. ili 104. god. posl. K. consul designatus, 117. god. praefectus urbi. III, 5 (10).
Bassus vidi Aufidius.
M. Junius Brutus, pretor 44. god. pr. K., ubojica Cezarov; istakao se kao pravnik, govornik i filozof. Ciceron mu je posvetio više svojih spisa. V, 3 (15).

C. Licinius Calvus, prijatelj Katulov i protivnik Cezarov, znatan pjesnik i govornik. Ovidije svjedoči, da je pjevao ljubavne pjesme (trist. 2. 431). V, 3 (15).
Caninius Rufus iz Koma, prijatelj Plinijev i pjesnik, koji je kanio grčkim jezikom opjevati đački rat Trajanov. III, 7 (11).
Capito vidi Titinius.
Carus vidi Mettius.
Q. Lutatius Catulus, konzul 102. god. pr. K. za rata protiv Cimbara, pjevao ljubavne epigrame i napisao spis o svom konzulatu. V, 3 (15).
M. Tullius Cicero, poznati govornik i državnik; pjesnik je bio slab. V, 3 (15).
Claudius Caesar, car od 41.—54. god. posl. K.
Correlia Hispulla, kćerka Korelija Rufa, koji je svoje volje umr'o od glada, da se oslobodi trajne bolesti. Godine 102./103. branio ju je Plinije protiv designiranog konzula K. Cecilija.
Cornelius Nepus, živio u 1. v. pr. K., Katul mu je posvetio svoje pjesme; bio je povjesničar, ali je pjevao i pjesme. V, 3 (15).
Cornelius Tacitus, najznatniji povjesničar rimski; rodio se oko 55. ili 56. god. posl. K., a živio je negdje do Hadrijanova carevanja. Djela su mu: dialogus de oratoribus, de vita et moribus Julii Agricolae, Germania, historiae i annales. Bio je dobar prijatelj Pliniju, koji je na nj upravio više listova. I, 6 (1); IV, 13 (13); VI, 16 (20); VI, 20 (21); VII, 20 (24).

Dexter vidi Afranius.
Domitius Afer, izvrstan govornik u 1. vijeku posl. K. Vršio je razne časti, 39. god. bio je consul suffectus; umr'o je 59. god. II, 14 (6).

Drusus Nero, sin Tiberija Klaudija Nerona i Livije, koju je kasnije uzeo August za ženu. Vojevao je u Germaniji, gdje je i umr'o star 28 godina. III, 5 (10).

Q. Ennius (239.—169. god. pr. K.), svestran pjesnik, ali se najviše proslavio epskim pjesništvom. Njegovo djelo annales obrađivalo je rimsku povjesnicu od mitskoga doba do pjesnikovih vremena. V, 3 (15).

Falco vidi Pompeius.
Fannia, kćerka čestitoga P. Klodija Trazeje Peta a supruga Helvidija Priska. Dva puta pratila je muža u prognanstvo, a kad je Herenije Senecijon na njezinu molbu napisao životopis Helvidija Priska, prognana ode po treći put u prognanstvo, odakle se vratila 97. godine posl. K. Plinije ju veoma cijeni. VII, 19 (23).
Festus vidi Valerius.
Fundanus vidi Minicius.
Cn. Pedanius Fuscus Salinator, mlad odvjetnik, kojega Plinije hvali u jednom listu (VI, 11) kao nadobudna mladića; 118. god. bio je konzul s Hadrijanom. VII, 9 (22).

Cn. Cornelius Lentulus Gaetulicus, konzul 26 god. posl. K., 29. god. namjesnik u Germaniji; godine 39. posl. K. dao ga je car Gaj ubiti. Pjevao je bestidne epigrame. V, 3 (15).
Gallus vidi Asinius.
T. Prifernius Paetus Rosianus Geminus, kvestor Plinijev, kad je 100. god. bio konzul. VIII, 22 (29).
Genitor vidi Julius.

Helvidius Priscus, zet P. Klodija Trazeje Peta, suprug Fanijin. Vršio je različne časti. Umiješan u Trazejinu stvar bi prognat iz Italije, a vratio se u Rim za Galbe. Bio je pristalica stoičke filozofije i republikanskog ustava. Republikansko mišljenje nije sakrivao, pa je napao i cara Vespazijana. Doskora bi prognan i u prognanstvu ubit. Životopis njegov napisao je Herenije Senecijon. VII, 19 (23).
Herennius Senecio iz provincije Betike, gdje je bio i kvestor. Zajedno s Plinijem tužio je Bebija Masu radi globljenja u

provinciji Betici. Napisao je životopis Helvidija Priska, pa ga je zato 93. god. posl. K. Metius Carus tužio, a Domicijan osudio na smrt. VII, 19 (23).
Hispulla vidi Corellia.
Q. Hortensius, na glasu govornik i takmac Ciceronov, konzul 69. god. pr. K., pjevao lirske pjesme. V, 3 (15).

Italicus vidi Silius.

Javolenus Priscus, znamenit pravnik, koji se u digestama često navodi. Upravljao je provincijom Britanijom, Germanijom superior, Sirijom i onda Afrikom. VI, 15 (19).
Julius Genitor, III, 3 (9).
Junius Mauricus, prognan za Domicijanove vlade, po njegovoj se smrti vrati u Rim; hvalili su ga kao pravična i čestita čovjeka. II, 18 (8).

Larcius Licinius, namjesnik u Španiji (Tarraconensis), književnik. II, 14 (6).
Lentulus vidi Gaetulicus.
Licinius vidi Larcius.
T. Livius (59. god. pr. K. — 17. god. posl. K.), povjesničar; njegovo djelo ab urbe condita libri nije došlo do nas čitavo. VI, 20 (21).

M. Annaeus Lucanus iz Kordube (39.—65. god. posl. K.), pisac i plodan pjesnik; glavno mu je djelo ep Pharsalia. Isprva ga je car Neron volio, a kad se zapleo u Pizonovu urotu, zapovjedio mu je, da se skonča. Lukan je sebi prerezao žile. V. 3 (15).
Macer vidi Baebius.
Mauricus vidi Junius.
Maximus, vršio je ugledne časti: kvestor u Bitiniji, pučki tribun, pretor, izaslanik u Ahaju, VIII, 24 (30).
Maximus, inače nepoznat, II, 14 (6); VII, 26 (25).
Maximus vidi Messius.
C. Memmius. 58. god. pr. K. pretor, 57. g. propretor u Bitiniji, kamo je sa sobom poveo i pjesnika Katula i Helvija Cinu; pisao je ljubavne pjesme. Lukrecije mu je, kako se drži, posvetio svoju veličanstvenu pjesmu „de rerum natura". V, 3 (15).
M. Valerius Mesalla (64. god. pr. K. — 8. g. posl. K.) pisac i pjesnik, ali na glasu je bio kao govornik. Podupirao je književnike, pa se u kući njegovoj skupljali pjesnici; među njima najznatniji su bili elegik Tibul, Ligdam i pjesnikinja Sulpicija. V, 3 (15).
Messius Maximus III, 20 (12); IV, 25 (14).
Mettius Carus, zloglasan prokazivač (denuncijant) za Domicijana; tužio je Herenija Senecijona, a kod cara je osumnjičio i Plinija. VII, 19 (23).
C. Minicius Fundanus, konzul 107. god. posl. K., prokonzul u Aziji za Hadrijana. Plinije (ep. V. 16) zove ga „eruditus et sapiens", a drugdje ističe velik ugled njegov u Rimu. I, 9 (2).

Nepos vidi Cornelius.
Nero vidi Drusus.
M. Servilius Nonianus, povjesničar i govornik; pjesnik Perzije štovao ga kao oca; konzul 35. god. posl. K., umr'o 59. g. I, 13 (3).

Passennus Paulus, vitez rimski, elegički pjesnik i potomak elegika Seksta Propercija. Od elegija se njegovih nije ništa sačuvalo. VI, 15 (19).
Plinius Paternus, prijatelj Plinijev, VIII, 16 (28).
C. Valerius Paulinus, prijatelj Plinijev, consul suffectus 107. god. V, 19 (17).
L. Calpurnius Piso, gradski prefekt, namjesnik u Africi, 27. g. posl. K. konzul. Njegov sin L. Calpurnius Piso bio je 69. god. posl. K. kao namjesnik u Africi umoren. III, 7 (11).
Pollio vidi Asinius.
Q. Roscius Coelius Murena Silius Decianus Vibullius Pius Julius Eurycles Herclanus Pompeius Falco, odvjetnik, carski namjesnik u Liciji, Judeji, konzul, namjesnik Trajanov u Meziji, Britaniji, prokonzul u Aziji, quindecemvir sacris faciundis. I, 23 (4).
Priscus vidi Javolenus.
Priscus, VII, 19 (23).

C. Licinius Marinus Voconius Romanus iz Španije, jedan od najboljih prijatelja Plinijevih, odvjetnik. Plinije mu je pribavio od Nerve ius trium liberorum. II, 1 (5); VI, 15 (10); VIII, 8 (26).
Rufus vidi Caninius.
Rufus vidi Verginius.

Sabinianus, prijatelj Plinijev. IX, 21 (31).
Q. Mucius Scaevola, prijatelj Kv. Cicerona, s kojim je 59. god. pr. K. bio u Aziji, 54. god. pr. K. pučki tribun, pjesnik epigrama. V, 3 (15).
Seneca vidi Annaeus.
Senecio vidi Sosius.
Senecio vidi Herennius.
Servius Sulpicius Rufus govornik, glasovit pravnik, koji je svojim djelima (do 180) osnovao svoju školu. God. 51. pr. K. konzul. Umr'o je 43. god. pr. K., kad ga je senat još s dvojicom poslanika poslao k Antoniju, da s njim pregovaraju. Sačuvana su dva njegova lista u Ciceronovoj zbirci listova. Bio je i pjesnik. V, 3 (15).
Ti. Catius Silius Italicus (25.—101. god. posl. K.), isprva je bio za Neronove vlade na glasu kao prokazivač, konzul 68. god., prokonzul u Aziji, kasnije je živio u zabiti u Kampaniji; ispjevao je ep „Punica“ u 17 knjiga, koji obrađuje drugi punski rat. III, 7 (11).
Sosius Senecio, konzul 99. i 107. god. posl. K., tast Pompeja Falkona; Trajan ga je veoma cijenio. I, 13 (3).
L. Cornelius Sulla (138.—78. god. pr. K.) glava optimatske stranke, diktator, protivnik Marijev; bio je i pisac i pjesnik. V, 3 (15).
Sulpicius vidi Servius.

Tacitus vidi Cornelius.
P. Clodius Thrasea Paetus iz Patavija, pristalica stoičke filozofije, 56. god. posl. K. konzul, čovjek plemenit i slobodouman; govornik. Ne trpeći tiranstva Neronova nije 3 godine dolazio u senat. Na poticanje Neronovo bi 66. god. posl. K. optužen poradi uvrede veličanstva i osuđen na smrt, ali su mu ostavili na volju, kako će umrijeti. On je sebi

prerezao žile. Savremenici divili se njegovoj smrti i slavili je u osobitim spisima. VII, 19 (23); VIII, 22 (29).
Thucydides, najznatniji povjesničar grčki, napisao povijest peloponeškog rata. V, 8 (16).
Cn. Octavius Titinius Capito, ab epistulis Domicijanu, Nervi i Trajanu; pisao pjesme i laudationes odličnim pokojnicima. V, 8 (16).
Titius Aristo, pravnik na glasu, član carskog vijeća za Trajana. Plinije ga veoma cijeni; hvali ga ovim riječima (ep. I, 22): nihil est enim illo gravius, sanctius, doctius, ut mihi non unus homo sed litterae ipsae omnesque bonae artes in uno homine summum periculum adire videantur (jer je tada bio teško bolestan). O njem je izrekao i ove doista pohvalne riječi: ornat haec magnitudo animi, quae nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert, recteque facti non ex populi sermone mercedem sed ex facto petit, a malo dalje: nemini tamen istorum castitate, pietate, iustitia, fortitudine etiam primo loco cesserit. V, 3 (15).
Manlius Torquatus, po svoj prilici konzul 65. god. pr. K.; sin njegov istoga imena bio je 49. god. pr. K. pretor. V, 3 (15).

Ulpius Traianus iz Španije, car od 98.—117. godine posl. K., vodio silne ratove protiv Dačana i Parta; rimska je vlast za njega imala najveći opseg. Stup podignut njemu u čast stoji još i danas u Rimu na Trajanovu foru. X, 96 (32).

C. Calpetanus Rantius Quirinalis Valerius Festus, za Vespazijana i Tita vršio je mnoge časti, 70. god. posl. K. ubio L. Kalpurnija Pizona, prokonzula afričkoga; 71. god. konzul; carski legat u Panoniji, kasnije u Španiji. III, 7 (11).
M. Terentius Varro Reatinus (116.—28. god. pr. K.), jedan od najučenijih i najplodnijih pisaca rimskih; napisao je nebrojena djela u prozi, ali je bio i pjesnik. V, 3 (15).
P. Vergilius Maro (70.—19. god. pr. K.), najglasovitiji epski pjesnik rimski; napisao je ep Aeneis, poučnu pjesmu u 4. knj. Georgica i idile Bucolica; pjevao je i sitnije pjesmice, od kojih se neke i sačuvale. III, 7 (11); V, 3 (15).
L. Verginius Rufus iz Koma (14.—99. god. posl. K.), konzul 63. i 69. god.; kad se Vindeks odmetnuo od Nerona, pošao

je Verginije protiv njega s vojskom, a kad se Vindeks usmrtio, ponudi vojska njemu carsku čast, ali je on odbi. Poslije smrti Neronove opet odbije ponuđenu mu carsku čast, koju mu je vojska bezuspješno opet ponudila poslije smrti Otonove. Bio je štitnik Plinijev. Kad je 97. god. bio po treći put konzul, prestavi se, a natgrobnu besjedu besjedio mu je konzul Kornelije Tacit. Pjevao je i pjesme. V, 3 (15); VI, 10 (18).

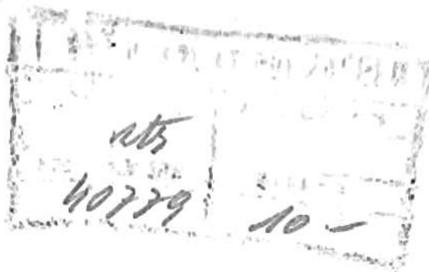
Julius Vindex, kao propretor u Galiji podiže 68. god. za Nerona ustanak, ali bi nadvladan od Verginija Rufa pa se usmrti. VI, 10 (18).

Vitellius, 68. god. posl. K. proglašen carem od germanskih legija prestavi se 69. god. III, 7 (11).

Popravci.

Str. 1. redak 3. odozgo mj. 18 čitaj: 21.
Str. 1. „ 1. odozdo „ 4 „ 5., mj. 9 čitaj: 10.
Str. 34. „ 9. odozgo „ 11 „ 12.

40779
10 –

